

URZĄD STATYSTYCZNY W ŁODZI

Raport z wyników w województwie łódzkim

Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011

ŁÓDŹ 2012

**ZESPÓŁ REDAKCYJNY
URZĘDU STATYSTYCZNEGO W ŁODZI**

PRZEWODNICZĄCY

Piotr Ryszard Cmela

CZŁONKOWIE:

Edward Bedlechowicz, Mariola Chrobot, Ewelina Herman, Anna Jaeschke,
Stanisław Kaniewicz, Sławomir Konczak, Włodzimierz Obraniak, Elżbieta Ossowska,
Tomasz Piasecki, Jolanta Włodarczyk, Lilianna Wójcik

**REDAKCJA MERYTORYCZNA
I SKŁAD KOMPUTEROWY**

Łódzki Ośrodek Badań Regionalnych

pod kierunkiem
Anny Jaeschke

KONSULTACJA

Stanisław Kaniewicz
Włodzimierz Obraniak

PROJEKT OKŁADKI

Lidia Motrenko

Publikacja dostępna w Internecie:
www.stat.gov.pl/lodz

ISBN 978-83-60002-44-5

Druk: Zakład Wydawnictw Statystycznych, al. Niepodległości 208, 00-925 Warszawa

Nakład 100 egz

Cena zł 20,00

PRZEDMOWA

Przekazuję Państwu pierwszą publikację, zawierającą podstawowe wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań, przeprowadzonego w dniach 1 kwietnia – 30 czerwca 2011 r. Raport ten rozpoczyna cykl publikacji prezentujących zestaw danych uzyskanych dla województwa łódzkiego w przekroju terytorialnym.

Spis 2011 r. realizowano metodą „mieszana”, polegającą na wykorzystaniu rejestrów i systemów informacyjnych administracji publicznej jako źródła danych do spisu oraz zbadaniu niektórych tematów w dużym badaniu reprezentacyjnym. Jednocześnie, było to pierwsze powszechne badanie zrealizowane wyłącznie przy wykorzystaniu formularzy elektronicznych – obok wywiadów przeprowadzanych przez rachmistrzów spisowych, zastosowano dwie nowe metody zbierania danych: wywiady telefoniczne wspomagane przez program komputerowy oraz samospis internetowy.

Niniejsze opracowanie zawiera stosunkowo obszerną część metodologiczną z uwagi na konieczność prezentacji metod i technik pozyskiwania oraz opracowania danych, uwzględniających nowe warunki technologiczne i informatyczne.

W części analitycznej zaprezentowano najistotniejsze dane dotyczące stanu i struktury demograficznej ludności, wykształcenia, źródła utrzymania, niepełnosprawności, ruchu migracyjnego oraz zasobów mieszkaniowych, dokonano również bilansu zmian demograficznych i społeczno-ekonomicznych jakie zaszły w ostatnich dziesięciu latach.

Aneks tabelaryczny przygotowano według układu tablic w raporcie prezentującym wyniki dla Polski, co ułatwi niezbędną porównywalność informacji.

Jestem przekonany, że przygotowana przez pracowników Urzędu Statystycznego w Łodzi publikacja poszerzy Państwa zasób wiedzy oraz będzie stanowić bogate źródło informacji dla wszystkich zainteresowanych problematyką rozwoju regionalnego.

Jednocześnie dziękuję wszystkim tym, którzy przyczynili się do przygotowania i przeprowadzenia Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 na terenie województwa łódzkiego i zapraszam do odwiedzenia strony internetowej Urzędu Statystycznego, gdzie dostępne będą wszystkie publikacje pospisowe w wersji elektronicznej.

Dyrektor
Urzędu Statystycznego w Łodzi

dr Piotr Ryszard Cmela

Łódź, grudzień 2012 r.

SPIS TREŚCI

	str.
Przedmowa	3
Spis tablic i wykresów	5
Rozdział I. UWAGI OGÓLNE	8
1. Podstawa prawna, termin i zakres spisu ludności i mieszkań 2011	8
2. Podstawowe cele spisu	9
3. Zakres tematyczny spisu	10
4. Organizacja spisu	11
5. Spis próbny	13
6. Ważniejsze pojęcia i skróty	14
Rozdział II. METODOLOGIA SPISU LUDNOŚCI I MIESZKAŃ 2011	16
1. Źródła danych	16
2. Prace przygotowawcze do spisu	16
3. Badanie pełne	17
4. Badanie reprezentacyjne	18
5. Spis osób w obiektach zbiorowego zakwaterowania oraz osób bezdomnych	24
6. Formularze wykorzystywane w spisie 2011	24
7. Spis kontrolny	25
8. Techniki pozyskiwania danych (metody CAxI) oraz zbiory danych wynikowych	26
9. Łączenie danych pozyskanych z różnych źródeł	27
10. Uogólnianie wyników badania reprezentacyjnego	31
Rozdział III. WAŻNIEJSZE DEFINICJE I POJĘCIA SPISOWE	32
Rozdział IV. UPOWSZECHNIANIE WYNIKÓW SPISU	44
Rozdział V. STAN I STRUKTURA DEMOGRAFICZNA LUDNOŚCI	47
1. Stan ludności	47
2. Ludność według wieku	53
3. Ludność według stanu cywilnego	57
Rozdział VI. CHARAKTERYSTYKA SPOŁECZNO-EKONOMICZNA LUDNOŚCI	61
1. Poziom wykształcenia	61
2. Osoby niepełnosprawne	65
3. Ludność według źródeł utrzymania	68
Rozdział VII. AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA LUDNOŚCI	75
Rozdział VIII. ZASOBY MIGRACYJNE	90
1. Kraj urodzenia	90
2. Obywatelstwo	92
Rozdział IX. MIGRACJE ZAGRANICZNE NA POBYT CZASOWY	96
1. Imigranci przebywający w województwie łódzkim czasowo	96
2. Emigranci z województwa łódzkiego przebywający czasowo za granicą	97
Rozdział X. STRUKTURA NARODOWO-ETNICZNA LUDNOŚCI	100
1. Przynależność narodowo-etniczna ludności	100
2. Język używany w domu	101
Rozdział XI. ZASOBY MIESZKANIOWE	102
1. Stan i rozwój zasobów mieszkaniowych	102
2. Forma własności mieszkań	106
3. Wiek mieszkań i ich wyposażenie	106
ANEKS TABELARYCZNY	108

SPIS TABLIC I WYKRESÓW

	str.
Tabl. 1. Ludność według płci i miejsca zamieszkania	47
Tabl. 2. Przyrosty/ubytki liczby ludności miejskiej i wiejskiej według powiatów w okresie 2002-2011	48
Tabl. 3. Ludność według płci i powiatów	51
Tabl. 4. Stan i struktura ludności według wieku	54
Tabl. 5. Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym....	55
Tabl. 6. Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego w 2011 r.	58
Tabl. 7. Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego, płci i grup wieku w 2011 r.	58
Tabl. 8. Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego faktycznego w 2011 r.	60
Tabl. 9. Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia i płci	62
Tabl. 10. Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia, płci i miejsca zamieszkania w 2011 r.	63
Tabl. 11. Ludność w wieku 13 lat i więcej kontynuująca naukę według poziomu wykształcenia i trybu kontynuowania nauki w 2011 r.	64
Tabl. 12. Osoby niepełnosprawne według stopnia niepełnosprawności	66
Tabl. 13. Osoby niepełnosprawne według płci w 2011 r.	67
Tabl. 14. Ludność według głównego źródła utrzymania i płci	70
Tabl. 15. Ludność według głównego źródła utrzymania, płci i ekonomicznych grup wieku w 2011 r.	71
Tabl. 16. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej według płci i miejsca zamieszkania w 2011 r.	76
Tabl. 17. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej według wieku w 2011 r.	78
Tabl. 18. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia w 2011 r.	80
Tabl. 19. Pracujący według statusu zatrudnienia, płci oraz miejsca zamieszkania w 2011 r.	83
Tabl. 20. Bezrobotni według okresu poszukiwania pracy w 2011 r.	86
Tabl. 21. Bierni zawodowo według przyczyn bierności w 2011 r.	88
Tabl. 22. Ludność według kraju urodzenia	91
Tabl. 23. Ludność według kraju obywatelstwa	94
Tabl. 24. Ludność faktycznie zamieszkała według struktury identyfikacji narodowo-etnicznej w 2011 r.	100
Tabl. 25. Ludność według języka używanego w domu w 2011 r.	101
Tabl. 26. Podstawowe informacje o mieszkaniach według powiatów w 2011 r.	102
Tabl. 27. Struktura mieszkań według liczby izb	103
Tabl. 28. Wyposażenie mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne	106

Aneks tabelaryczny	str.
Tabl. 1/29/. Ludność faktycznie zamieszkała według płci, podregionów, powiatów i gmin w 2011 r.	108
Tabl. 2/30/. Ludność według płci i wieku w 2011 r.	117
Tabl. 3/31/. Współczynnik feminizacji i gęstość zaludnienia według podregionów i powiatów w 2011 r.	120
Tabl. 4/32/. Ludność według ekonomicznych grup wieku, podregionów, powiatów i miejsca zamieszkania w 2011 r.	121
Tabl. 5/33/. Współczynniki obciążenia demograficznego według podregionów i powiatów w 2011 r.	124
Tabl. 6/34/. Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego, płci i wieku w 2011 r.	125
Tabl. 7/35/. Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego, podregionów i powiatów w 2011 r.	128
Tabl. 8/36/. Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego faktycznego, płci i wieku w 2011 r.	131
Tabl. 9/37/. Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego faktycznego, płci, podregionów i powiatów w 2011 r.	134
Tabl. 10/38/. Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia, płci i wieku w 2011 r.	137
Tabl. 11/39/. Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia, podregionów, powiatów i miejsca zamieszkania w 2011 r.	140
Tabl. 12/40/. Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia, kontynuacji nauki i płci w 2011 r.	146
Tabl. 13/41/. Ludność według głównego źródła utrzymania, 5-letnich grup wieku i płci w 2011 r.	147
Tabl. 14/42/. Ludność według głównego źródła utrzymania, miejsca zamieszkania, podregionów i powiatów w 2011 r.	150
Tabl. 15/43/. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej według podregionów i powiatów w 2011 r.	156
Tabl. 16/44/. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej według wieku w 2011 r.	158
Tabl. 17/45/. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia w 2011 r.	161
Tabl. 18/46/. Ludność według płci i miejsca urodzenia w 2011 r.	163
Tabl. 19/47/. Ludność według miejsca urodzenia i rodzaju obywatelstwa w 2011 r.	163
Tabl. 20/48/. Ludność według miejsca urodzenia, podregionów i powiatów w 2011 r.	164
Tabl. 21/49/. Ludność według płci i obywatelstwa w 2011 r.	165
Tabl. 22/50/. Ludność według obywatelstwa w 2011 r.	165
Tabl. 23/51/. Ludność według obywatelstwa, podregionów i powiatów w 2011 r.	166
Tabl. 24/52/. Struktura mieszkań według liczby izb i powiatów w 2011 r.	167
Tabl. 25/53/. Struktura mieszkań według powierzchni użytkowej i powiatów w 2011 r.	168
Tabl. 26/54/. Mieszkania w 2011 r.	169
Tabl. 27/55/. Wyposażenie mieszkań w instalacje sanitarno-techniczne w 2011 r.	170
Tabl. 28/56/. Mieszkania według rodzajów podmiotów będących ich właścicielami w 2011 r.	171
Tabl. 29/57/. Mieszkania według okresu wybudowania w 2011 r.	173

Spis wykresów	str.
Wykres 1. Współczynnik feminizacji według powiatów w 2011 r.	49
Wykres 2. Gęstość zaludnienia według powiatów w 2011 r.	50
Wykres 3. Ludność według wieku i płci.....	52
Wykres 4. Ludność według ekonomicznych grup wieku	55
Wykres 5. Współczynnik obciążenia demograficznego według powiatów w 2011 r.	56
Wykres 6. Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego i faktycznego w 2011 r.	59
Wykres 7. Ludność w wieku 15 lat i więcej według płci i stanu cywilnego faktycznego w 2011 r.	60
Wykres 8. Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia i miejsca zamieszkania	63
Wykres 9. Struktura ludności województwa łódzkiego według kryterium niepełnosprawności w 2011 r.	66
Wykres 10. Ludność według głównego źródła utrzymania	72
Wykres 11. Ludność według głównego źródła utrzymania według powiatów w 2011 r.	74
Wykres 12. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej według płci i miejsca zamieszkania w 2011 r.	77
Wykres 13. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej według wieku i płci w 2011 r.	79
Wykres 14. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia i płci w 2011 r.	79
Wykres 15. Wskaźnik zatrudnienia oraz stopa bezrobocia według grup wieku i poziomu wykształcenia w 2011 r.	81
Wykres 16. Wskaźnik zatrudnienia według powiatów w 2011 r.	82
Wykres 17. Stopa bezrobocia według powiatów w 2011 r.	85
Wykres 18. Struktura bezrobotnych według okresu poszukiwania pracy w 2011 r.	87
Wykres 19. Struktura biernych zawodowo według wybranych przyczyn bierności w 2011 r.	89
Wykres 20. Ludność urodzona za granicą według grup wieku w 2011 r.	90
Wykres 21. Ludność urodzona za granicą według powiatów w 2011 r.	92
Wykres 22. Ludność z niepolskim obywatelstwem według 5-letnich grup wieku w 2011 r.	93
Wykres 23. Ludność z niepolskim obywatelstwem na 1000 mieszkańców według powiatów w 2011 r.	95
Wykres 24. Imigranci przebywający w Polsce czasowo powyżej 3 miesięcy według kraju poprzedniego zamieszkania i obywatelstwa w 2011 r.	97
Wykres 25. Emigranci przebywający czasowo powyżej 3 miesięcy za granicą według grup wieku w 2011 r.	98
Wykres 26. Emigranci przebywający czasowo powyżej 3 miesięcy za granicą według kraju przebywania w 2011 r.	99
Wykres 27. Przeciętna powierzchnia mieszkania i przeciętna liczba izb w mieszkaniu według powiatów	104
Wykres 28. Przyrost liczby mieszkań w latach 2002-2011	105
Wykres 29. Struktura mieszkań w 2011 r. według roku wybudowania budynku	105

Rozdział I. UWAGI OGÓLNE

1. Podstawa prawna, termin i zakres spisu ludności i mieszkań 2011

Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań w Polsce w 2011 roku był pierwszym spisem realizowanym od czasu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej i przeprowadzony został na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej **w okresie od 1 kwietnia do 30 czerwca 2011 r. według stanu w dniu 31 marca 2011 roku, o godz. 24.00.**

Ramy tematyki spisu ludności i mieszkań w 2011 roku, zakres, formę, tryb, granice obowiązków statystycznych i dobrowolności udziału w badaniach określiła Ustawa z dnia 4 marca 2010 r. o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2011 r. (Dz. U. z 26 marca 2010 r. nr 47, poz. 277) wraz z aktami wykonawczymi do ustawy oraz Rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 763/2008 z dnia 9 lipca 2008 r. w sprawie spisów powszechnych ludności i mieszkań (Dz. U. UE. L. z dnia 13.08.2008 r. Nr 218).

Spis ludności 2011 obejmował osoby stale zamieszkałe (zameldowane) na obszarze Polski bez względu na fakt, czy te osoby przebywały w kraju w czasie spisu czy też były za granicą oraz osoby przebywające czasowo. Spis był przeprowadzony w budynkach, mieszkaniach, obiektach zbiorowego zakwaterowania i innych zamieszkanach pomieszczeniach niebędących mieszkaniami.

W Polsce dotychczasowa praktyka spisowa opierała się na tradycyjnym sposobie przeprowadzania spisów, który polegał na angażowaniu rachmistrzów spisowych, odwiedzających wszystkie zamieszkane jednostki i zapisujących uzyskane bezpośrednio od respondentów informacje na formularzach spisowych, dostępnych w formie papierowej. Następnie dane z formularzy były rejestrowane oraz już w formie elektronicznej podlegały dalszemu opracowaniu. Taka organizacja spisu okazała się jednak bardzo kosztowna i pracochłonna. Z tego względu Polska zdecydowała się w spisie 2011 na odejście od tradycyjnej metody na rzecz metody mieszanej, polegającej na połączeniu danych z rejestrów i systemów informacyjnych z danymi pozyskiwanymi w bezpośrednich badaniach statystycznych.

Komisja Europejska przygotowując podstawy prawne przeprowadzania spisów na obszarze UE wzięła pod uwagę dynamiczny rozwój systemów administracyjnych i rozwiązań informatycznych wykorzystywanych przy wyborze metody spisu. W przepisach

Rozporządzenia PE i Rady Nr 763/2008 określone zostały szczegółowo źródła, które mogą być wykorzystywane dla pozyskania danych statystycznych dla potrzeb spisu.

W szczególności są to:

- a) tradycyjne spisy powszechne,
- b) spisy powszechne oparte na danych z rejestrów administracyjnych,
- c) połączenie tradycyjnych spisów powszechnych z badaniami reprezentacyjnymi,
- d) połączenie spisów powszechnych w oparciu o dane z rejestrów administracyjnych z badaniami reprezentacyjnymi,
- e) połączenie spisów powszechnych w oparciu o dane z rejestrów administracyjnych z tradycyjnymi spisami powszechnymi,
- f) połączenie spisów powszechnych w oparciu o dane z rejestrów administracyjnych z badaniami reprezentacyjnymi oraz tradycyjnymi spisami powszechnymi,
- g) odpowiednie badania oparte na próbie rotacyjnej (tzw. „kroczące” spisy powszechne).

Rozporządzenie nr 763/2008 jest pierwszym aktem prawnym na skalę międzynarodową, który traktuje równorzędnie różne rodzaje podejścia do przeprowadzania spisów ludności i mieszkań w krajach członkowskich UE.

2. Podstawowe cele spisu

Podstawowe cele Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań w 2011 roku można sprecyzować następująco:

- 1) Zaspokojenie potrzeb informacyjnych kraju, zwłaszcza zebranie informacji, których nie można uzyskać z innych źródeł;
- 2) Dostarczenie informacji na poziomie jednostek podstawowego podziału administracyjnego kraju;
- 3) Możliwie szeroka charakterystyka zmian, jakie zaszły w okresie 2002-2011 w podstawowych strukturach demograficzno-społecznych ludności, gospodarstw domowych i rodzin oraz zmian w wielkości i standardzie zasobów mieszkaniowych;
- 4) Zebranie informacji niezbędnych do zabezpieczenia potrzeb międzynarodowych Unii Europejskiej oraz ONZ;
- 5) Aktualizacja bazy do budowy operatów losowania do badań reprezentacyjnych prowadzonych poprzez obserwacje gospodarstw domowych.

3. Zakres tematyczny spisu

Przy ustalaniu zakresu przedmiotowego spisu ludności i mieszkań 2011 została przeprowadzona analiza wykorzystania wyników poprzedniego spisu oraz analiza nowych potrzeb informacyjnych. Brano również pod uwagę możliwości pozyskania tych informacji z innych źródeł, przede wszystkim z systemów informacyjnych administracji publicznej, a także konieczność zachowania w czasie pełnej porównywalności danych oraz zobowiązania międzynarodowe określone w rozporządzeniu nr 763/2008.

W 2008 roku zostały przeprowadzone konsultacje społeczne, w których zbierano uwagi i zapotrzebowanie na dane spisowe od urzędów centralnych i terenowych, samorządów, ośrodków badawczych, organizacji narodowościowych i instytucji wyznaniowych.

W wyniku tych prac ustalono następujące tematy badawcze:

- 1) Geograficzna charakterystyka ludności – miejsce przebywania, miejsce zamieszkania w okresie międzyspisowym i przyczyny jego zmiany;
- 2) Demograficzna charakterystyka osób – płeć, wiek, stan cywilny (formalnoprawny i faktyczny), kraj urodzenia, w tym rodziców, obywatelstwo;
- 3) Gospodarstwa domowe i rodziny – wielkość i skład gospodarstwa domowego i rodziny, rodziny biologiczne i zrekonstruowane, rodziny niepełne, pozycja osób w gospodarstwie domowym i rodzinie;
- 4) Wykształcenie – poziom wykształcenia, kontynuacja nauki; rodzaj szkoły, dziedzina i kierunek kształcenia;
- 5) Migracje wewnętrzne i zagraniczne, w tym badanie emigracji Polaków, emigracji zarobkowej, reemigracji oraz imigracji cudzoziemców do Polski;
- 6) Dzietność kobiet;
- 7) Narodowość i język;
- 8) Wyznanie (przynależność do kościoła lub związku wyznaniowego);
- 9) Niepełnosprawność prawna i biologiczna;
- 10) Ekonomiczna charakterystyka osób, w tym:
 - bieżąca aktywność ekonomiczna – pracujący w pracy głównej i dodatkowej, bezrobotni, bierni zawodowo, charakterystyka zawodowa pracujących,
 - stała aktywność ekonomiczna dla pracujących w indywidualnych gospodarstwach rolnych,
 - dojazdy do pracy;

- 11) Główne i dodatkowe źródło utrzymania osób;
- 12) Źródła utrzymania gospodarstwa domowego, samodzielność gospodarowania i zamieszkania.

Integralną częścią spisów ludności w polskiej praktyce są spisy mieszkań i budynków, w których są zlokalizowane mieszkania. Zebrane podczas spisu informacje umożliwiają wyszacowanie potrzeb mieszkaniowych, wynikających zarówno z fizycznego braku mieszkań, jak również z powodu konieczności wymiany istniejących zasobów lub zasobów nie nadających się do remontu.

Z zakresu tematyki mieszkaniowej ujęto w spisie następujące zagadnienia:

- 1) Rodzaj zamieszkanym pomieszczeń;
- 2) Charakterystyka mieszkań, w tym:
 - mieszkania zamieszkałe według rodzaju zajmowania mieszkania, własności mieszkania, wielkości mieszkania, w tym: liczba izb z wyszczególnieniem pokoi, pomieszczeń kuchennych i innych izb oraz powierzchnia użytkowa mieszkań, wyposażenia w instalacje sanitarno-techniczne, sposób ogrzewania mieszkania,
 - mieszkania niezamieszkałe dodatkowo charakteryzowane według przeznaczenia oraz przyczyny niezamieszkania;
- 3) Charakterystyka budynków z zamieszkanymi lokalami mieszkalnymi, w tym: rodzaj budynku, forma własności budynku, liczba mieszkań w budynku, rok wybudowania;
- 4) Informacje o tytule prawnym do zajmowanego mieszkania.

4. Organizacja spisu

Sprawna realizacja NSP 2011 wymagała decentralizacji zadań i kompetencji. W podejściu organizacyjno-planistycznym GUS podtrzymał dotychczasowe rozwiązania stosowane w poprzednich spisach ludności i mieszkań, modyfikując jedynie strukturę poprzez wprowadzenie nowych funkcji (funkcji lidera gminnego w gminnych biurach spisowych (GBS), dyspozytora wojewódzkiego w wojewódzkich biurach spisowych (WBS) oraz dyspozytora centralnego w Centralnym Biurze Spisowym (CBS). Powołane WBS i GBS pozwalały na przekazywanie zadań strukturom, pozostającym w bezpośredniej podległości, tym samym pomagały w zabezpieczeniu funkcjonowania stabilnej struktury aparatu spisowego.

Pracami związanymi z przygotowaniem, zorganizowaniem i przeprowadzeniem spisu NSP 2011 kierował:

- Prezes Głównego Urzędu Statystycznego – całością prac, jako Generalny Komisarz Spisowy,
- wojewoda – na terenie województwa, jako wojewódzki komisarz spisowy; zastępcą wojewódzkiego komisarza spisowego był dyrektor Urzędu Statystycznego,
- wójt, burmistrz, prezydent miasta – na terenie gminy, jako gminny komisarz spisowy; zastępcą gminnego komisarza spisowego była osoba wyznaczona przez komisarza gminnego.

Narodowy spis powszechny ludności i mieszkań zrealizowany został jako przedsięwzięcie projektowe w ramach Projektu PSR 2010 i NSP 2011, którym zarządzał Dyrektor Centralnego Biura Spisowego, będąc jednocześnie Zastępcą Generalnego Komisarza Spisowego. Dyrektor CBS na okres gromadzenia danych spisowych powołał – w ramach Centralnego Biura Spisowego – Centrum Zarządzania Spisem (CZS), w którego strukturach znaleźli się dyspozytorzy centralni, koordynujący oraz monitorujący przebieg spisu NSP 2011 prowadzonego metodami CAPI, CATI oraz CAII.

Ponadto w ramach CBS funkcjonowały zespoły zadaniowe odpowiedzialne za realizację poszczególnych zadań merytorycznych i organizacyjnych.

Powołana została także Grupa robocza ds. metodologii NSP 2011, w której skład wchodził przedstawiciele wybranych departamentów GUS oraz urzędów statystycznych, odpowiedzialnych za poszczególne obszary statystyki ludności, mieszkań oraz rynku pracy.

Nowoczesne podejście do realizacji spisu wymagało przygotowania odpowiedniej struktury technologicznej do zarządzania i monitorowania przebiegu spisu. Głównym systemem wspierającym operacyjne zarządzanie spisem przez dyspozytorów była aplikacja Zarządzanie Kompletnością Spisu (ZKS) odpowiedzialna za zarządzanie i koordynację procesu gromadzenia danych spisowych z wykorzystaniem różnych kanałów pozyskiwania informacji (CAPI, CATI, CAII). Zakres funkcjonalności aplikacji ZKS obejmował:

- automatyczną wymianę danych z systemami wspierającymi obsługę poszczególnych kanałów CAxI (CAPI, CATI, CAII) oraz Operacyjną Bazę Mikrodanych,
- ręczne wyznaczanie metody spisu dla danej jednostki spisowej,
- weryfikację i zatwierdzanie ankiet wypełnionych metodą samospisu internetowego,
- monitorowanie i raportowanie przebiegu spisu, ze skalowaniem od poziomu pojedynczego obwodu do całego obszaru spisu.

Dyrektorzy urzędów statystycznych utworzyli w ramach Wojewódzkich Biur Spisowych (WBS) Wojewódzkie Centrum Zarządzania Spisem (WCZS) oraz Wojewódzkie Call Center (WCC). Kierownik WCZS był odpowiedzialny za terminowe przeprowadzenie

spisu przez rachmistrzów spisowych na terenie województwa. Dyspozytorzy wojewódzcy monitorowali przebieg spisu realizowanego przez rachmistrzów spisowych. Ważną rolę w przebiegu, nadzorowaniu i wspieraniu prac ankieterów w województwach odegrały WCC.

Praca ankieterów statystycznych polegała na:

- prowadzeniu spisu uzupełniającego metodą wywiadu telefonicznego, wspieranego formularzem elektronicznym,
- prowadzeniu serwisu informacyjnego dla respondentów oraz rachmistrzów,
- wsparciu serwisowym dla osób realizujących samospis,
- umawianiu wizyt rachmistrzów u respondentów.

Lider gminny pełnił rolę pierwszej linii wsparcia dla rachmistrzów spisowych – rozwiązując na bieżąco problemy organizacyjne, metodologiczne oraz techniczne zgłaszane przez rachmistrzów spisowych. Z kolei wdrożenie systemów: Bazy Wiedzy oraz Systemu Zgłoszeń pozwoliło na sprawną komunikację i wymianę informacji pomiędzy uczestnikami spisu oraz na bieżące reagowanie na zgłoszenia i pytania z gminnych i wojewódzkich biur spisowych.

5. Spis próbny

Spis próbny przeprowadzony został w okresie od dnia 1 kwietnia do dnia 31 maja 2010 r., według stanu na dzień 31 marca 2010 r. o godz. 24.00.

Jednostki podziału terytorialnego, w których był realizowany spis próbny, zostały dobrane celowo, biorąc pod uwagę ich zróżnicowanie pod względem gęstości zaludnienia, występujących specyficznych cech terenu, ludności tam zamieszkałej i jej warunków mieszkaniowych. Na terenie wskazanych jednostek podziału terytorialnego zostały spisane wszystkie zamieszkane budynki i mieszkania oraz osoby według zasad przyjętych do spisu powszechnego. Sprawdzone zostały rozwiązania metodologiczne i organizacyjne planowane do zastosowania w spisie powszechnym. Ze szczególnym uwzględnieniem zbadane zostały poszczególne metody zbierania danych, w tym efektywność samospisu internetowego i ankietowania telefonicznego. Równie ważne znaczenie miało przetestowanie aplikacji do formularza elektronicznego oraz sprawność pozyskiwania danych na przenośnych urządzeniach elektronicznych oraz kwestie techniczne związane z przesyłaniem wypełnionych formularzy elektronicznych do odpowiednich serwerów.

6. Ważniejsze pojęcia i skróty

Skrót (pojęcie)	Objaśnienie
Operacyjna Baza Mikrodanych (OBM)	Jeden z systemów wspierających proces spisowy, którego głównym zadaniem jest integracja danych pochodzących z różnych źródeł. Procesowi integracji towarzyszą m.in. etapy: czyszczenia danych, walidacji, deduplikacji oraz korekty. Finalnym produktem systemu jest tzw. Złoty Rekord, który jest głównym źródłem danych dla systemu ABM
Analityczna Baza Mikrodanych (ABM)	Baza danych, która przechowuje odpersonalizowane wartości zmiennych spisowych w ostatecznej wersji, zebrane podczas spisu, na której będą dokonywane wszelkie analizy statystyczne (opracowania tabelaryczne, agregaty, analizy przestrzenne) oraz udostępniane publicznie
CAII (<i>Computer Assisted Internet Interview</i>)	Pozyskiwanie informacji od respondentów poprzez samospis internetowy
CAPI (<i>Computer Assisted Personal Interview</i>)	Spis przeprowadzany przez rachmistrza przy pomocy formularza elektronicznego i terminali przenośnych (w spisie 2011 zastosowano urządzenia typu <i>handheld</i>)
CATI (<i>Computer Assisted Telephone Interviewing</i> lub <i>Computer Aided Telephone Interviewing</i>)	Pozyskiwanie informacji od respondentów za pośrednictwem łączy telefonicznych i przy wykorzystaniu specjalistycznego oprogramowania komputerowego
<i>Call Center</i>	Całość elementów sprzętowych, programowych służących do obsługi masowych kontaktów z klientami przy użyciu telefonu jako medium
Podsystem Metadanych	Repozytorium metadanych zawierające reguły biznesowe (metadane biznesowe), informacje o strukturach danych (metadane techniczne) i procesach zachodzących w hurtowni (metadane operacyjne)
Dane CAxI	Dane, które są wykorzystywane w procesach CAII, CATI, CAPI. Te dane są inicjalnie generowane przez OBM, następnie po uzupełnieniu w procesach, są ładowane do Operacyjnej Bazy Mikrodanych, stanowiąc dane źródłowe OBM
Systemy informacyjne administracji publicznej	Systemy zbierania, gromadzenia i przetwarzania informacji przez organy administracji rządowej oraz jednostek samorządu terytorialnego, inne instytucje rządowe, organy rejestrowe i Narodowy Bank Polski, prowadzone w oparciu o przepisy kompetencyjne lub inne akty prawne związane bezpośrednio z wykonywaniem przez nie zadań statutowych

Skrót (pojęcie)	Objaśnienie
Jednostka spisowa (jednostka badania)	Podmiot spisu. Pojedyncza osoba, gospodarstwo domowe, mieszkanie, budynek, dla których są gromadzone w OBM wartości zmiennych spisowych. Obiekt będący elementem zbiorowości (populacji) będącej przedmiotem badania statystycznego (tj. spisu), dla którego ustalane są wartości zmiennych spisowych
Jednostka losowania	Jednostka losowania jest ustalana na etapie wyboru schematu losowania próby do badania reprezentacyjnego. W badaniu reprezentacyjnym w NSP 2011 jednostką losowania było mieszkanie, wyodrębnione w budynku jednorodzinny lub wielorodzinny
Zmienna spisowa	Atrybut danych spisowych określający jedną cechę spisową jednostki badania. Wartości zmiennych spisowych w NSP 2011 zostały pozyskane od rachmistrzów w trakcie przeprowadzania badania przez rachmistrza spisowego lub zebrane poprzez wywiad telefoniczny z ankierem lub zgromadzone z rejestrów i systemów informacyjnych
Master Record	Struktura danych zawierająca spersonalizowane dane o jednostce spisowej wraz z zestawem wartości jej cech. W NSP 2011 dane zostały użyte do wygenerowania podpowiedzi do elektronicznych formularzy spisowych – na podstawie informacji dostępnych wyłącznie w rejestrach i systemach administracyjnych
Złoty Rekord (<i>Golden Record</i>)	Struktura danych zawierająca odpersonalizowane dane o jednostce spisowej wraz z zestawem wartości jej cech
GIS (<i>Geographic Information Systems</i>) – Systemy Informacji Przestrzennej	System informatyczny umożliwiający przeprowadzenie różnorodnych operacji z wykorzystaniem danych mapowych. W NSP 2011 urządzenia wyposażone w GPS wskazywały na ortofotomapie bieżącą pozycję rachmistrza oraz punkty adresowe, do których kierował się, aby dokonać spisu
Portal geostatystyczny (PGS)	Docelowa, informatyczna platforma przestrzennej prezentacji danych oraz wyników analiz geostatystycznych, dotyczących min. danych NSP 2011 gromadzonych w ABM
OLAP (<i>On-line Analytical Processing</i>)	Oprogramowanie wspierające podejmowanie decyzji, które pozwala użytkownikowi analizować szybko informacje zawarte w wielowymiarowych strukturach danych zawierających różne widoki i hierarchie. W Systemie ABM wykorzystywane jest oprogramowanie SAS OLAP Server

Rozdział II. METODOLOGIA SPISU LUDNOŚCI I MIESZKAŃ 2011

1. Źródła danych

Powszechny spis ludności i mieszkań 2011 został przeprowadzony metodą mieszaną tj. poprzez pozyskiwanie danych ze źródeł administracyjnych (rejestrów i systemów informacyjnych) oraz zbieranie danych bezpośrednio od ludności w ramach badania reprezentacyjnego oraz tzw. badania pełnego. Oprócz tego przeprowadzone zostały dwa pełne badania, obejmujące osoby przebywające w obiektach zbiorowego zakwaterowania oraz osoby bezdomne. Zastosowane rozwiązania miały przede wszystkim zmniejszyć koszty spisu oraz obciążenie osób objętych spisem, przy zachowaniu wysokiej jakości wyników spisu.

W ustawie o NSP 2011 przyjęte zostało założenie jak najszerszego wykorzystania systemów informacyjnych administracji publicznej, jako źródeł danych do spisu, co w konsekwencji oznaczało, że informacje przewidziane do zebrania w trakcie spisu pobrane zostały przede wszystkim z dostępnych źródeł administracyjnych, a następnie wykorzystane do przygotowania i aktualizacji wykazu adresowo-mieszkaniowego, następnie do utworzenia operatu adresowo-mieszkaniowego do losowania próby do badania reprezentacyjnego oraz jako bezpośrednie źródło danych spisowych. Dane niewystępujące w systemach informacyjnych administracji publicznej lub niespełniające wymogów jakości danych statystycznych zebrano od osób objętych spisem. Jednak w tym przypadku przewidziano zastosowanie nowoczesnych technik gromadzenia danych w celu wyeliminowania formularzy papierowych.

2. Prace przygotowawcze do spisu

Ważnym obszarem prac przygotowawczych do NSP 2011 były działania związane z tworzeniem elektronicznego wykazu adresowo-mieszkaniowego na potrzeby spisu. Wykaz adresowo-mieszkaniowy przygotowany został w oparciu o rejestr TERYT (Krajowy Rejestr Urzędowy Podziału Terytorialnego Kraju) z wykorzystaniem danych pochodzących z innych źródeł, m.in. z państwowego zasobu geodezyjnego i kartograficznego w zakresie lokalizacji przestrzennej budynków. W związku z połączeniem tych dwóch źródeł do identyfikatorów adresowych budynków z rejestru TERYT dołączone zostały współrzędne geodezyjne x,y (punkty adresowe). W zakresie informacji o osobach na potrzeby wykazu adresowo-mieszkaniowego wykorzystane były gminne zbiory meldunkowe, które zostały połączone z systemem NOBC, tj. systemem identyfikacji adresowej ulic, nieruchomości, budynków

i mieszkań stanowiącym część rejestru TERYT. Przygotowane w tym trybie zestawienie budynków, mieszkań i osób było weryfikowane przez urzędy gmin podczas aktualizacji przedspisowej. Na tym etapie została ustalona zbiorowość budynków, mieszkań i obiektów zbiorowego zakwaterowania podlegających spisaniu, poprawność ich adresów oraz przyporządkowanie osób do poszczególnych mieszkań i obiektów.

W trakcie obchodu przedspisowego rachmistrzowie dokonali weryfikacji wszystkich punktów adresowych, które znalazły się w obszarze przydzielonych obwodów, porównując je z pozycjami ujętymi w wykazie adresowo-mieszkaniowym do obchodu. Przedmiotem obchodu było zatwierdzenie lub modyfikacja punktów adresowych wyszczególnionych w wykazie, a także usunięcie nieistniejących punktów adresowych lub ewentualne dodanie nowych nieodnotowanych w wykazie, na których znalazły się budynki mieszkalne, budynki niemieszkalne z mieszkaniami lub budynki obiektów zbiorowego zakwaterowania, np. dom studencki. W odróżnieniu do poprzednich spisów ludności i mieszkań rachmistrzowie nie odwiedzali mieszkań w celu dokonania weryfikacji informacji dotyczących nazwiska i imienia głównego lokatora i liczby osób podlegających spisowi.

Rachmistrzowie korzystali z map cyfrowych, zainstalowanych na przenośnych urządzeniach elektronicznych typu handheld. Kartograficzna dokumentacja przedspisowa przygotowana została w formie elektronicznej i wykorzystywała narzędzia GIS (*Geographic Information Systems*). Na mapach cyfrowych zostały zaznaczone obwody spisowe z budynkami i punktami adresowymi. Mapa cyfrowa była sprzęgnięta z elektronicznym, opisanym wyżej wykazem adresowo-mieszkaniowym zawierającym adresy budynków, mieszkań i obiektów zbiorowego zakwaterowania przeznaczonych do spisania. Tak przygotowany moduł elektroniczny dokumentacji wyjściowej był dostępny na wszystkich poziomach zarządzania spisem. Aplikacja sygnalizowała na mapie aktualne położenie rachmistrza, a w przypadku stwierdzenia przez niego, że w terenie znajduje się nieujęty w operacie spisowym i nienaniesiony na mapie cyfrowej punkt adresowy, pod którym mieszkają ludzie, umożliwiała wprowadzenie tego punktu na mapę cyfrową za pomocą urządzenia GPS, zainstalowanego na przenośnym urządzeniu elektronicznym oraz dopisanie do operatu brakującego mieszkania, czy innego obiektu.

3. Badanie pełne

Badanie zostało przeprowadzone w oparciu o pozyskane do celów statystycznych rejestry administracyjne i systemy informacyjne. Do przeprowadzenia NSP zgromadzono informacje m.in. z następujących systemów centralnych i rozproszonych: Ministerstwa

Finansów, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (zbioru PESEL), Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, Narodowego Funduszu Zdrowia (Centralnego Wykazu Ubezpieczonych), urzędów gmin (gminnych zbiorów meldunkowych).

W wyniku szczegółowego przeanalizowania pozyskanych danych, połączono zebrane informacje, tworząc wykaz podmiotowy do przeprowadzenia badania spisowego. Uzyskane tą metodą dane zostały również użyte do wygenerowania podpowiedzi do ankiet spisowych (na podstawie tzw. *Master Recordu*) i przyspieszenia w ten sposób zbierania informacji od respondentów. W dalszej kolejności metoda ta posłużyła do wygenerowania wyników NSP.

Podstawowym źródłem informacji na temat budynków i mieszkań w NSP 2011 była tzw. baza budynków. Została ona utworzona w wyniku połączenia danych pozyskanych w ramach NSP 2002, badań statystycznych m.in. dotyczących wydanych pozwoleń na budowę, budynków mieszkalnych i mieszkań w budynkach niemieszkalnych oddanych do użytkowania oraz Elektronicznej Karty Budynku, za pomocą której każdy podmiot zarządzający lub administrujący budynkami przekazał informacje dotyczące wybranych cech i parametrów poszczególnych budynków wielomieszkaniowych.

Dodatkowym źródłem danych były informacje zebrane przez rachmistrzów w trakcie obchodu przedspisowego, które umożliwiły aktualizację bazy poprzez dopisanie budynków niefigurujących w bazie, usunięcie nieistniejących, czy zmianę ich rodzaju (np. z mieszkalnego na niemieszkalny).

Szerszy zakres danych — zarówno o osobach, jak i mieszkaniach — został pozyskany w ramach badania reprezentacyjnego.

4. Badanie reprezentacyjne

Przeprowadzone w ramach NSP badanie reprezentacyjne, dostarczyło danych, które nie są gromadzone w rejestrach i systemach informacyjnych. Badanie zostało przeprowadzone na próbie losowej ok. 20% mieszkań w skali kraju. Jednostką losowania było mieszkanie, a dokładniej jego adres.

Operat losowania mieszkań, który został utworzony w oparciu o rejestry i systemy informacyjne, został odpowiednio uporządkowany i podzielony na poszczególne warstwy. Najważniejsze cechy, jakie brano pod uwagę przy alokacji próby pomiędzy poszczególne jednostki podziału administracyjnego to:

- liczba osób zameldowanych w mieszkaniu,
- występowanie dużych skupisk mieszkaniowych w dużych miastach tzw. „blokowisk”,

- występowanie osoby pracującej w mieszkaniu,
- występowanie emeryta lub rencisty w przypadku braku pracującego,
- występowanie bezrobotnego w mieszkaniu w przypadku braku ww. osób,
- uwzględnienie mieszkań z użytkownikiem gospodarstwa rolnego.

Zasady tworzenia operatu losowania mieszkań

Etapy tworzenia operatu losowania mieszkań zawierały:

- 1) Utworzenie zintegrowanego wykazu adresowo-mieszkaniowego w oparciu o Zestawienie adresowo-mieszkaniowe;
- 2) Weryfikacja wykazu obchodem przedpisowym;
- 3) Uzupełnienie wykazu dodatkowymi zmiennymi i utworzenie operatu losowania do badania reprezentacyjnego.

Dodatkowo do wykazu adresowo-mieszkaniowego w Operacyjnej Bazie Mikrodanych zostały wprowadzone informacje pochodzące z innych rejestrów i systemów informacyjnych lub baz statystycznych, jak: zbiory Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (CRU, EiR oraz CRPS), Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS), Krajowej Ewidencji Podatników (KEP), Narodowego Funduszu Zdrowia (NFZ), Elektronicznego Krajowego Systemu Monitoringu Orzekania o Niepełnosprawności (EKSMoON), PESEL, spisu ludności i mieszkań 2002, bazy budynkowej oraz Wykazu bazowego do PSR 2010. Celem włączenia do wykazu dodatkowych informacji była poprawa jakości danych zgromadzonych w tym wykazie oraz zapewnienie informacji na potrzeby utworzenia operatu losowania. W trakcie weryfikacji danych w wykazie zostały ustalone kryteria (zmienne oraz ich wartości), które zostały wykorzystane do tworzenia bardziej jednorodnych grup (warstwowania) jednostek badania.

Przy tworzeniu operatu losowania pominięto:

- a) obiekty zbiorowego zamieszkania niezawierające mieszkań,
- b) obiekty zamknięte oraz mieszkania na terenie obiektów zamkniętych,
- c) mieszkania w obiektach zbiorowego zakwaterowania stanowiących obiekty zamknięte,
- d) pomieszczenia prowizoryczne,
- e) mieszkania niezamieszkane, zniszczone na skutek klęsk żywiołowych w szczególności powodzi.

W konsekwencji do operatu weszły mieszkania zamieszkane, w których osoby były zameldowane lub przebywały bez meldunku oraz te mieszkania niezamieszkane, które były w trakcie remontu, zmiany lokatora lub nowo wybudowane. Budynki, które występowały pod

jednym adresem były brane do losowania, jeżeli ich liczba nie przekroczyła dwóch. Operat losowania mieszkań został zaktualizowany w trakcie trwania obchodu przedspisowego, w wyniku którego do badania dołączono budynki jednomieszkaniowe, które nie znalazły się wcześniej w wykazie.

Zmienne uwzględnione w operacie losowania

Dla potrzeb badania reprezentacyjnego w wykazie dopisano do każdego mieszkania zestaw informacji zawarty w operacie losowania, spośród których wybrano ostateczne kryteria warstwowania:

- a) symbol terytorialny,
- b) położenie budynku/mieszkania na terenie objętym powodzią lub inną klęską żywiołową,
- c) liczba mieszkań w budynku wielomieszkaniowym,
- d) położenie mieszkania w budynku wielomieszkaniowym,
- e) rok zakończenia budowy budynku,
- f) liczba osób w mieszkaniu (0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 i więcej) – po dodatkowych badaniach,
- g) liczba osób zameldowanych na pobyt stały – po dodatkowych badaniach,
- h) obecność cudzoziemca w mieszkaniu,
- i) obecność osoby pracującej (posiadanie ubezpieczenia), emeryta lub rencisty w mieszkaniu oraz osoby bezrobotnej,
- j) obecność osoby niepełnosprawnej,
- k) obecność użytkownika gospodarstwa rolnego oraz powierzchni użytków rolnych,
- l) położenie mieszkania w gminie o udziale społeczności mniejszościowej (narodowej lub etnicznej), co najmniej 10%.

Wartości zmiennych, jako kryteria warstwowania zostały zróżnicowane dla obszarów miejskich i wiejskich. Wybór zmiennych został ostatecznie ustalony w trakcie losowania próbnego.

Alokacja próby w poszczególnych powiatach¹

Podstawowym celem badania reprezentacyjnego realizowanego w ramach spisu 2011 jest uzyskanie informacji o sytuacji społeczno-demograficznej na poziomie powiatu. Konieczne było więc dokonanie podziału założonej 20%-owej próby mieszkań dla Polski pomiędzy powiaty. Dokonano tego przy wykorzystaniu metody alokacji pierwiastkowej. Metoda ta stanowi kompromis pomiędzy alokacją proporcjonalną a alokacją zapewniającą

¹ Materiał roboczy opracowany przez zespół matematyków pod kierunkiem Bronisława Lednickiego.

jednakową precyzję dla subpopulacji. Przy założeniu, że zastosowano by proporcjonalne losowanie próby, w każdym powiecie próba stanowiłaby 20% populacji. Ponieważ precyzja wyników, tj. wielkość błędu losowego zależy od liczebności próby, uzyskano by w efekcie niedostateczną precyzję dla wielu małych powiatów. Z kolei, w metodzie alternatywnej uzyskujemy, w przybliżeniu, jednakową precyzję wyników dla wszystkich powiatów, ale za cenę istotnego „spłaszczenia” liczebności próby. W efekcie liczebność próby, a tym samym pracochłonność przy realizacji spisu byłaby mało zróżnicowana pomiędzy dużymi i małymi powiatami. Z tych powodów jako metodę rozdziału próby przyjęto alokację pierwiastkową, w której np. liczba mieszkań losowanych w p -tym powiecie jest proporcjonalna do pierwiastka kwadratowego z populacyjnej liczby mieszkań i wyrażona wzorem:

$$n_p = n^* * \frac{\sqrt{N_p}}{\sum_p \sqrt{N_p}},$$

gdzie:

n^* – założona liczebność próby dla Polski,

N_p – liczba mieszkań w p -tym powiecie.

Według powyższego wzoru obliczone zostały liczebności prób dla poszczególnych powiatów. Potraktowanie Warszawy, tak jak każdego innego powiatu, mogłoby w konsekwencji spowodować niemożność uzyskania w miarę precyzyjnych wyników dla poszczególnych dzielnic. Jako ostateczną próbę dla miasta Warszawy przyjęto wartość średnią z powyższych wartości, tj. 87 500 mieszkań. Wartość ta została odjęta od założonej liczebności próby dla Polski, tj. od 2 631 tys., po czym dokonano alokacji pierwiastkowej dla 378 powiatów. Próby w najmniejszych powiatach, tj. beskidzkim i sejneńskim wynoszą po ok. 3200 mieszkań (49% populacji), zaś największa próba (poza Warszawą) jest w m. Łodzi – 23 000 mieszkań, czyli 6,9% liczby mieszkań w tym mieście – powiecie.

W Warszawie, Łodzi, Krakowie, Wrocławiu i w Poznaniu podział próby pomiędzy poszczególne dzielnice i delegatury dokonany został również metodą pierwiastkową. Poza Warszawą, w pozostałych miastach, ze względu na małą liczbę delegatur (4 lub 5) nie zachodziła potrzeba zwiększania liczebności próby, tak jak w przypadku Warszawy. Ustalone dla poszczególnych delegatur w tych miastach liczebności prób zapewniają uzyskanie precyzji nie gorszej niż w najmniejszych powiatach.

Schemat losowania próby

W celu wylosowania, w każdym z powiatów, próby o ustalonej wcześniej liczebności zastosowany został schemat losowania jednostopniowego warstwowego. Jednostki losowania – mieszkania zostały przed losowaniem pogrupowane w warstwy w celu zwiększenia efektywności losowania. Zastosowano zróżnicowane podejście do warstwowania w zależności od typu powiatu i gminy.

W miastach – powiatach oraz w dzielnicach wymienionych wyżej 5 największych miast, a także w innych wyróżnionych większych miastach niebędących powiatami, w pierwszym etapie podzielono mieszkania na dwie kategorie:

- a) mieszkania w „blokowiskach”,
- b) pozostałe mieszkania.

Wskaźnik wyrażający liczbę mieszkań w budynku, w którym znajduje się dane mieszkanie – kryterium podziału na powyższe kategorie został – przypisany do każdego mieszkania. Do „blokowisk” zaliczone zostały mieszkania o wartości tego wskaźnika powyżej jego mediany. Następnie w każdej z powyższych grup mieszkania zostały powarstwowane ze względu na liczbę osób w mieszkaniu, po czym w ramach tak utworzonych kategorii nastąpił dalszy podział na 4 grupy ze względu na:

- a) obecność osoby pracującej w mieszkaniu,
- b) obecność emeryta lub rencisty w przypadku braku pracującego,
- c) obecność bezrobotnego w mieszkaniu w przypadku braku ww. osób,
- d) mieszkania z innymi osobami.

Ponadto, w mieszkaniach poza „blokowiskami”, dodano kategorię: mieszkanie z użytkownikiem gospodarstwa rolnego.

Warstwowanie według liczby osób zamieszkałych w danym mieszkaniu było istotnym czynnikiem mającym wpływ na precyzję wyników, zniwelowało bowiem negatywne efekty zróżnicowanej liczby osób zamieszkałych w mieszkaniach. Efektywność tego etapu warstwowania zależała od korelacji liczby osób w mieszkaniu zapisanej w operacie losowania ze stanem rzeczywistym. Warstwowanie ze względu na pozostałe zmienne miało z kolei pozytywny wpływ na wyniki spisu związane z aktywnością ekonomiczną.

W pozostałych powiatach w pierwszym etapie założono warstwowanie według gmin, przy czym gminy miejsko - wiejskie traktowane były, jako dwie oddzielne gminy. W mniejszych miastach pominięty został etap podziału na mieszkania w tzw. blokowiskach i pozostałe mieszkania, a warstwowanie odbywało się analogicznie jak w dużych miastach poza blokowiskami.

W gminach wiejskich w pierwszym etapie mieszkania podzielone zostały na dwie kategorie:

- a) mieszkania z użytkownikiem gospodarstwa rolnego,
- b) pozostałe mieszkania.

W kategorii pierwszej wykonano warstwowanie wg liczby osób zamieszkałych w mieszkaniu, a następnie, w miarę możliwości, dalsze warstwowanie wg powierzchni gospodarstwa rolnego (dwie, ewentualnie trzy grupy obszarowe w zależności od liczby mieszkań z użytkownikiem gospodarstwa w gminie). W przypadku drugiej kategorii mieszkań wykonano warstwowanie analogiczne jak w małych miastach.

Przedstawiona wyżej koncepcja warstwowania mogła prowadzić do utworzenia w niektórych powiatach bardzo rozdrobnionych warstw. W związku z tym program losujący przy tworzeniu warstw sprawdzał jednocześnie czy tworzone w powyższy sposób warstwy spełniały wymóg minimalnej liczby mieszkań. Warstwy zawierające zbyt mało mieszkań zostały łączone z sąsiednimi. Założono odwrotną niż przy tworzeniu, hierarchię kryteriów tzw. sklejanie warstw.

Po utworzeniu warstw ustalone zostały liczebności prób do wylosowania w poszczególnych warstwach. Przyjęto proporcjonalną alokację próby pomiędzy warstwy. Oznacza to m.in., że ustalona w wyniku alokacji pierwiastkowej frakcja losowania w danym powiecie obowiązywała we wszystkich gminach tego powiatu i w warstwach utworzonych wewnątrz gmin.

Efektom tych działań było wylosowanie, spośród prawie 13,5 mln mieszkań, próby liczącej ponad 2,7 mln mieszkań. Utworzono prawie 70,5 tys. warstw, zaś wielkość próby w poszczególnych warstwach wahała się od niemal 6% do ponad 49%.

Zakres tematyczny badania reprezentacyjnego w NSP 2011 uwzględniał sześć dużych obszarów tematycznych:

- ludność i jej charakterystyka demograficzno-społeczna,
- aktywność ekonomiczna,
- migracje wewnętrzne i zagraniczne ludności,
- narodowość i wyznanie,
- gospodarstwa domowe i rodziny,
- oraz budynki i mieszkania.

W ramach tych obszarów można wyróżnić 15 tematów badawczych (punkt 3 w rozdziale I). Badanie reprezentacyjne w NSP 2011 stanowi komplementarną całość do badania pełnego, przeprowadzanego w oparciu o rejestry i systemy informacyjne.

5. Spis osób w obiektach zbiorowego zakwaterowania oraz osób bezdomnych

W trakcie trwania spisu zebrano informacje o osobach przebywających powyżej 3 miesięcy w obiektach zbiorowego zakwaterowania, czyli w budynkach zajętych przez jeden odrębny zakład, świadczący usługi: opiekuńczo-wychowawcze, opiekuńczo-lecznicze, obiekty związane z pracą lub nauką (domy studenckie, internaty, hotele pracownicze), bądź inne, w którym to obiekcie zamieszkuje/przebywa zwykle większa liczba osób. Dane zostały pozyskane od właścicieli, administratorów lub zarządców obiektów przy wykorzystaniu specjalnej aplikacji internetowej. W szczególnych przypadkach informacje były pozyskiwane przy wsparciu pracowników wojewódzkich lub gminnych biur spisowych oraz rachmistrzów.

W dniach 15-16 kwietnia 2011 r. – przy współpracy z Pomorskim Forum na Rzecz Wychodzenia z Bezdomności – przeprowadzono również badanie osób bezdomnych.

Osoby bezdomne spisywane były przez rachmistrza na aplikacji mobilnej, w miejscu ich przebywania wskazanym przez pracowników gminnych biur spisowych, w porozumieniu z placówkami udzielającymi pomocy bezdomnym. Zostały spisane osoby, które wieczór i noc w momencie spisu spędzały poza jakąkolwiek instytucją funkcjonującą całodobowo, w miejscach ich przebywania, takich jak: dworce kolejowe i autobusowe oraz ich okolice, kanały i węzły ciepłownicze, ogródki działkowe, ulice, bunkry, lasy i parki, centra handlowe, parkingi, opuszczone samochody, przyczepy kempingowe, klatki schodowe, zsypy, piwnice, śmietniki, wagony i bocznice kolejowe, ogrzewalnie itp. Osoby bezdomne, przebywające w obiektach zbiorowego zakwaterowania (schroniska, noclegownie i instytucje dla bezdomnych), zostały spisane przez administratorów tych obiektów.

6. Formularze wykorzystywane w spisie 2011

W spisie 2011 wykorzystywano dwa rodzaje formularzy, dostępnych wyłącznie w formie elektronicznej. Formularz długi, o szerokim zakresie tematycznym z dużą liczbą pytań (ponad 120 pytań), stosowany był w badaniu reprezentacyjnym, natomiast formularz krótki (16 pytań) znalazł zastosowanie w badaniu pełnym, przede wszystkim w celu aktualizacji danych pozyskiwanych do spisu z rejestrów i systemów informacyjnych. Formularze elektroniczne były dostępne w trybie on-line, a dodatkowo formularz krótki – także w trybie off-line. Formularze zostały przygotowane w wersji aplikacji na urządzenia przenośne typu handheld oraz w wersji aplikacji internetowej, która była wykorzystywana podczas samospisu. Elementem aplikacji elektronicznej były słowniki funkcjonujące przy

pytaniach w poszczególnych obszarach tematycznych: edukacji, aktywności ekonomicznej, kraju obywatelstwa i urodzenia, migracji, przynależności narodowo-etnicznej, wyznania. Przy niektórych słownikach istniała możliwość swobodnego zapisu słownego. Dodatkowo w części adresowej formularzy elektronicznych podłączony był słownik TERYT.

Odrębne, uproszczone formularze elektroniczne były opracowane dla badania osób bezdomnych oraz osób w obiektach zbiorowego zakwaterowania.

W ramach spisu 2011 przeprowadzono także pełne badanie ludności w 86 gminach, wstępnie wytypowanych na podstawie wyników spisu 2002. Kryterium do wyróżnienia tych gmin był co najmniej 10% udział osób należących do mniejszości narodowej lub etnicznej w liczbie mieszkańców gminy w 2002 roku. Dla osób zamieszkałych lub przebywających w tych gminach w wylosowanych mieszkaniach wypełniany był formularz długi, zaś w pozostałych mieszkaniach – formularz krótki. Pytania o przynależność narodowo-etniczną oraz o język używany w kontaktach domowych zostały włączone do obu formularzy, m.in. także z tego powodu, że w żadnym z systemów administracyjnych nie występowała informacja o narodowości, możliwa do wykorzystania w spisie ludności. Dane z tego badania mają duże znaczenie dla opracowania wyników spisu w obszarze narodowości i języka, zwłaszcza w zakresie ustalania tzw. gmin mniejszościowych.

7. Spis kontrolny

W dniach od 1 do 11 lipca 2011 r. przeprowadzony został spis kontrolny do NSP 2011. Celem spisu kontrolnego 2011 było sprawdzenie kompletności przeprowadzonego spisu, poprawności danych uzyskanych w spisie oraz zgodności tych danych ze stanem faktycznym.

Spśród 2 744 tys. mieszkań, które wcześniej zostały wylosowane do badania reprezentacyjnego wylosowano 80 tys. mieszkań. Spisem kontrolnym objęto mieszkania, w których respondenci dokonali samospisu przez internet, mieszkania zostały spisane bezpośrednio przez rachmistrzów spisowych lub spisane telefonicznie – przez ankieterów, jak i takie, w których spis nie został przeprowadzony (z różnych powodów).

Spis kontrolny został przeprowadzany przez ankieterów poprzez telefon (metodą CATI), co spowodowało, iż obejmował on wyłącznie te mieszkania, w których przynajmniej dla jednej osoby udało się ustalić numer telefonu, przy czym nie miało znaczenia czy był to telefon stacjonarny, czy komórkowy. Formularz do spisu kontrolnego zawierał 14 pytań. Zebrane na jego podstawie informacje powinny pozwolić na dokonanie oceny błędów nielosowych, a przede wszystkim oceny błędów pokrycia (in plus oraz in minus), popełnianych z powodu podwójnego spisywania osób, ewentualnego dopisywania fikcyjnych

osób oraz opuszczania osób, a także do określenia błędów treści (wynikających z braków odpowiedzi lub błędów w odpowiedziach). Przyjęte założenia oraz dane pozyskane w spisie kontrolnym, powinny pozwolić na ocenę wpływu czynników zewnętrznych, tj. rachmistrzów, ankieterów czy samych respondentów, którzy dokonali samospisu — na jakość wyników spisu ludności i mieszkań 2011. Efekty takiej analizy będą prezentowane w kolejnych ogólnopolskich i regionalnych publikacjach tematycznych, natomiast szczegółowe zasady metodologiczne spisu kontrolnego zostaną przedstawione w publikacji poświęconej metodologii spisu ludności i mieszkań 2011.

8. Techniki pozyskiwania danych (metody CAxI) oraz zbiory danych wynikowych

Podstawowym sposobem gromadzenia danych w spisie 2011 była technika *CAII* – *Computer Assisted Internet Interview*. Od 1 kwietnia do 16 czerwca 2011 roku ok. 12% populacji kraju spisało się bez udziału rachmistrzów w drodze tzw. samospisu internetowego. Ta forma zbierania danych polegała na udostępnieniu on-line formularzy elektronicznych, zawierających pytania spisowe. Formularze zawierały dane pozyskane z rejestrów i respondenci weryfikowali oraz uzupełniali je zgodnie ze stanem faktycznym w dniu 31 marca 2011 r.

W szczególnych przypadkach np. braku możliwości zalogowania się do systemu, respondenci mogli skorzystać z formularzy bez naniesionych danych i wypełnić je samodzielnie w całości w trybie off-line.

CAPI – *Computer Assisted Personal Interview*. Od 8 kwietnia do 30 czerwca 2011 roku rachmistrzowie spisowi przeprowadzili wywiady w terenie na podstawie przydzielonej puli adresów mieszkań, wylosowanych do badania reprezentacyjnego. Odpowiedzi respondentów były w trakcie wywiadu rejestrowane na przenośnych urządzeniach elektronicznych typu handheld.

CATI – *Computer Assisted Telephone Interview*. Ankieterzy statystyczni przeprowadzali spis telefonicznie, uzupełniając zebrane dane za pośrednictwem dedykowanej aplikacji elektronicznej.

Zbiory danych wynikowych

W wyniku zebrania informacji objętych spisem powstały zbiory danych wynikowych z wyodrębnionymi obiektami, powiązanych ze sobą wspólnym identyfikatorem:

- Budynki,
- Mieszkania,
- Osoby,

- Gospodarstwa domowe,
- Rodziny,
- Obiekty zbiorowego zakwaterowania,
- Bezdomni.

Zakres informacji dla powyższych obiektów został ujęty w tzw. złotym rekordzie (ZR), zawierającym zmienne informacyjne obejmujące zarówno dane ze spisu pełnego (czyli pozyskiwane z rejestrów i systemów administracyjnych), jak też z badania reprezentacyjnego. Zakres informacyjny złotego rekordu zawiera zmienne bezpośrednio pozyskane oraz wyprowadzone wtórnie.

Wyliczenie tych zmiennych odbywa się w środowisku Operacyjnej Bazy Mikrodanych (OBM) – systemie wspierającym proces spisowy. Jego głównym zadaniem jest integracja danych pochodzących z różnych źródeł. System ten wykorzystywany jest głównie na etapie: czyszczenia, walidacji, deduplikacji oraz korekty danych. W OBM następuje przekształcenie danych źródłowych na dane spisowe².

W kolejnych etapach przetwarzania danych złoty rekord przekazywany jest do środowiska Analitycznej Bazy Danych – bazy, w której są przechowywane odpersonalizowane dane spisowe w ostatecznej wersji. W ABM są wykonywane dalsze przekształcenia (głównie wyprowadzanie kolejnych zmiennych i obiektów pochodnych). Dodatkowo środowisko to posiada narzędzia dla prowadzenia analiz statystycznych oraz udostępniania wyników spisu.

Algorytmy wyprowadzania zmiennych zawartych w złotym rekordzie zawierają wskazanie najbardziej odpowiedniego źródła danej zmiennej oraz sposobu jej wyliczenia (tj. uwzględnienia zależności merytorycznych pomiędzy zmiennymi i kontroli logicznej).

9. Łączenie danych pozyskanych z różnych źródeł

Metody przetwarzania zbiorów danych administracyjnych w zbiory statystyczne

Dla potrzeb spisu informacje pozyskiwane z rejestrów zostały poddane odpowiednim mechanizmom i procedurom zarówno informatycznym, jak też merytorycznym. Głównym celem tych działań było przekształcenie zmiennych zawartych w rejestrach do postaci, która umożliwiałaby statystyczne przetwarzanie wartości zmiennych.

² Każde źródło informacyjne, tj. rejestry, dane pozyskane z formularzy CAxI posiada swoje miejsce w Operacyjnej Bazie Mikrodanych, jako odrębna warstwa danych źródłowych. Integracja danych w bazie OBM polega na łączeniu warstw według identyfikatorów lub kluczowych atrybutów.

W ramach podejmowanych działań merytorycznych nad przygotowaniem rejestrów do wykorzystania w spisie zostały przygotowane m.in. następujące procedury:

- normalizacji zmiennych, której celem było doprowadzenie do jednolitego zapisu tych samych zmiennych pochodzących z różnych rejestrów,
- reguły kontroli i korekty, której celem było sprawdzenie poprawności oraz powiązań logicznych między zmiennymi w ramach jednego rejestru lub systemu informacyjnego,
- synchronizacji – niektóre rejestry zawierały informacje o faktach/zdarzeniach dotyczących osób, które należało przetworzyć i przekształcić w informacje o osobie,
- konwersji, która miała na celu doprowadzenie do ujednoczenia klasyfikacji danej zmiennej pochodzącej z różnych rejestrów niezależnie od oznaczenia jakie było stosowane w rejestrze,
- procedury deduplikacji zmiennych z rejestrów administracyjnych.

Działaniem wspierającym był tzw. słownik zmiennych logicznych, który zawierał wystandaryzowane nazwy zmiennych ze wskazaniem źródła pochodzenia danej. W oparciu o tak przygotowane dane opracowywane były w dalszych etapach algorytmy wyliczania poszczególnych zmiennych złotego rekordu.

Procedury deduplikacji ankiet zebranych metodami CAxI

Ze względu na przyjęte rozwiązania w badaniu reprezentacyjnym i badaniu pełnym osoba mogła zostać spisana więcej niż jeden raz. Przyjęto przy tym założenie, że rozpatrywane ankiety są kompletne i zamknięte, co oznacza, że dla każdej ankiety osobowej uzyskano wszystkie informacje wynikające ze „ścieżek przejścia” w formularzu spisowym.

Procedury wyboru ankiety zostały przeprowadzone po etapie weryfikacji i ustaleniu kompletności osób w oparciu o informacje zawarte w wykazie adresowo-mieszkaniowym po spisie oraz po deduplikacji mieszkań. Proces ten polegał na wyborze zestawu „najlepszych” ankiet osobowych dla danego mieszkania tzw. „paczki osobowej” („paczka osobowa” rozumiana, jako zestaw ankiet osobowych powiązanych z danym mieszkaniem – spisanych w danym mieszkaniu). Po wybraniu odpowiednich ankiet na ich podstawie zbudowane zostały warstwy CAxI, zawierające informacje pozyskane z formularzy spisowych na potrzeby wyliczania zmiennych wynikowych wyspecyfikowanych w złotym rekordzie.

Proces wyboru najlepszych ankiet dla warstw CAxI zakładał, że w zbiorze wejściowym, którym jest zbiór wszystkich ankiet w podsystemie CAxI, dostępnych było wiele ankiet mieszkaniowych dla jednego mieszkania oraz wiele ankiet osobowych dla tej samej osoby. W rezultacie wykonania procesu, na który składały się:

- procedura wyboru ankiety mieszkaniowej,
- procedura wyboru ankiety osobowej z badania reprezentacyjnego (a dokładniej wybór najlepszej „paczki osobowej” dla danego ID_MIESZKANIA),
- procedura wyboru ankiety osobowej z badania pełnego,
- procedura wyboru ankiety osobowej w przypadku występowania ankiety z badania pełnego i reprezentacyjnego,

w warstwach CAxI znalazła się jedna, najlepsza ankieta dla mieszkania i osoby.

Szczególne znaczenie miało opracowanie procedur wyznaczenia najlepszej ankiety z badania reprezentacyjnego. Procedury te obejmowały wykonanie algorytmów korekty oraz obliczenie wskaźników wymaganych na późniejszych etapach selekcji ankiet. Opracowane algorytmy wyliczały 13 wskaźników szczegółowych oraz 2 wskaźniki globalne, charakteryzujące cały rekord danych o osobach w warstwach CAxI ze spisu reprezentacyjnego.

Wskaźnik szczegółowy sprawdzał stan kompletności (niekompletność) danych dla każdego z 13 modułów w oparciu o zmienną lub zmienne zamykające (reprezentujące) dany moduł. Istota wskaźnika polegała na sprawdzeniu czy zmienna (zmienne) reprezentująca moduł posiadała w danym rekordzie wartość, zarówno przy założeniu, że powinna ją mieć według założonej ścieżki przejścia (czyli wartości innej zmiennej lub zmiennych implikujących posiadanie wartości przez daną zmienną), ale także wtedy gdy nie można było sprawdzić czy dana zmienna powinna mieć wartość (gdyż zmienne warunkujące ją mają braki danych).

Na podstawie wartości wskaźników szczegółowych wyliczone zostały dwa wskaźniki globalne, tj. liczba niekompletnych modułów oraz procent niekompletnych danych. Wartości wyliczonych wskaźników pozwoliły na wybór najbardziej wartościowej informacyjnie ankiety i przygotowanie zbioru unikalnych ankiet dla osoby i mieszkania.

Opracowywanie algorytmów wprowadzania zmiennych

Dane dotyczące osób i mieszkań pozyskane w spisie 2011 na etapie opracowywania wyników tworzą dwa podstawowe zakresy informacyjne:

- a) **Z badania pełnego**, obejmują dane odnoszące się do wszystkich mieszkańców kraju. Zakres informacji jest jednakże stosunkowo wąski pod względem tematycznym, co jest konsekwencją dostępności danych w systemach administracyjnych. Złoty rekord w części badania pełnego zawiera zmienne wyliczone na podstawie danych dostępnych w rejestrach i systemach informacyjnych oraz zweryfikowanych przez respondentów w samospisie internetowym (formularz krótki) i z badania reprezentacyjnego (formularz długi) – w części zakresowo wspólnej dla obu

formularzy. Połączenie informacji z tych trzech źródeł pozwoliło przede wszystkim na ustalenie stanów i struktury ludności według płci i wieku;

- b) **Z badania reprezentacyjnego**, pozyskane dla 20% ludności, zawierają szeroki pod względem przedmiotowym zakres danych, które po uogólnieniu na całą populację pozwalają na szeroką charakterystykę demograficzno-społeczną i ekonomiczną ludności.

Pierwszy etap wyliczenia wartości zmiennych spisowych odbywa się w środowisku operacyjnym (OBM), gdzie wyprowadzane zostają zmienne tzw. pierwotne. Algorytm każdej zmiennej wskazuje źródło pochodzenia zmiennej oraz matematyczną regułę jej wyliczania – bezpośrednio przeniesienie wartości z jednego lub z kilku źródeł, lub „złożenie” wartości zmiennej z wartości kilku zmiennych.

Następny etap przetwarzania danych odbywa się w Analitycznej Bazie Mikrodanych (ABM), w której tworzone są i wyliczane kolejne zmienne, tzw. zmienne pochodne z poszczególnych obszarów tematycznych (wyliczane m.in. w oparciu o zmienne pierwotne) i obiekty pochodne, takie jak gospodarstwa domowe i rodziny.

Wyliczanie tego typu zmiennych odbywa się w środowisku ABM ze względu na jego funkcjonalność, umożliwiającą implementację bardziej skomplikowanych algorytmów. Algorytmy wyliczania zmiennych pochodnych polegają zarówno na tworzeniu agregatu zmiennej lub uzyskania ze złożenia z kilku zmiennych pierwotnych nowej zmiennej, jak również dokonania zakodowania poszczególnych typów gospodarstw domowych i rodzin, charakterystycznych ze względu na ich skład, np. gospodarstw domowych z osobami niepełnosprawnymi, emigrantami czy też osobami pracującymi, bezrobotnymi itp.

Zmienne pochodne pozwalają m.in. na łatwiejsze opracowywanie wyników, tworzenie tablic dla użytkowników oraz prowadzenie analiz.

Przyjęte założenia metodologiczne dla badania reprezentacyjnego pozwalały wybrać skrócony sposób spisania. Ta możliwość dotyczyła wyłącznie tych osób, które nie mieszkały pod danym adresem i nie zamierzały pod ten adres powrócić lub przypadków, gdy mieszkańcy nie byli w stanie odpowiedzieć na pytania z formularza spisowego odnoszące się do tych osób. W konsekwencji dla osób nieobecnych nie pozyskano odpowiedzi na większość pytań z formularza długiego. Jeżeli dana informacja była możliwa do pozyskania z rejestrów, to algorytmy wyliczania zmiennych taką informację uwzględniały. Pozostało jednak wiele braków danych, które w dalszych pracach analitycznych w miarę możliwości będą imputowane przy wykorzystaniu – mniej lub bardziej – zaawansowanych metod statystycznych.

10. Uogólnianie wyników badania reprezentacyjnego

Na etapie opracowania wyników badania reprezentacyjnego wyodrębnione zostały dwa etapy uogólniania (ważenia) wyników tego badania:

- etap I – ważenie przy zastosowaniu skorygowanych wag „z frakcji”, będących odwrotnością frakcji losowania,
- etap II – ważenie przy zastosowaniu skalibrowanych wag dla jednostek badania będących osobami.

Pierwotne wagi zostały wyznaczone jako odwrotność frakcji losowania dla 70,5 tys. warstw. Należy przypomnieć, że celem warstwowania było wyodrębnienie możliwie jednorodnych grup jednostek. W ramach każdej z warstw – wagi były identyczne. Pierwotne wagi z frakcji musiały zostać skorygowane z uwagi na 13,7% braki wypełnionych ankiet mieszkaniowych w badaniu reprezentacyjnym.

Wagi skorygowane, wyznaczone w I etapie są stosowane do uogólniania wyników spisu w zakresie mieszkań, gospodarstw domowych oraz rodzin. Natomiast dla budynków jednorodzinnych, w ramach których występują 1 lub 2 mieszkania, wyprowadzone zostały odrębne wagi.

Z uwagi na konieczność zintegrowania wyników badania reprezentacyjnego ze spisem pełnym (w zakresie podstawowych zmiennych dotyczących: płci, wieku oraz miejsca zamieszkania – poziom powiatu z wyodrębnieniem części miejskiej i wiejskiej) zaistniała potrzeba wyprowadzenia skalibrowanych wag dla poszczególnych osób.

Kalibracja jest metodą odpowiedniego doboru wag, tak aby zostały zrekompensowane straty informacji związane z występującymi brakami odpowiedzi. W NSP 2011 kalibracja miała na celu dostosowanie struktur płci i wieku pozyskanych w badaniu reprezentacyjnym do struktur ludności wg płci i wieku ustalonych w spisie pełnym, którego wyniki stanowiły populację referencyjną (odniesienia).

Kalibracja wag została wykonana przy wykorzystaniu programu CALMAR (*Calibration on Margins*) przez przedstawicieli środowiska naukowego Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.³

³ Materiał roboczy: „Raport z opisem wyników z zakresu możliwości wykorzystania kalibracji na potrzeby korygowania wag w złotym rekordzie” pod kierunkiem prof. dr hab. Jana Paradysza.

Rozdział III. WAŻNIEJSZE DEFINICJE I POJĘCIA SPISOWE

W raporcie zostały przedstawione definicje pojęć niezbędne do właściwej interpretacji wyników spisu.

Na podstawie wyników NSP'2011 zostały wyodrębnione trzy podstawowe kategorie ludności:

- 1) Ludność stała (stale zamieszkała),
- 2) Ludność faktycznie zamieszkała,
- 3) Rezydenci (ludność rezydująca).

We wszystkich tablicach publikacji informacje dotyczą kategorii ludności faktycznie zamieszkałej – dalej określanej jako „ludność”.

Ludność stale zamieszkała (ludność stała)

Kategoria obejmuje osoby mieszkające stale (z reguły zameldowane na pobyt stały) bez względu na to czy w momencie krytycznym spisu były obecne czy nieobecne w miejscu zamieszkania.

Ludność faktycznie zamieszkała (ludność faktyczna)

Kategoria ta obejmuje następujące grupy osób:

- 1) **Mieszkające stale**, które:
 - a) były obecne w momencie spisu,
 - b) były nieobecne w momencie spisu, ale ich nieobecność trwała krócej niż 3 miesiące,
 - c) były nieobecne w momencie spisu przez okres dłuższy niż 3 miesiące, ale ich nieobecność wynikała z powodu:
 - przebywania w zakładzie karnym lub śledczym,
 - pobytu za granicą.
- 2) **Przebywające czasowo przez okres powyżej 3 miesięcy**. Dotyczy to osób, które mieszkają na stałe w innym miejscu (są tam zameldowane na pobyt stały), natomiast w miejscu spisania przebywają czasowo z następujących powodów: nauka, praca, warunki rodzinne lub mieszkaniowe, leczenie lub rehabilitacja, przebywanie w domu opieki.

Jako czas okresowej nieobecności lub przebywania przyjęty został czas zamierzony.

Do kategorii ludności faktycznej nie są zaliczane osoby przybyłe z zagranicy na pobyt czasowy, tj. te, które nie posiadają stałego pobytu w Polsce (pozwolenia na osiedlenie się).

Ludność rezydująca (rezydenci)

Do rezydentów zalicza się:

- a) stałych mieszkańców, z wyjątkiem osób przebywających poza miejscem zamieszkania przez okres co najmniej 12 miesięcy – bez względu na ich miejsce przebywania (w kraju czy za granicą – wyjątek stanowią polscy dyplomaci na placówkach oraz żołnierze stacjonujący na zagranicznych misjach wojskowych),
- b) osoby mieszkające czasowo przez okres co najmniej 12 miesięcy, przybyłe z innego miejsca w kraju lub z zagranicy (cudzoziemcy bez stałego pobytu w Polsce).

Jako kryterium przemieszczania się ludności przy wyodrębnianiu kategorii rezydentów przyjmuje się: naukę, pracę, warunki rodzinne i mieszkaniowe, leczenie i rehabilitację, pobyt w domu opieki. Oznacza to, że osoby przebywające w zakładach karnych czy aresztach - bez względu na czas nieobecności – są zaliczane do rezydentów miejscowości, w których zamieszkiwali przed jej „przymusowym” opuszczeniem.

Wiek osób – określony liczbą lat ukończonych – ustalono poprzez porównanie pełnej daty urodzenia z dniem przeprowadzenia spisu, tzw. dniem krytycznym spisu, tj. 31 marca 2011.

Stan cywilny prawny osób – (zgodnie z rekomendacjami EKG/ONZ) definiuje się jako prawny status danej osoby w zakresie stanu małżeńskiego lub partnerskiego w myśl prawa lub obyczajów danego kraju (status de jure).

Dla każdej osoby w wieku 15 lat i więcej ustalono stan cywilny prawny według następujących kategorii:

- kawaler, panna,
- żonaty, zamężna,
- wdowiec, wdowa,
- rozwiedziony, rozwiedziona.

Stan cywilny faktyczny osób został określony wtórnie: na podstawie stanu cywilnego prawnego, charakteru związku, w jakim żyje dana osoba, tj. w oparciu o informacje dotyczące relacji z głową gospodarstwa domowego oraz wzajemnych powiązań między osobami spisanymi.

Ustalono następujące kategorie faktycznego stanu cywilnego:

- kawaler, panna,
- żonaty, zamężna – w świetle prawa świeckiego lub kanonicznego i pozostający w faktycznym małżeństwie. Dla pełniejszej charakterystyki sytuacji rodzinnej osoby o statusie prawnym zamężna/żonaty podzielono na:

- pozostające w związku małżeńskim – niezależnie od tego, czy współmałżonkowie zostali spisani razem czy też oddzielnie (np. nieobecność spowodowana była nauką, pracą, brakiem własnego mieszkania),
- niepozostające w związku małżeńskim – osoby, które decyzją jednego lub obojga małżonków nie tworzyły wspólnoty małżeńskiej, ale rozpad związku nie został usankcjonowany decyzją sądu (tzn. osoby te nie miały sądowego orzeczenia rozvodu czy też separacji);
- partner, partnerka – partnerów wyodrębniano w ramach tego samego gospodarstwa domowego – bez względu na ich stan cywilny prawny;
- wdowiec/wdowa;
- rozwiedziony/rozwiedziona – orzeczeniem sądu;
- separowany/separowana.

Kategoria ta dotyczyła osób:

- pozostających w separacji prawnej i nietworzących formalnych związków (partnerskich) z innymi osobami;
- o stanie cywilnym prawnym żonaty/zamężna – niepozostających w związku małżeńskim i nietworzących formalnych związków (partnerskich) z innymi osobami.

Osoba niepełnosprawna – jest to taka osoba, która posiada odpowiednie orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony lub osoba, która takiego orzeczenie nie posiada, lecz odczuwa ograniczenie sprawności w wykonywaniu czynności podstawowych dla swojego wieku (zabawa, nauka, praca, samoobsługa).

Przez czynności zwykłe (podstawowe) dla danego wieku należy rozumieć:

- dla niemowląt – prawidłową reakcją na bodźce zewnętrzne (płacz, uśmiech, właściwe gesty i odruchy),
- dla dzieci w wieku przedszkolnym – zdolność brania udziału w grach i zabawach w grupie rówieśników,
- dla dzieci w wieku szkolnym – uczęszczanie do szkoły oraz uczestnictwo we wszystkich rodzajach obowiązkowych zajęć,
- dla osób w wieku aktywności zawodowej – pracę zawodową, naukę lub prowadzenie gospodarstwa domowego,
- dla osób w wieku starszym – podstawową samoobsługę przy czynnościach higienicznych, zakupach, przyrządzaniu posiłków itp.

Źródła utrzymania – w spisie powszechnym ustalano główne i dodatkowe źródło utrzymania dla poszczególnych osób oraz odrębnie dla gospodarstw domowych. Informacje

o źródłach dochodów, z których pochodziły środki na finansowanie konsumpcyjnych i innych życiowych potrzeb osób dotyczyły całego roku (12 miesięcy) poprzedzającego moment spisu. Ustalano je niezależnie od stanu aktywności ekonomicznej osób.

Ze względu na posiadane źródła utrzymania ludność można podzielić na dwie podstawowe kategorie: ludność posiadająca własne źródła utrzymania (w wieku 15 lat i więcej) i ludność utrzymywaną. Do ludności utrzymywanej zaliczono wszystkie osoby niezależnie od wieku nieposiadające własnych źródeł dochodów.

Główne źródło utrzymania osoby – jest to źródło przynoszące jej największy zarobek lub dochód. Jeżeli osoba miała w ciągu roku poprzedzającego spis tylko jedno źródło dochodów – było ono jednocześnie jej głównym, a zarazem wyłącznym źródłem utrzymania.

Za **dotatkowe źródło utrzymania** uważa się źródło najważniejsze spośród wszystkich pozostałych po wyodrębnieniu głównego źródła utrzymania, czyli przynoszące dochód drugi pod względem wysokości.

W spisie 2011 wyróżniono następujące grupy źródeł utrzymania:

- dochody (zarobki) z pracy osobiście wykonywanej niezależnie od charakteru zatrudnienia,
- inne dochody pochodzące z własności lub z wynajmu,
- niezarobkowe źródło (w tym emerytury, renty, zasiłki),
- pozostałe źródła osobno nie wymienione,
- pozostawanie na utrzymaniu.

Kraj urodzenia – zgodnie z międzynarodowymi zaleceniami należało podać biorąc pod uwagę granice państw aktualne w momencie spisu, a nie w momencie urodzenia osoby, np. jeżeli osoba urodziła się w Wilnie, to – bez względu na rok jej urodzenia – jako kraj urodzenia należało wpisać Litwę. Rozstrzygnięcie takie zostało przyjęte w związku z koniecznością zabezpieczenia porównywalności, a przede wszystkim nie dublowania danych w skali międzynarodowej.

Obywatelstwo oznacza prawną więź pomiędzy osobą a państwem. Nie wskazuje ono na pochodzenie etniczne tej osoby i jest niezależne od jej narodowości. Osoba może mieć jedno, dwa lub kilka obywatelstw. Możliwa jest również sytuacja, że osoba nie ma żadnego obywatelstwa. Osoba mająca obywatelstwo polskie i inne jest w Polsce traktowana zawsze jako obywatel polski – nie jest cudzoziemcem.

Cudzoziemcem jest każda osoba, która nie posiada polskiego obywatelstwa, bez względu na fakt posiadania lub nie obywatelstwa (obywatelstw) innych krajów. Cudzoziemcy, przybyli do Polski na pobyt stały, są traktowani jako osoby mieszkające stale, pozostali zaś, w zależności od czasu faktycznego pobytu w naszym kraju:

- jako przebywający czasowo (imigranci krótkookresowi) – w przypadku przebywania przez okres poniżej 1 roku,
- jako rezydenci (imigranci długookresowi) – w przypadku przebywania przez okres co najmniej 12 miesięcy.

Bezpaństwowiec to osoba nieposiadająca obywatelstwa żadnego kraju (bezpaństwowcy są zaliczani do cudzoziemców).

Migracje zagraniczne to wyjazdy z kraju stałego zamieszkania (emigracja) lub przyjazdy do kraju (imigracja) w celu zamieszkania na stałe lub na pobyt czasowy.

W zaleceniach ONZ migracje zagraniczne są zdefiniowane jako fakt zmiany kraju głównego miejsca zamieszkania, przy czym główne miejsce zamieszkania oznacza miejsce, w którym osoba spędza większość czasu podczas pewnego okresu; długość tego okresu może wynosić – w zależności od przyjętych uregulowań prawnych w poszczególnych krajach – 3 miesiące, 6 miesięcy, najczęściej co najmniej 12 miesięcy.

Przyjmując za kryterium obserwacji długość pobytu (nieobecności) migracje dzieli się na:

- **krótkookresowe** – pobyt czasowy trwający od 3 do 12 miesięcy,
- **długookresowe** – pobyt czasowy trwający co najmniej 12 miesięcy oraz zamieszkanie na stałe – bez względu na okres zamieszkiwania.

Osoba migrująca (migrant) to osoba, która zmienia swoje miejsce zamieszkania.

Emigrant to osoba przemieszczająca się z kraju za granicę na pobyt stały lub czasowy.

Imigrant to osoba przybyła z zagranicy do kraju na pobyt stały lub czasowy.

Narodowość – przynależność narodowa lub etniczna – jest deklaratywną, opartą na subiektywnym odczuciu, indywidualną cechą każdego człowieka, wyrażającą jego związek emocjonalny, kulturowy lub wynikający z pochodzenia rodziców z określonym narodem lub wspólnotą etniczną. W spisie ludności w 2011 r. po raz pierwszy w historii polskich spisów powszechnych umożliwiono mieszkańcom Polski wyrażanie złożonych tożsamości narodowo-etnicznych, poprzez zadanie osobom spisywanym dwóch pytań o przynależność narodowo-etniczną.

Poziom wykształcenia jest to najwyższy ukończony cykl kształcenia w szkole lub szkolenia w innym trybie i formie, uznany zgodnie z obowiązującym systemem szkolnictwa. Podstawą zaliczenia wykształcenia do określonego poziomu było uzyskanie świadectwo (dyplom) ukończenia odpowiedniej szkoły: dziennej, wieczorowej, zaocznej czy eksternistycznej. W porównaniu do NSP 2002 klasyfikacja poziomów wykształcenia została poszerzona o informacje o absolwentach posiadających dyplom ukończenia kolegium (na poziomie

szkoły policealnej) oraz o absolwentach szkół gimnazjalnych. Informacje o poziomie wykształcenia pozyskiwano dla wszystkich osób w wieku 13 lat i więcej.

Grupowanie poziomów wykształcenia

- 1) Wykształcenie wyższe
 - a) ze stopniem naukowym co najmniej doktora,
 - b) z tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym,
 - c) z tytułem inżyniera, licencjata, dyplomowanego ekonomisty;
- 2) Policealne
 - a) dyplom ukończenia kolegium (na poziomie szkoły policealnej),
 - b) z maturą (pomaturalne),
 - c) bez matury;
- 3) Średnie
 - a) zawodowe z maturą,
 - b) zawodowe bez matury,
 - c) ogólnokształcące z maturą,
 - d) ogólnokształcące bez matury;
- 4) Zasadnicze zawodowe;
- 5) Gimnazjalne;
- 6) Podstawowe ukończone;
- 7) Podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego.

Bezdomny to osoba, która z różnych przyczyn – ekonomicznych, rodzinnych lub administracyjnych – deklaruje brak stałego miejsca zamieszkania. Do osób bezdomnych nie należy zaliczać takich osób, które są pozbawione dachu nad głową z powodu wypadków losowych (kataklizmów, powodzi, pożarów itp.).

Aktywność ekonomiczna ludności – w spisie zastosowano definicje aktywności ekonomicznej ludności zalecane przez Europejską Komisję Gospodarczą ONZ i Urząd Statystyczny Unii Europejskiej (Eurostat). Zgodnie z tymi zaleceniami przedmiotem badania był fakt wykonywania pracy, czyli wykonywanie, posiadanie bądź poszukiwanie pracy, a nie formalna sytuacja zawodowa osób badanych w okresie badanego tygodnia – tj. od 25.03. do 31.03.2011 r. Przyjęta kolejność wyodrębniania poszczególnych kategorii ludności w wieku 15 lat i więcej gwarantuje zaklasyfikowanie każdej osoby tylko do jednej z trzech kategorii: pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo.

Ludność aktywna zawodowo obejmuje wszystkie osoby uznane za pracujące lub bezrobotne zgodnie z definicjami podanymi poniżej.

Do pracujących zaliczono wszystkie osoby w wieku 15 lat i więcej, które w okresie badanego tygodnia (25-31 marca 2011 r.):

- wykonywały przez co najmniej 1 godzinę pracę przynoszącą zarobek lub dochód, tzn. były zatrudnione w charakterze pracownika najemnego, pracowały we własnym (lub dzierzawionym) gospodarstwie rolnym lub prowadziły własną działalność gospodarczą poza rolnictwem, pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa rolnego lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem,
- nie wykonywały pracy (np. z powodu choroby, urlopu, przerwy w działalności zakładu, trudnych warunków atmosferycznych, strajku), ale formalnie miały pracę jako pracownicy najemni bądź pracujący na własny rachunek.

Klasyfikacja statusu zatrudnienia wyróżnia następujące kategorie pracujących:

Pracownicy najemni

- osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy (umowa o pracę, umowa-zlecenie, umowa o dzieło, powołanie, wybór lub mianowanie) w jednostkach państwowych, spółdzielniach, jednostkach organizacji społecznych, politycznych i związków zawodowych, w jednostkach prywatnych (również u osób fizycznych) i w indywidualnych gospodarstwach rolnych,
- osoby wykonujące pracę nakładczą,
- uczniów (oraz osoby przebywające na praktykach), z którymi zakłady pracy lub osoby fizyczne zawarły umowę o naukę zawodu lub przyuczenie do określonej pracy, jeżeli otrzymują wynagrodzenie,
- osoby zatrudnione w rodzinnym gospodarstwie rolnym bądź rodzinnej działalności gospodarczej i jednocześnie otrzymujące za wykonywaną pracę ustalony zarobek lub dochód (niekoniecznie w formie pieniężnej) – niezależnie od związku z gospodarstwem domowym użytkownika gospodarstwa rolnego czy właściciela rodzinnej działalności gospodarczej (np. syn systematycznie pomagający swojemu ojcu w pracy w gospodarstwie rolnym i otrzymujący za to ustalone wynagrodzenie, powinien być traktowany jako pracownik najemny, a nie jako pomagający członek rodziny).

Pracujący na własny rachunek – do tych osób zalicza się:

- właścicieli, współwłaścicieli i dzierzawców indywidualnych gospodarstw rolnych pracujących w tych gospodarstwach,
- członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych,
- agentów we wszystkich systemach agencji,

- osoby prowadzące własną działalność gospodarczą poza rolnictwem (zarejestrowaną lub niezarejestrowaną),
- osoby, którym narzucono zarejestrowanie własnej działalności jako 1-osobowy podmiot gospodarczy.

z tego: **pomagający członkowie rodzin** – osoby, które bez umownego – ustalonego wcześniej – wynagrodzenia pomagały w prowadzeniu rodzinnej działalności gospodarczej, w tym również w prowadzeniu gospodarstwa rolnego i wykonywały tę pracę w badanym tygodniu.

Pracodawcy – to osoby pracujące na własny rachunek, które w badanym tygodniu zatrudniały przynajmniej 1 pracownika najemnego.

Pracujący na własny rachunek niezatrudniający pracowników.

Bezrobotni są to osoby w wieku 15-74 lata, które spełniły jednocześnie trzy warunki:

- 1) w okresie badanego tygodnia nie były osobami pracującymi;
- 2) aktywnie poszukiwały pracy, tzn. podjęły konkretne działania aby znaleźć pracę, w okresie od 1 do 31 marca;
- 3) były zdolne/gotowe podjąć pracę w tygodniu badanym i następnym.

Do bezrobotnych zaliczono także osoby, które znalazły pracę i oczekiwały na jej rozpoczęcie w okresie 3 miesięcy oraz były gotowe tę pracę podjąć.

Ludność bierną zawodowo stanowią osoby w wieku 15 lat i więcej, które nie zostały zaklasyfikowane jako pracujące lub bezrobotne, tzn. osoby, które w badanym tygodniu:

- nie pracowały, nie miały pracy i jej nie poszukiwały,
- nie pracowały, poszukiwały pracy, ale nie były zdolne/gotowe do jej podjęcia w okresie od 1 do 14 kwietnia,
- nie pracowały i nie poszukiwały pracy, ponieważ miały pracę załatwioną i oczekiwały na jej rozpoczęcie w okresie: dłuższym niż 3 miesiące lub do 3 miesięcy, ale nie były gotowe tej pracy podjąć.

Pracujący i bezrobotni tworzą razem kategorię **aktywnych zawodowo**.

Mieszkanie jest to lokal składający się z jednej lub kilku izb, łącznie z pomieszczeniami pomocniczymi, wybudowany lub przebudowany do celów mieszkalnych, konstrukcyjnie wydzielony (trwałymi ścianami) w obrębie budynku, do którego to lokalu prowadzi niezależne wejście z klatki schodowej, ogólnego korytarza, wspólnej sieni bądź z ulicy, podwórza lub ogrodu.

Przez pomieszczenie pomocnicze należało rozumieć: przedpokój, hol, łazienkę, ustęp, garderobę, spiżarnię, schowek i inne pomieszczenia znajdujące się w obrębie mieszkania, służące mieszkalnym i gospodarczym potrzebom mieszkańców.

Za **mieszkanie zamieszkanе stale** uznano takie, w którym spisano jedną lub więcej osób i co najmniej jedną z tych osób uznano za faktycznie stale zamieszkałą. Za mieszkanie **zamieszkanе czasowo** uznano takie, w którym spisano jedną lub więcej osób, ale żadna z tych osób nie została uznana za mieszkańca faktycznie stale zamieszkałego na danym terenie.

Za **izbę** uznano pomieszczenie w mieszkaniu oddzielone od innych pomieszczeń stałymi ścianami sięgającymi od podłogi do sufitu, z **bezpośrednim oświetleniem dziennym i o powierzchni nie mniejszej niż 4 m²**. Izbami są pokoje oraz kuchnie spełniające powyższe kryteria. Inne pomieszczenia w mieszkaniu, takie jak: przedpokój, hol, łazienka, ubikacja, spiżarnia, schowek, garderoba, alkowa, obudowana weranda, ganek są pomieszczeniami pomocniczymi i nie uznaje się ich za izby.

W spisie wykazano odrębnie pokoje i odrębnie kuchnie będące izbami. Spośród ogólnej liczby pokoi wyodrębniono **pokoje wykorzystywane wyłącznie do prowadzenia działalności gospodarczej**, tj. takie, które wykorzystywane były jako siedziby różnych firm, biur, kancelarii, gabinetów, pracowni, warsztatów, zakładów itd. Pokoje te były spisywane tylko wówczas, gdy znajdowały się w obrębie mieszkania i nie prowadziło do nich oddzielne wejście z ulicy, podwórza lub ogólnodostępnego korytarza.

Powierzchnia użytkowa mieszkania jest to suma powierzchni wszystkich pomieszczeń znajdujących się w obrębie mieszkania, a w szczególności: pokoi, kuchni (z oknem i bez okna), alkow, spiżarni, przedpokoi, holi, łazienek, ubikacji, obudowanej werandy lub ganku oraz innych pomieszczeń służących mieszkalnemu lub gospodarczemu potrzebom mieszkańców lokalu, bez względu na ich przeznaczenie i sposób użytkowania.

W powierzchni użytkowej mieszkania wyodrębniono również powierzchnię pokoi wykorzystywanych wyłącznie do prowadzenia działalności gospodarczej, tj. tych, które wykazane zostały w liczbie pokoi, a także powierzchnię innych pomieszczeń wykorzystywanych do tej działalności, jeżeli nie prowadziło do nich oddzielne wejście z ulicy, podwórza lub ogólnodostępnego korytarza.

Rodzaj podmiotu będącego właścicielem mieszkania – w spisie ustalono rodzaj podmiotu, który posiadał prawo własności do mieszkania. Stan prawny do mieszkania ustalano na tzw. krytyczny moment spisu. Pod względem rodzaju podmiotów władających sklasyfikowano mieszkania na stanowiące własność:

- **osób fizycznych** – zaliczono tu zarówno mieszkania stanowiące cały budynek będący własnością osoby fizycznej, jak też mieszkania stanowiące wyodrębnione lokale na rzecz osób fizycznych, znajdujące się w budynku wielomieszkaniowym, będącym nieruchomością wspólną. Do podgrupy wyodrębnionych lokali w budynkach

wielomieszkaniowych zaliczono również mieszkania w budynkach spółdzielczych, dla których na mocy ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych zostało ustanowione odrębne prawo własności na rzecz osoby fizycznej (osób fizycznych, np. małżeństwa), ujawnione w księdze wieczystej,

- **spółdzielni mieszkaniowych** – z rozróżnieniem, czy mieszkanie ma status mieszkania własnościowego czy lokatorskiego; do tych ostatnich zaliczone zostały mieszkania stanowiące własność spółdzielni, zajmowane na podstawie stosunku najmu,
- **gmin** – wykazano tu mieszkania stanowiące własność gminy lub powiatu (lokalnej wspólnoty samorządowej), a także mieszkania przekazane gminie, ale pozostające w dyspozycji jednostek użyteczności publicznej, takich jak: zakładów opieki zdrowotnej, ośrodków pomocy społecznej, jednostek systemu oświaty, instytucji kultury,
- **Skarbu Państwa** – zaliczono tu mieszkania:
 - przejęte i pozostające w zasobie Agencji Nieruchomości Rolnych,
 - przejęte i pozostające w zasobie Wojskowej Agencji Mieszkaniowej,
 - pozostające w zarządzie jednostek podległych ministrom: Obrony Narodowej, Spraw Wewnętrznych i Administracji, Sprawiedliwości oraz Szefowi Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu.
 - pozostające w zarządzie organów: władzy państwowej, administracji państwowej oraz
 - kontroli państwowej,
- **zakładów pracy** – sektora publicznego i prywatnego,
- **towarzystw budownictwa społecznego,**
- **innych podmiotów** – do tej kategorii zaliczono mieszkania stanowiące własność instytucji budujących dla zysku – przeznaczone na sprzedaż, ale jeszcze nie sprzedane osobom fizycznym lub na wynajem, mieszkania stanowiące własność **instytucji wyznaniowych, stowarzyszeń, partii, związków zawodowych itp.**

Urządzenia (instalacje) techniczno-sanitarne w mieszkaniu – wykazano w spisie urządzenia czynne, jak i chwilowo nieczynne, a także te, które już zainstalowano w mieszkaniu, ale nie podłączono ich jeszcze do sieci.

Wodociąg. Jako wyposażone w wodociąg uznano mieszkanie, w obrębie którego znajdował się kran z wodą bieżącą.

Ustęp splukiwany. W spisie wykazano tylko urządzenia znajdujące się w obrębie mieszkań, splukiwane wodą ze spluczki podłączonej do instalacji wodociągowej.

Łazienka. Za łazienkę uznano pomieszczenie w mieszkaniu, w którym zamontowana była wanna lub prysznic bądź oba te urządzenia oraz instalacja odprowadzająca zużyta wodę na zewnątrz budynku (do sieci, do szamba lub do innych odbiorników).

Ciepła woda bieżąca. Jako wyposażone w ciepłą wodę bieżącą uznano mieszkanie, w obrębie którego znajdował się kran z ciepłą wodą bieżącą bez względu na miejsce ogrzewania wody, tj. w mieszkaniu, np. przy wykorzystaniu termy elektrycznej lub bojlera lub poza mieszkaniem, tj. dostarczaną z elektrociepłowni, ciepłowni bądź z kotłowni osiedlowej, a także z kotłowni lokalnej w budynku wielomieszkaniowym.

Gaz. Rozróżniono instalacje gazu z sieci i gazu z butli. Nie brano pod uwagę butli turystycznych, a jedynie butle o pojemności 11 kg i większe, w tym również „kontenery” z gazem płynnym, z których gaz dostarczany jest do więcej niż 1 mieszkania, np. do całego budynku wielomieszkaniowego lub kilku budynków jednorodzinnych.

Sposób ogrzewania mieszkania. Rozróżniono w spisie 3 główne sposoby ogrzewania:

- centralne ogrzewanie (c.o.),
- piece,
- inny sposób.

Mieszkania ogrzewane przy pomocy c.o. pogrupowano, w zależności od źródła wytwarzania ciepła, na wyposażone w:

- **centralne ogrzewanie zbiorowe z sieci** – wykazywano wówczas, gdy ciepło do mieszkania (mieszkań) doprowadzane było (siecią ciepłą) z elektrociepłowni, ciepłowni, kotłowni osiedlowej lub lokalnej obsługującej więcej niż jeden budynek,
- **centralne ogrzewanie zbiorowe ze źródła zasilającego jeden budynek wielomieszkaniowy** – wykazywano wówczas, gdy ciepło do mieszkania (mieszkań) doprowadzane było z kotłowni obsługującej tylko ten jeden budynek. Do tej podgrupy zaliczono również mieszkania wyposażone w c.o., znajdujące się w budynku niemieszkalnym lub zbiorowego zakwaterowania, w których ciepło do mieszkań, jak też do innych pomieszczeń w tym budynku doprowadzone było z lokalnej kotłowni obsługującej ten budynek,
- **centralne ogrzewanie indywidualne** – wykazywano wtedy, gdy źródło wytwarzania ciepła znajdowało się w budynku jednorodzinym (piec do c.o. zainstalowany we własnej kotłowni lub w innym pomieszczeniu, np. w piwnicy bądź też zainstalowane było elektryczne ogrzewanie podłogowe), lub też źródło ciepła znajdowało się w obrębie mieszkania zlokalizowanego w budynku wielorodzinnym, np. piec do c.o. zainstalowany w kuchni, w łazience (tzw. instalacja etażowa).

Rok (okres) budowy budynku – za rok wzniesienia budynku przyjęto rok, w którym budowa została zakończona, tzn. budynek został oddany do użytkowania, jeżeli budynek oddawany był do użytkowania częściami (klatkami, skrzydłami) przyjęto rok oddania do użytkowania ostatniej części budynku. Dla budynków zrekonstruowanych po całkowitym zniszczeniu przyjęto rok zakończenia rekonstrukcji.

Zastosowane w NSP 2011 klasyfikacje wykorzystywały:

1. Grupowania i klasyfikacje, określone w Rozporządzeniu Komisji (WE) nr 1201/2009 z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie wykonania rozporządzenia (WE) nr 763/2008 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie spisów powszechnych ludności i mieszkań w zakresie specyfikacji technicznych tematów i dotyczących ich podziałów.
2. *The International Standard Classification of Education (ISCED – UOE, 1997).*
3. Klasyfikacja Zawodów i Specjalności 2010, wprowadzona rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 kwietnia 2010 roku (Dz. U. Nr 82, poz. 537).
4. Polska Klasyfikacja Działalności 2007 wprowadzona rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r. (Dz. U. Nr 251, poz. 1885) w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności.
5. *International Standard ISO 3166-1, Codes for the representation of names of countries and their subdivisions--Part 1: Country codes, ISO 3166-1: 2006 (E/F), International Organization on Standardization (Geneva, 2006).*

Rozdział IV. UPOWSZECHNIANIE WYNIKÓW SPISU

Sposoby i formy upowszechniania wyników spisu

W upowszechnianiu wyników spisu ludności i mieszkań 2011 będą wykorzystywane następujące sposoby:

- publikacje tabelaryczno-analityczne oraz analityczne,
- udostępnianie danych na nośnikach informatycznych,
- udostępnianie danych przez Internet,
- przez Bank Danych Lokalnych (BDL),
- przez tematyczne (dziedzinowe) bazy danych, np. bazę DEMOGRAFIA,
- przez bezpośredni dostęp do baz z wynikowymi informacjami statystycznymi – poprzez dostęp do Analitycznej Bazy Mikrodanych (ABM).

Większość działań związanych z opracowaniem i udostępnianiem wyników spisu odbywa się w ramach systemu ABM. Dla użytkowników wewnętrznych będzie to pełny dostęp, także do danych jednostkowych (nieidentyfikowalnych) ze spisu 2011, natomiast dla użytkowników zewnętrznych dostęp będzie standaryzowała specjalna aplikacja.

Można wyróżnić trzy główne procesy obsługiwane przez system ABM, tj. przetwarzanie danych, analizę danych oraz udostępnianie danych. Zakłada się, że w ramach procesu udostępniania danych w systemie ABM będą realizowane:

- przygotowanie produktów do udostępniania,
- zarządzanie udostępnianymi produktami,
- monitorowanie i analiza zapytań użytkowników.

Narzędziem wykorzystywanym do obsługi systemu ABM jest SAS, aczkolwiek będzie możliwość łączenia wyników przygotowanych poza ABM, np. w aplikacji SPSS czy w arkuszu kalkulacyjnym Excel. Ważną funkcję ABM w ramach udostępniania danych będzie pełnił moduł wspierający monitorowanie i analizę potrzeb informacyjnych użytkowników w zakresie danych spisowych. Informacje zwrotne uzyskane dzięki wprowadzeniu tego modułu będą mogły być wykorzystane do modyfikacji kierunków upowszechniania wyników spisu.

W zależności od sposobu upowszechniania wyników spisu stosowane będą różne formy ich prezentacji jako:

- dane zagregowane w tablicach predefiniowanych ogólnodostępnych,
- dane tworzone przez użytkowników na bazie mikroagregatów,

- dane opracowywane przez statystyków na zamówienie,
- wyniki prac analitycznych prowadzonych na danych w kostkach OLAP lub na zbiorze danych jednostkowych nieidentyfikowanych,
- graficzna prezentacja danych (wykresy, kartogramy),
- wizualizacja wyników spisu z zastosowaniem narzędzi GIS przez portal geostatystyczny (PGS).

Różnorodne formy upowszechniania danych spisowych, a w szczególności bogaty zestaw tablic publikowanych oraz tablic predefiniowanych, dostępnych w systemie ABM oraz w innych bazach – powinny zabezpieczać podstawowe potrzeby na poziomie ogólnokrajowym i regionalnym szerokiego grona użytkowników wyników spisu. Obiekty predefiniowane, tzn. agregaty oraz kostki wielowymiarowe będą stanowiły podstawowe źródło danych dla odbiorców zewnętrznych, ale także wewnętrznych. Zakłada się bowiem, że naliczenie ok. 90% tablic statystycznych powinno być możliwe, w oparciu o przygotowane uprzednio agregaty w kostkach OLAP.

Bardziej „przygotowani” od strony informatycznej użytkownicy wyników spisu będą mieli możliwość samodzielnego naliczania prostych tablic korelacyjnych, poprzez dostęp do ABM oraz do Podsystemu Metadanych. Dostęp do baz danych będzie uwzględniał zasadę ochrony danych osobowych; prezentowane dane nie mogą być identyfikowalne. Natomiast tablice wymagające przetwarzania danych (naliczania) według indywidualnych specjalnych zamówień odbiorców, obejmujące nietypowe przekroje terytorialne, szerszą korelację danych lub niestandardowe grupowania – będą opracowywane przez wyspecjalizowane jednostki statystyki.

Publikowanie wyników NSP 2011

Publikacje tabelaryczno-analityczne przewidziane do wydania można ująć w trzech następujących grupach:

- ogólnokrajowe (z danymi dla kraju, regionów z wyróżnieniem obszarów miejskich i wiejskich oraz województw),
- regionalne (z danymi dla województwa, podregionów, powiatów z wyróżnieniem obszarów miejskich i wiejskich, a także ważniejszymi informacjami dla gmin w każdym z województw),
- lokalne (z danymi dla wybranych lub wszystkich gmin imiennie).

Poza „Raportem z wyników NSP 2011” przewiduje się wydanie następujących ogólnopolskich publikacji tematycznych:

1. Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna
2. Migracje zagraniczne ludności
3. Aktywność ekonomiczna ludności Polski
4. Zamieszkane budynki
5. Mieszkania

Ponadto zostaną także opracowane i wydane przez wszystkie urzędy statystyczne publikacje regionalne. Opracowania te będą dotyczyły tematyki ludności, migracji, aktywności ekonomicznej i zasobów mieszkaniowych w każdym z województw. Przewiduje się ponadto udostępnienie Analitycznej Bazy Mikrodanych, która umożliwi opracowywanie różnych zestawień i analiz, zarówno w ujęciu tematycznym, jak i przestrzennym.

Urząd Statystyczny w Łodzi opracuje następujące publikacje tematyczne:

1. Ludność w województwie łódzkim. Stan i struktura demograficzno-społeczna
2. Aktywność ekonomiczna ludności w województwie łódzkim
3. Zamieszkane budynki w województwie łódzkim
4. Mieszkania w województwie łódzkim
5. Migracje wewnętrzne i zagraniczne ludności w województwie łódzkim

Wszystkie publikacje z wynikami spisu zostaną również opublikowane w formie elektronicznej i będą dostępne na stronie internetowej.

Uwagi ogólne i metodologiczne zaczerpnięto z publikacji *Raport z wyników. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011* (GUS, Warszawa 2012).

Ze względu na zaokrąglenia danych, w niektórych przypadkach sumy składników mogą się różnić nieznacznie od podanych wielkości „ogółem”.

Rozdział V. STAN I STRUKTURA DEMOGRAFICZNA LUDNOŚCI

1. Stan ludności

Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 r. wykazały, że w dniu 31 marca 2011 r. ludność województwa łódzkiego liczyła 2538,7 tys. osób zaliczanych do kategorii ludności faktycznej. Od poprzedniego spisu powszechnego, tj. od dnia 20 maja 2002 r., liczba ludności województwa zmniejszyła się o 74,2 tys. osób, tj. o 2,8%. Dane o ruchu naturalnym i wędrownym ludności wskazują, że przyczynami tego stanu rzeczy były głównie ujemny przyrost naturalny, a także (choć w mniejszym stopniu) ujemne saldo migracyjne.

Województwo łódzkie znalazło się wśród sześciu województw (obok lubelskiego, opolskiego, podlaskiego, śląskiego i świętokrzyskiego), w których w latach 2002-2011 odnotowano ubytek ludności. Spadek liczby ludności na poziomie 2,8% plasuje łódzkie na drugiej pozycji wśród tych województw między opolskim (4,6%) a śląskim (2,4%).

Liczba ludności Polski w okresie między spisami zwiększyła się natomiast o 281,7 tys. osób, tj. o 0,7%. do 38511,8 tys. osób w 2011 r.

Tabl. 1. Ludność według płci i miejsca zamieszkania

Wyszczególnienie	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasta	Wieś
Stan ludności (20 V 2002 r.):					
w tysiącach.....	2612,9	1246,6	1366,3	1697,8	915,1
w %	100,0	47,7	52,3	65,0	35,0
Stan ludności (31 III 2011 r.):					
w tysiącach.....	2538,7	1210,3	1328,4	1621,8	916,9
w %	100,0	47,7	52,3	63,9	36,1
Przyrost/ubytek w latach 2002-2011 w tys.	-74,2	-36,3	-37,9	-76,0	1,8
Dynamika zmian (2002 r. = 100).....	97,2	97,1	97,2	95,5	100,2

Ludność miejska zmniejszyła się o 76,0 tys., tj. o 4,5% i w 2011 r. stanowiła 63,9% ogółu ludności województwa łódzkiego (o 1,1 pkt. proc. mniej w stosunku do 2002 r.). Największy ubytek ludności miejskiej dotyczył Łodzi – o 60,4 tys. osób, tj. o 7,7%. Udział ludności mieszkającej na wsi wzrósł z 35,0% do 36,1%, a jej liczebność o 1,8 tys., a więc o 0,2%. Największy przyrost ludności wiejskiej odnotowano w powiecie pabianickim i zgierskim (po 10,9%) oraz bełchatowskim (9,5%). Jedynie w czterech powiatach

zarejestrowano przyrost liczby ludności miejskiej, przy czym relatywnie najwięcej przybyło jej w powiecie piotrkowskim oraz łódzkim wschodnim (odpowiednio o 42,1% i 17,7%), w których to gminy Wolbórz w piotrkowskim i Rzgów w łódzkim wschodnim uzyskały status miasta.

Tabl. 2. Przyrosty/ubytki liczby ludności miejskiej i wiejskiej według powiatów w okresie 2002-2011

Powiaty	Przyrost/Ubytek					
	ogółem	miasta	wieś	ogółem	miasta	wieś
	w tysiącach			w % (2002 r. =100)		
OGÓŁEM	-74,2	-76,0	1,8	97,2	95,5	100,2
Powiaty:						
bełchatowski	1,0	-2,9	3,9	100,9	96,0	109,5
brzeziński	0,1	0,0	0,1	100,2	100,1	100,3
kutnowski	-5,3	-3,0	-2,2	95,1	95,2	95,1
łaski	-0,6	-0,9	0,3	98,8	95,4	100,8
łęczycki	-2,5	-0,7	-1,7	95,5	95,3	95,5
łowicki	-2,7	-0,9	-1,8	96,8	97,2	96,6
łódzki wschodni	5,5	3,7	1,9	108,8	117,7	104,4
opoczyński	-1,0	-0,1	-0,9	98,8	99,8	98,3
pabianicki	-0,3	-3,6	3,2	99,7	96,0	110,9
pajęczański	-1,4	-0,1	-1,3	97,3	99,1	96,8
piotrkowski	1,2	2,6	-1,4	101,4	142,1	98,4
poddębicki	-1,1	-0,1	-1,0	97,5	99,3	96,8
radomszczański	-2,9	-1,5	-1,3	97,6	97,3	97,9
rawski	-0,3	-0,1	-0,2	99,4	99,6	99,3
sieradzki	-1,9	-0,8	-1,1	98,5	98,6	98,4
skierniewicki	-0,3	-	-0,3	99,3	x	99,3
tomaszowski	-1,0	-1,6	0,6	99,2	97,7	101,0
wieluński	-0,8	-0,6	-0,2	99,0	97,5	99,7
wieruszowski	-0,1	0,0	-0,1	99,7	99,4	99,8
zduńskowolski	0,1	-0,9	1,0	100,2	98,1	105,0
zgierski	4,6	0,1	4,5	102,9	100,1	110,9
Miasta na prawach powiatu:						
Łódź	-60,4	-60,4	-	92,3	92,3	x
Piotrków Trybunalski	-4,3	-4,3	-	94,7	94,7	x
Skierniewice	0,1	0,1	-	100,2	100,2	x

U W A G A. Ze względu na zaokrąglenia danych w niektórych przypadkach sumy składników mogą się nieznacznie różnić od podanych wielkości ogółem.

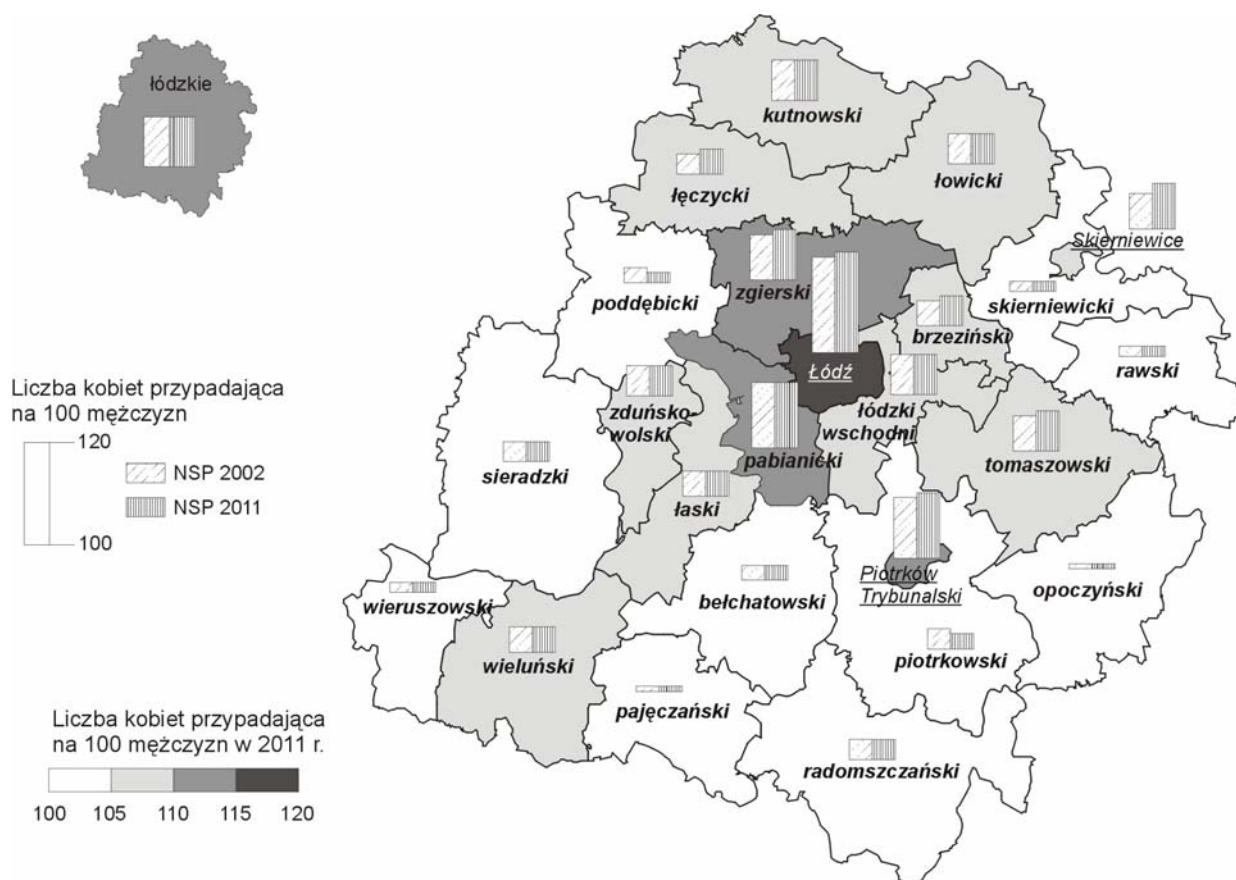
Wzrost liczby ludności wiejskiej, obserwowany we wszystkich województwach, w dużej mierze był spowodowany rozwojem ośrodków podmiejskich, do których przeniosła się część mieszkańców miast.

Łódzkie z udziałem ludności miejskiej na poziomie 63,9% plasuje się na 6 miejscu, po śląskim, dolnośląskim, zachodniopomorskim, pomorskim i mazowieckim, gdzie udział ludności miejskiej był większy i wyniósł odpowiednio 77,8%, 69,9%, 68,9%, 65,8% i 64,2%. W każdym z wymienionych województw, podobnie jak w łódzkim, odnotowano spadek udziału ludności miejskiej. Jedynie w województwach podlaskim oraz podkarpackim nastąpił wzrost udziału ludności miejskiej (o 1,4 oraz 0,9 pkt. proc.).

W okresie międzypisowym proporcje ludności według płci w województwie łódzkim nie uległy zmianie – mężczyźni stanowią 47,7% ogółu ludności, natomiast kobiety 52,3%.

W 2011 r., podobnie jak w 2002 r., łódzkie wyróżniało się najwyższym poziomem współczynnika feminizacji wśród wszystkich województw – na 100 mężczyzn przypadło 110 kobiet i w okresie międzypisowym wartość współczynnika nie uległa zmianie. W miastach współczynnik ten wzrósł ze 114 w 2002 r. do 115 w 2011 r., natomiast na wsi pozostał bez zmian na poziomie 101. Przoduje Łódź, gdzie na 100 mężczyzn przypadło 120 kobiet, a na drugim miejscu z wartością współczynnika feminizacji równą 113 uplasował się Piotrków Trybunalski (w 2002 r. – 112) oraz powiat pabianicki (w 2002 r. – 113).

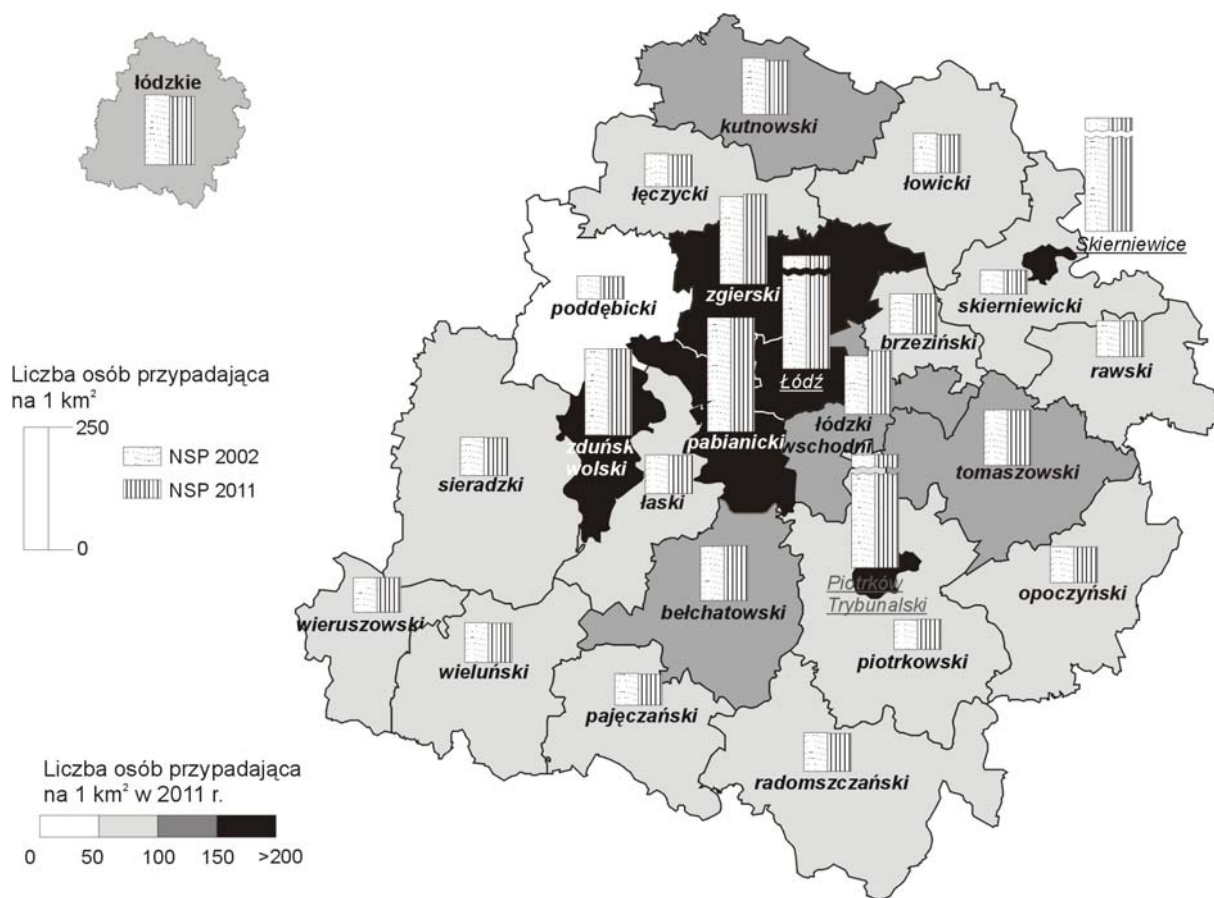
Wykres 1. Współczynnik feminizacji według powiatów w 2011 r.

Wartość współczynnika feminizacji jest zróżnicowana ze względu na wiek. W młodszym grupach wieku, do przedziału 35-39 lat, przeważali mężczyźni. Wraz z przechodzeniem do coraz starszych grup wieku poziom współczynnika feminizacji szybko rośnie: w wieku 60-64 lata wynosił 123, w grupie 70-74 lata – 157, a wśród osób w wieku 80 lat i więcej na 100 mężczyzn przypadały 253 kobiety.

Pod względem powierzchni województwo łódzkie zajmuje 9 miejsce, natomiast pod względem liczby ludności 6 miejsce w kraju. Ubytek liczby ludności w latach 2002-2011 spowodował spadek wskaźnika gęstości zaludnienia ze 143 do 139 osób na km² (w miastach odpowiednio z 1513 do 1403, na wsi pozostał bez zmian – 54). W 2011 r. jedynie w czterech województwach, tj. śląskim, małopolskim, mazowieckim oraz dolnośląskim wskaźnik gęstości zaludnienia przekraczał poziom notowany w łódzkim. W Polsce wskaźnik ten ukształtował się na poziomie 123 osób na km², czyli o 1 osobę więcej w stosunku do danych z NSP 2002.

Wykres 2. Gęstość zaludnienia według powiatów w 2011 r.

Największy spadek wskaźnika charakteryzującego gęstość zaludnienia (z 2685 osób na km² w 2002 r. do 2488 w 2011 r.) odnotowano w stolicy województwa – Łodzi. Niezmiennie powiatem ziemskim o najwyższej gęstości zaludnienia pozostaje powiat pabianicki z liczbą 244 osób na km². Najmniejszą gęstość zaludnienia odnotowano w powiecie poddębickim (48 osób na km²).

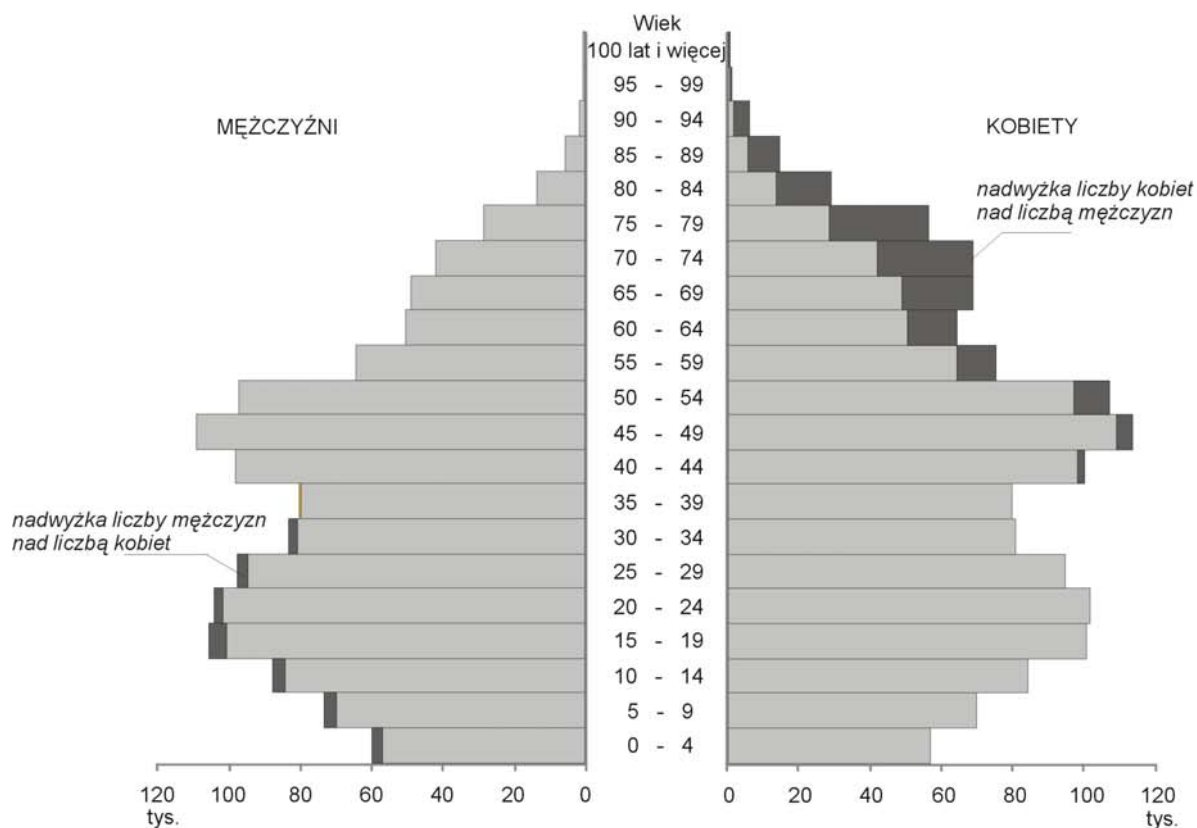
Tabl. 3. Ludność według płci i powiatów

Powiaty	2002			2011		
	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety
	w tysiącach					
OGÓŁEM	2612,9	1246,6	1366,3	2538,7	1210,3	1328,4
Powiaty:						
bełchatowski	112,0	55,2	56,8	113,0	55,6	57,4
brzeziński	30,9	15,0	15,8	31,0	15,1	15,9
kutnowski.....	107,5	51,8	55,7	102,2	49,3	53,0
łaski.....	51,5	25,1	26,4	50,9	24,8	26,0
łęczycki.....	54,9	26,9	28,0	52,4	25,6	26,8
łowicki	83,8	40,7	43,1	81,1	39,4	41,7
łódzki wschodni	62,5	30,1	32,4	68,1	32,8	35,3
opoczyński	79,6	39,6	40,1	78,7	39,1	39,6
pabianicki.....	120,3	56,5	63,8	119,9	56,3	63,6
pajęczański.....	54,4	27,0	27,4	52,9	26,3	26,6
piotrkowski	90,2	44,3	45,9	91,4	45,1	46,3
poddębicki.....	43,3	21,3	21,9	42,2	20,8	21,3
radomszczański	120,5	59,1	61,4	117,6	57,6	60,0
rawski.....	50,1	24,8	25,2	49,8	24,6	25,2
sieradzki.....	122,7	60,1	62,7	120,8	59,2	61,6
skierniewicki.....	38,6	19,1	19,4	38,3	18,9	19,3
tomaszowski.....	122,2	59,0	63,2	121,2	58,3	62,9
wieluński.....	79,0	38,6	40,4	78,2	38,1	40,0
wieruszowski	42,6	21,0	21,5	42,4	21,0	21,4
zduńskowolski	68,0	33,0	35,1	68,2	33,0	35,1
zgierski.....	159,6	76,3	83,4	164,2	78,3	85,9
Miasta na prawach powiatu:						
Łódź.....	789,3	360,4	428,9	728,9	331,6	397,3
Piotrków Trybunalski.....	81,0	38,3	42,7	76,7	36,1	40,6
Skierniewice.....	48,5	23,4	25,1	48,6	23,3	25,3

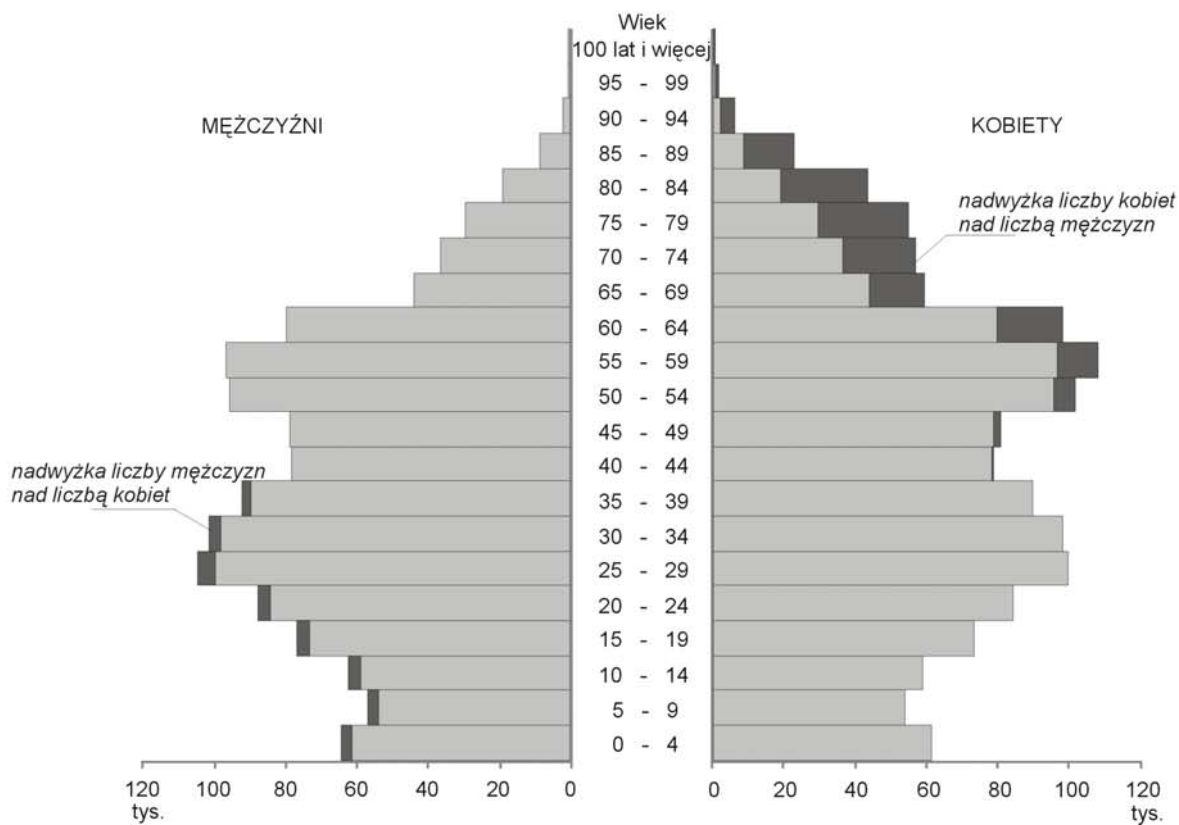
U W A G A. Ze względu na zaokrąglenia danych w niektórych przypadkach sumy składników mogą się nieznacznie różnić od podanych wielkości ogółem.

Wykres 3. Ludność według wieku i płci

NSP 2002
(stan w dniu 20 maja 2002 r.)

NSP 2011
(stan w dniu 31 marca 2011 r.)

2. Ludność według wieku

W latach 2002-2011 wystąpiły istotne zmiany w strukturze ludności według wieku, spowodowane przesuwaniem się przez grupy wieku wyżów i niżów demograficznych. Wzrost liczby urodzeń z ostatnich lat spowodował zwiększenie liczebności najmłodszej grupy wieku (0-4 lata) w stosunku do 2002 r. (o 8,0%). Natomiast w przedziale 5-24 lata obserwowany był istotny (aż o 23,9%) spadek liczby ludności.

Wiek wyznaczający granicę, którą połowa mieszkańców województwa łódzkiego już przekroczyła, a druga połowa jeszcze nie osiągnęła (mediana wieku) wyniósł 40 lat. Wiek środkowy kobiet wyniósł 43 lata, natomiast dla mężczyzn ukształtował się na poziomie 37 lat. W stosunku do danych z NSP 2002 wartość tej miary wzrosła o 2 lata. Natomiast mediana dla ogółu ludności Polski wyniosła w 2011 r. 38 lat (dla kobiet 40, a dla mężczyzn 36). Oznacza to, że w skali całego kraju również odnotowano wzrost tego parametru o 2 lata w stosunku do danych z NSP 2002.

W wyniku niekorzystnych trendów demograficznych wystąpiły zmiany w strukturze ludności według ekonomicznych grup wieku. Zmniejszył się istotnie odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym, nieznacznie wzrósł udział osób w wieku produkcyjnym oraz wzrósł udział ludności w wieku poprodukcyjnym.

Ludność w wieku 0-17 lat zmniejszyła swój stan liczebny o 19,4%, przy czym spadek był większy w miastach (o 21,3%) niż na wsi (o 16,6%). W 2011 r. w łódzkim odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym wyniósł 17,4% wobec 21,0% w 2002 r. Nadal odsetek osób w tej grupie wieku jest wyraźnie większy na wsi niż w miastach. Podobnie niekorzystną sytuację, pod względem odsetka osób w wieku przedprodukcyjnym, lokującą łódzkie poniżej przeciętnej krajowej (18,7%), miało jeszcze pięć województw: opolskie, śląskie, dolnośląskie, świętokrzyskie i zachodniopomorskie.

Ludność w wieku produkcyjnym, którą określa się często mianem ludności w wieku zdolności do pracy i traktuje jako potencjalne zasoby pracy, zmniejszyła się o 0,2%, przy czym spadek dotyczył mieszkańców miast, natomiast na wsi odnotowano wzrost liczby osób w tym wieku.

W okresie między spisami wystąpił proces starzenia się grupy ludności w wieku produkcyjnym. Liczba osób w wieku 18-44 lata (ludność mobilna) zmniejszyła się o 3,0%, natomiast liczba ludności w wieku produkcyjnym niemobilnym zwiększyła się o 4,3%. W efekcie zwiększył się udział tej grupy wśród ogółu ludności z 23,5% do 25,3%.

Tabl. 4. Stan i struktura ludności według wieku

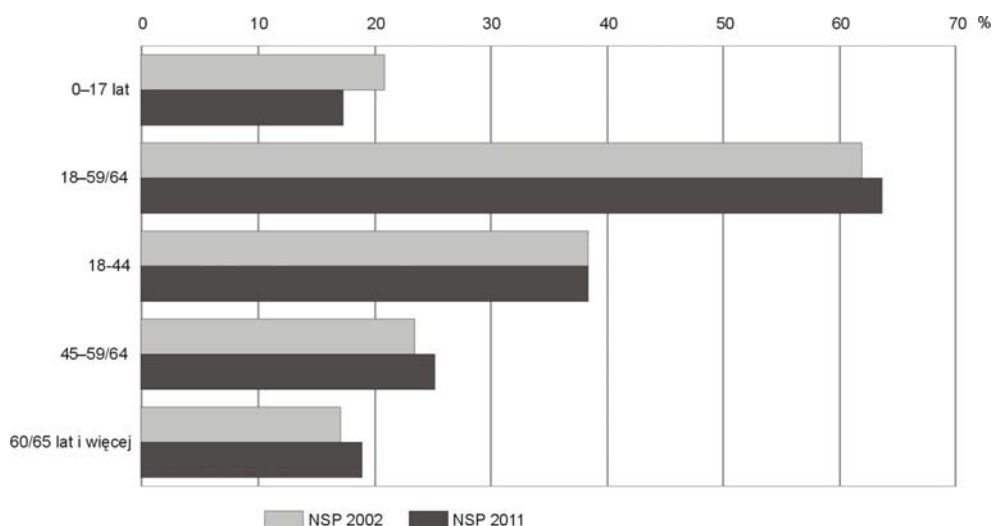
Wyszczególnienie	Ogółem	Ludność w wieku					
		przed- produkcyj- nym (0-17 lat)	produkcyjnym (mężczyźni 18-64, kobiety 18-59 lat)			poprodukcyjnym (mężczyźni 65 lat i więcej, kobiety 60 lat i więcej)	
			razem	mobilnym (18-44 lata)	niemobilnym (mężczyźni 45-64, kobiety 45-59 lat)		
W tysiącach							
Ogółem.....	2002 ^a	2612,9	547,5	1618,9	1004,1	614,8	446,4
	2011	2538,7	441,5	1615,6	974,3	641,3	481,5
Miasta	2002 ^a	1697,8	326,8	1093,7	664,4	429,3	277,2
	2011	1621,8	257,3	1048,5	619,2	429,3	316,0
Wieś	2002 ^a	915,1	220,8	525,2	339,7	185,5	169,2
	2011	916,9	184,2	567,1	355,2	211,9	165,5
W odsetkach							
Ogółem.....	2002 ^a	100,0	21,0	62,0	38,4	23,5	17,1
	2011	100,0	17,4	63,6	38,4	25,3	19,0
Miasta	2002 ^a	100,0	19,2	64,4	39,1	25,3	16,3
	2011	100,0	15,9	64,6	38,2	26,5	19,5
Wieś	2002 ^a	100,0	24,1	57,4	37,1	20,3	18,5
	2011	100,0	20,1	61,9	38,7	23,1	18,1
Dynamika zmian (2002 r. = 100)							
Ogółem.....		97,2	80,6	99,8	97,0	104,3	107,9
Miasta		95,5	78,7	95,9	93,2	100,0	114,0
Wieś		100,2	83,4	108,0	104,6	114,3	97,9

^a Dla 2002 r. w podziale według wieku nie uwzględniono osób o nieustalonym wieku (7 osób).

U W A G A. Ze względu na zaokrąglenia danych w niektórych przypadkach sumy składników mogą się nieznacznie różnić od podanych wielkości ogółem.

Liczba osób w wieku poprodukcyjnym zwiększyła się o 7,9%, a ich udział wśród ogółu ludności wzrósł o 1,9 pkt. proc. do 19,0%. W 2011 r. 11,5% mężczyzn i 25,8% kobiet w województwie łódzkim należało do tej grupy. Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym wyższa była jedynie w miastach (o 14,0%), natomiast na wsi nieznacznie niższa (o 2,1%). Odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym osiągnął w 2011 r. wartość 19,5% w miastach (wzrost o 3,2 pkt. proc.) i 18,1% na wsi (spadek o 0,4 pkt. proc.). W 2011 r. łódzkie wyróżniało się wśród wszystkich województw największym odsetkiem osób w wieku poprodukcyjnym.

Wykres 4. Ludność według ekonomicznych grup wieku

Różne kierunki zmian w liczebności poszczególnych grup wieku wpłynęły na zmiany wielkości współczynników obciążenia demograficznego.

Tabl. 5. Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym

Wyszczególnienie	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
2002			
Ogółem.....	61	51	72
w wieku:			
Przedprodukcyjnym	34	34	34
Poprodukcyjnym	28	17	39
2011			
Ogółem	57	43	72
w wieku:			
Przedprodukcyjnym	27	27	28
Poprodukcyjnym	30	16	44
Miasta.....			
..... 2002	55	46	64
..... 2011	55	41	69
Wieś			
..... 2002	74	60	91
..... 2011	62	47	79

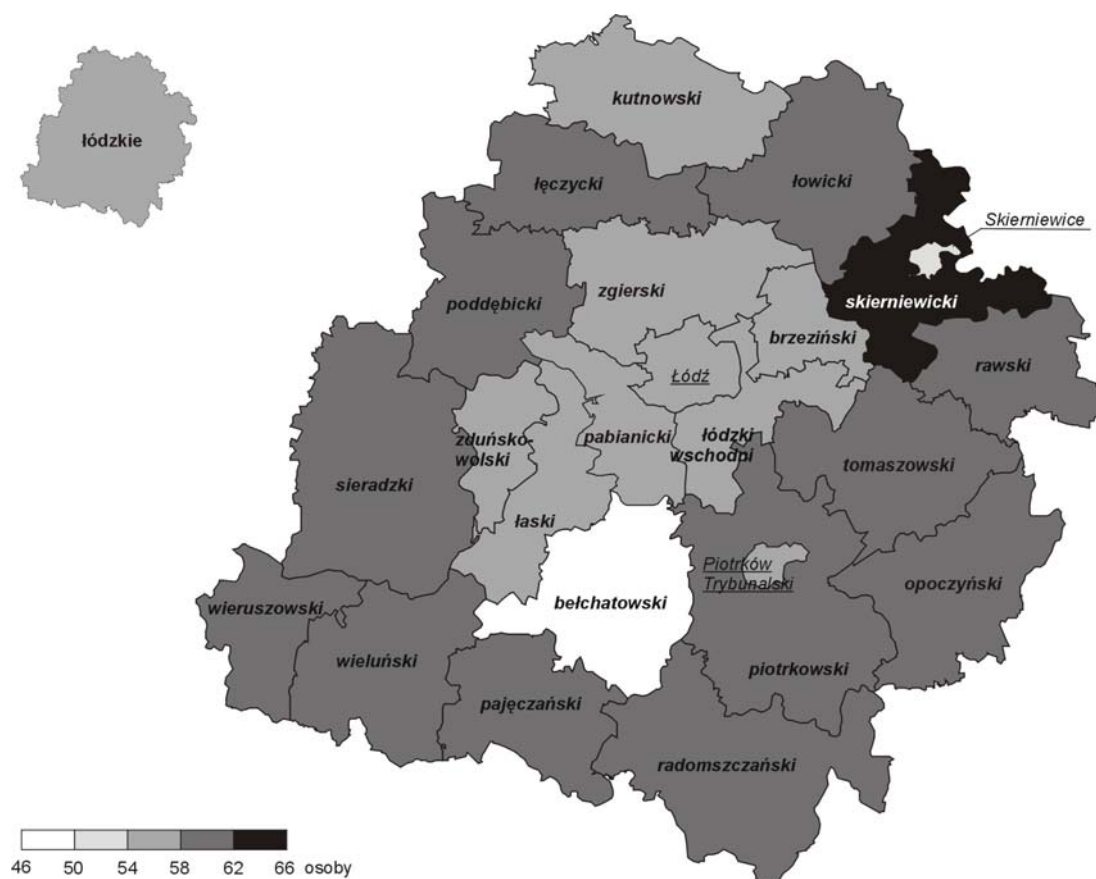
W 2011 r. na każde 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 57 osób w wieku nieprodukcyjnym, tj. o 4 osoby mniej niż miało to miejsce w 2002 r. Istotny spadek liczby osób w wieku 0-17 lat, przy tylko nieznacznym spadku liczby osób w wieku produkcyjnym spowodował, że na 100 osób w tym wieku w 2011 r. przypadało znacznie mniej osób w wieku przedprodukcyjnym niż w 2002 r. (27 wobec 34). Nadal poziom tego współczynnika jest większy na wsi (32 osoby) niż w miastach (25 osób). Poziom współczynnika informującego ile osób w wieku poprodukcyjnym przypada na 100 osób w wieku

produkcyjnym w skali całego województwa w latach 2002-2011 wzrósł z 28 do 30 osób, przy czym w miastach odnotowano wzrost o 5 osób (z 25 na 30), a na wsi obniżył się o 3 osoby (z 32 na 29).

W układzie powiatowym najniższy współczynnik obciążenia demograficznego wystąpił w bełchatowskim – na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada 47 osób w wieku nieprodukcyjnym, natomiast najwyższy w skierniewickim (65 osób). W powiatach: kutnowskim, łęczyckim, pabianickim, poddębickim, zgierskim oraz w Łodzi i Piotrkowie Trybunalskim współczynnik obciążenia osób w wieku produkcyjnym osobami w wieku poprodukcyjnym przewyższa wartość współczynnika cząstkowego dla wieku przedprodukcyjnego. Oznacza to mniejszą liczbę osób, które będą wchodzić na rynek pracy od liczby ludności, która rynek ten już opuściła.

W 2011 r. w skali całego kraju na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 55 osób w wieku nieprodukcyjnym. Województwo łódzkie znalazło się wśród czterech województw, w których szczególnie widoczny jest proces starzenia się społeczeństwa. W łódzkim, obok śląskiego, świętokrzyskiego i opolskiego, odnotowano niekorzystną przewagę wskaźnika dla wieku poprodukcyjnego nad przedprodukcyjnym, przy czym w łódzkim przewaga ta była największa.

Wykres 5. Współczynnik obciążenia demograficznego według powiatów w 2011 r.

3. Ludność według stanu cywilnego

Struktura ludności według stanu cywilnego uwarunkowana jest: czynnikami demograficznymi, tj. liczbą osób w poszczególnych grupach wieku, liczbą zgonów i rozwodów, a także sytuacją społeczno-ekonomiczną kraju, wpływającą na podejmowanie decyzji prorodzinnych.

W spisie 2011 r. zarówno stan cywilny prawny, jak i faktyczny, został ustalony dla ludności w wieku 15 lat i więcej. Stan cywilny faktyczny określano w sposób wtórny – na podstawie charakteru związku, w jakim faktycznie żyje dana osoba. Osoby żyjące w związkach nieformalnych (kohabitanci), niezależnie od ich stanu cywilnego prawnego, ujęte zostały jako pary tworzące związki partnerskie.

Stan cywilny faktyczny – oprócz kategorii prawnych (kawaler/panna, osoby pozostające w prawnym związku małżeńskim, osoby owdowiałe i rozwiedzione) – wyodrębnia także dwie dodatkowe kategorie, tj. osoby żyjące w związkach partnerskich oraz małżonkowie pozostający w separacji (w separacji orzeczonej prawnie albo deklarowanej). Zestawiając dane dla poszczególnych kategorii stanu cywilnego prawnego i faktycznego należy wziąć pod uwagę różnice dotyczące nieustalonego stanu cywilnego.

Stan cywilny prawny

Wśród ludności w wieku 15 lat i więcej kawalerowie i panny stanowili łącznie 26,6 %, a ich liczba wyniosła 581,1 tys. Z oczywistych względów były to w dominującej części osoby młode, prawie 70% spośród nich była w wieku 15-29 lat. Odsetek kawalerów był większy od odsetka panien w każdej z analizowanych grup wieku.

Udział żonatych mężczyzn i zamężnych kobiet wyniósł 54,9% ludności województwa w wieku 15 lat i więcej. Odsetek żonatych mężczyzn był większy (58,4%) od odsetka zamężnych kobiet (51,8%). Jednak w dwóch młodszych grupach wieku sytuacja była odwrotna i odsetek zamężnych kobiet był znacznie większy, w grupie wieku 35-49 lat poziom wskaźników był zbliżony, natomiast dla wieku 60 lat i więcej odsetek żonatych mężczyzn był już dwukrotnie większy od odsetka zamężnych kobiet. Zjawisko to wiązać należy z dłuższym trwaniem życia kobiet oraz faktem, że mężczyźni poślubiają kobiety młodsze od siebie. Powoduje to częstsze i wcześniejsze owdowienie kobiet.

Warto również zwrócić uwagę, że liczba wdów jest sześciokrotnie większa od liczby wdowców, a odsetek owdowiałych jest we wszystkich grupach wieku większy wśród kobiet. Ponad połowa kobiet w wieku 65 lat i więcej to wdowy.

Tabl. 6. Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Kawalerowie/ panny	Żonaci/ zameżne	Wdowcy/ wdowy	Rozwiedzeni/ rozwiedzione	Nieustalony
W tysiącach						
Ogółem	2183,1	581,1	1198,7	250,5	126,6	26,2
mężczyźni.....	1027,7	328,4	600,0	37,3	49,3	12,7
kobiety.....	1155,5	252,7	598,7	213,2	77,3	13,5
Miasta.....	1413,1	367,8	755,8	162,0	105,2	22,4
Wieś	770,0	213,3	442,9	88,5	21,4	3,8
W odsetkach						
Ogółem	100,0	26,6	54,9	11,5	5,8	1,2
mężczyźni.....	100,0	32,0	58,4	3,6	4,8	1,2
kobiety.....	100,0	21,9	51,8	18,5	6,7	1,2
Miasta.....	100,0	26,0	53,5	11,5	7,4	1,6
Wieś	100,0	27,7	57,5	11,5	2,8	0,5

U W A G A. Ze względu na zaokrąglenia danych w niektórych przypadkach sumy składników mogą się nieznacznie różnić od podanych wielkości ogółem.

Osoby rozwiedzione stanowią najmniej liczną grupę osób (4,8% mężczyzn oraz 6,7% kobiet). Największy odsetek rozwiedzionych kobiet (10,8%) wystąpił w przedziale wieku 35-49 lat, a u mężczyzn w wieku 50-64 lata (7,7%).

Tabl. 7. Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego, płci i grup wieku w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem w tys.	W wieku				
		15-24 lata	25-34	35-49	50-64	65 lat i więcej
Mężczyźni	1027,7	163,9	205,7	248,1	271,2	138,7
W odsetkach						
Kawalerowie	328,4	95,1	47,6	17,8	9,4	3,5
Żonaci	600,0	3,1	47,9	73,1	77,8	75,0
Wdowcy	37,3	0,0	0,1	0,6	4,1	17,8
Rozwiedzeni.....	49,3	0,0	2,6	7,5	7,7	3,2
Nieustalony	12,7	1,8	1,8	1,0	1,0	0,5
Kobiety	1155,5	156,9	197,2	247,3	308,9	245,2
W odsetkach						
Panny	252,7	88,7	32,4	9,9	5,6	3,3
Zameżne.....	598,7	9,0	60,5	74,7	65,9	31,4
Wdowy	213,2	0,0	0,4	3,5	17,7	60,7
Rozwiedzione.....	77,3	0,3	4,7	10,8	10,2	3,8
Nieustalony	13,5	2,0	2,0	1,0	0,7	0,8

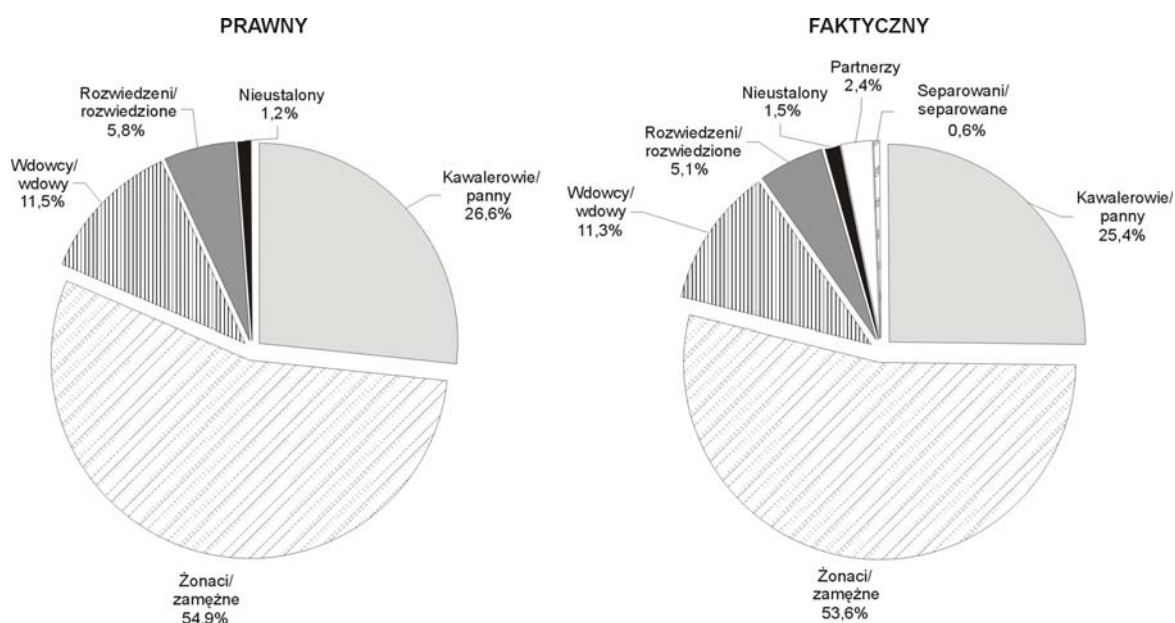
U W A G A. Ze względu na zaokrąglenia danych w niektórych przypadkach sumy składników mogą się nieznacznie różnić od podanych wielkości ogółem.

Struktura ludności województwa łódzkiego według stanu cywilnego prawnego nie odbiega znacząco od charakteryzującej ludność Polski ogółem. Wyróżnia ją jedynie niższy odsetek kawalerów i panien oraz wyższy niż przeciętnie w Polsce udział osób owdowiałych.

Struktura ludności według stanu cywilnego jest zróżnicowana w zależności od miejsca zamieszkania osób. W miastach odsetek kawalerów oraz panien (26,0%) jest niższy niż na wsi (27,7%). Podobnie jest w przypadku osób pozostających w związkach małżeńskich – 57,5% ludności mieszkającej na wsi wobec 53,5% ludności mieszkającej w miastach. W przypadku osób owdowiałych proporcje rozkładają się podobnie w obu zbiorowościach (11,5% populacji). Istotna różnica między miastem a wsią występuje w przypadku osób rozwiedzionych: w miastach stanowią 7,4% populacji, natomiast na wsi – jedynie 2,8%.

W odniesieniu do wyników spisu z 2002 r. w strukturze ludności według stanu cywilnego prawnego odnotowano zmniejszenie udziału osób pozostających w związku małżeńskim (o 2,4 pkt. proc.) oraz wzrost udziału osób rozwiedzionych (z 4,7 % do 5,8%). Udziały kawalerów i panien oraz wdów i wdowców pozostały na zbliżonym poziomie.

Wykres 6. Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego i faktycznego w 2011 r.

Stan cywilny faktyczny

Wyniki spisu 2011 r. dotyczące struktury ludności według stanu cywilnego faktycznego wyodrębniły 52,2 tys. osób żyjących w związkach partnerskich, tj. 2,4% ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej oraz 14,0 tys. małżonków pozostających w separacji, którzy stanowili 0,6% populacji. W badaniu stanu cywilnego faktycznego wystąpiła większa liczebność osób o nieustalonym stanie – 33,2 tys. wobec 26,2 tys. osób w zakresie stanu cywilnego prawnego.

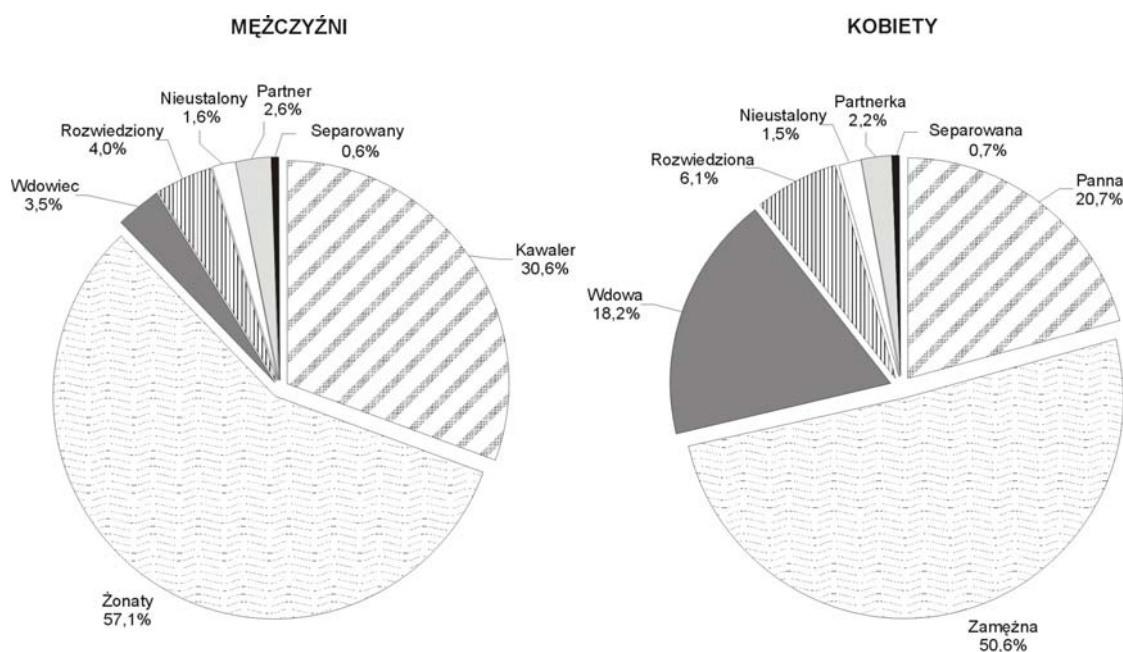
Tabl. 8. Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego faktycznego w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Kawalerowie/ panny	Żonaci/ zamężne	Partnerzy/ partnerki	Wdowcy/ wdowy	Rozwiedzeni/ rozwidzione	Separowani/ separowane	Nieustalony
W tysiącach								
Ogółem	2183,1	554,3	1170,8	52,2	247,0	111,6	14,0	33,2
mężczyźni	1027,7	314,6	586,6	26,7	36,3	41,3	5,9	16,2
kobiety	1155,5	239,8	584,2	25,5	210,7	70,3	8,0	17,0
Miasta	1413,1	345,3	735,2	43,5	159,3	92,3	10,2	27,4
Wieś	770,0	209,0	435,6	8,8	87,7	19,3	3,7	5,9
W odsetkach								
Ogółem	100,0	25,4	53,6	2,4	11,3	5,1	0,6	1,5
mężczyźni	100,0	30,6	57,1	2,6	3,5	4,0	0,6	1,6
kobiety	100,0	20,7	50,6	2,2	18,2	6,1	0,7	1,5
Miasta	100,0	24,4	52,0	3,1	11,3	6,5	0,7	1,9
Wieś	100,0	27,1	56,6	1,1	11,4	2,5	0,5	0,8

U W A G A. Ze względu na zaokrąglenia danych w niektórych przypadkach sumy składników mogą się nieznacznie różnić od podanych wielkości ogółem.

Istotne różnice między stanem cywilnym prawnym a faktycznym zaobserwowano w przypadku kawalerów i panien (26,8 tys. osób mniej, co stanowiło 4,6%) oraz w przypadku osób rozwiedzionych (15,0 tys. osób mniej, tj. 11,8%). Przypuszczać można zatem, że pozostający w związkach partnerskich to w głównej mierze osoby, które nie weszły jeszcze w żaden związek formalny bądź osoby rozwiedzione.

Wykres 7. Ludność w wieku 15 lat i więcej według płci i stanu cywilnego faktycznego w 2011 r.

Rozdział VI. CHARAKTERYSTYKA SPOŁECZNO-EKONOMICZNA LUDNOŚCI

1. Poziom wykształcenia

W spisie 2011 wszystkim osobom w wieku 13 lat i więcej ustalano najwyższy ukończony poziom wykształcenia, niezależnie czy był on uzyskany w szkole dziennej, wieczorowej lub w systemie zaocznym. Podstawą zaliczenia osoby do danego poziomu wykształcenia było posiadane świadectwo lub dyplom ukończenia szkoły.

W spisie w 2011 r. dla 34,4 tys. osób (2,9% ogółu ludności) nie ustalono poziomu wykształcenia, w większości (58,7%) były to osoby przebywające za granicą powyżej 12 miesięcy. W porównaniu z wynikami spisu z 2002 r. liczba osób dla których wykształcenia nieustalono wzrosła ponad 2-krotnie.

Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego 2011 wskazują na wyraźny wzrost poziomu wykształcenia ludności Polski. W województwie łódzkim wykształcenie co najmniej średnie posiadała niemal połowa ludności w wieku 13 lat i więcej. W okresie międzyspisyowym odsetek tych osób wzrósł o 8,4 pkt. proc. – z 40,9% w 2002 r. do 49,3% w 2011 r. (w kraju 48,6%). Wyraźnie wzrósł odsetek osób z wykształceniem wyższym o 6,9 pkt. proc. do 16,2% w 2011 r. Udział ten pozostaje jednak nadal niższy niż przeciętnie w Polsce, gdzie wyniósł 17,0% (o 7,1 pkt. proc. więcej niż w 2002 r.).

Największy spadek dotyczył grupy osób z wykształceniem podstawowym i gimnazjalnym (o 6,2 pkt. proc.). Jednocześnie podkreślić należy zmniejszenie się, w strukturze ludności według wykształcenia, udziału grup z wykształceniem zawodowym. Dotyczy to zarówno odsetka osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym – o 0,8 pkt. proc. do poziomu 20,2%, jak i policealnym oraz średnim zawodowym – o 2,2 pkt. proc. do 19,9%.

Zmniejszyła się także znacząco grupa osób nie posiadająca wykształcenia (podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego). Grupa ta stanowiła w 2011 r. 1,5%, podczas gdy w 2002 r. aż 4,4% ogółu ludności. W większości (zarówno w spisie w 2002 r., jak i w 2011 r.) były to osoby w wieku 65 lat i więcej – stanowiły one 53,0% osób bez edukacji w 2002 r., natomiast 64,6% w 2011 r.

W latach 2002-2011 poziom wykształcenia ludności województwa łódzkiego na tle kraju nie uległ istotnym zmianom. Pod względem odsetka osób, które posiadają wykształcenie wyższe, łódzkie plasuje się na 7 pozycji wśród województw (w 2002 r. była to

8 pozycja). Nieco wyżej (na 6 miejscu) łódzkie znalazło się pod względem wzrostu udziału osób z najwyższym poziomem wykształcenia, przy czym największy odnotowano w województwie mazowieckim oraz małopolskim.

Tabl. 9. Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia i płci

Poziom wykształcenia	2002		2011		2002	2011	2002	2011
	razem				mężczyźni		kobiety	
	w tys.	w %	w tys.	w %	w %			
Ogółem	2253,4	100,0	2234,1	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
w tym:								
Wyższe	208,1	9,2	360,8	16,2	8,4	13,7	10,0	18,3
Średnie i policealne	713,6	31,7	740,0	33,1	27,9	30,8	35,0	35,2
Zasadnicze zawodowe	473,4	21,0	450,5	20,2	27,3	25,9	15,4	15,1
Podstawowe ukończone i gimnazjalne	726,9	32,3	582,2	26,1	31,4	25,4	33,0	26,7
Podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego	100,0	4,4	34,4	1,5	3,5	1,2	5,3	1,9

W województwie łódzkim, podobnie jak w całej Polsce, struktura ludności według poziomu wykształcenia zróżnicowana jest w zależności od płci. Analiza wyników spisu w 2011 r. wskazuje, że kobiety nadal pozostają lepiej wykształcone. Odsetek kobiet z wykształceniem wyższym oraz średnim zdecydowanie przewyższa te wskaźniki wśród mężczyzn. W 2002 r. w województwie łódzkim jedynie co 10 kobieta miała wykształcenie wyższe, w 2011 r. już niemal co 5. Jednocześnie powiększyła się dysproporcja pomiędzy odsetkami kobiet i mężczyzn z wykształceniem wyższym. Mężczyźni natomiast, częściej niż kobiety, wybierają szkoły zawodowe. W 2011 r. wśród mężczyzn znacznie wyższe były odsetki osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym (różnica 10,8 pkt. proc.) oraz średnim zawodowym i policealnym (20,5% wśród mężczyzn wobec 19,3% wśród kobiet).

Zarówno wśród kobiet, jak i mężczyzn, w okresie 2002-2011, zmalały odsetki osób posiadających wykształcenie zasadnicze zawodowe oraz średnie zawodowe i policealne, wzrosły natomiast odsetki osób z wykształceniem ogólnokształcącym (dla mężczyzn wzrost o 4,2 pkt. proc. z 6,1% w 2002 r. do 10,3% w 2011 r., dla kobiet o 3,2 pkt. proc. z 12,7% w 2002 r. do 15,9% w 2011 r.).

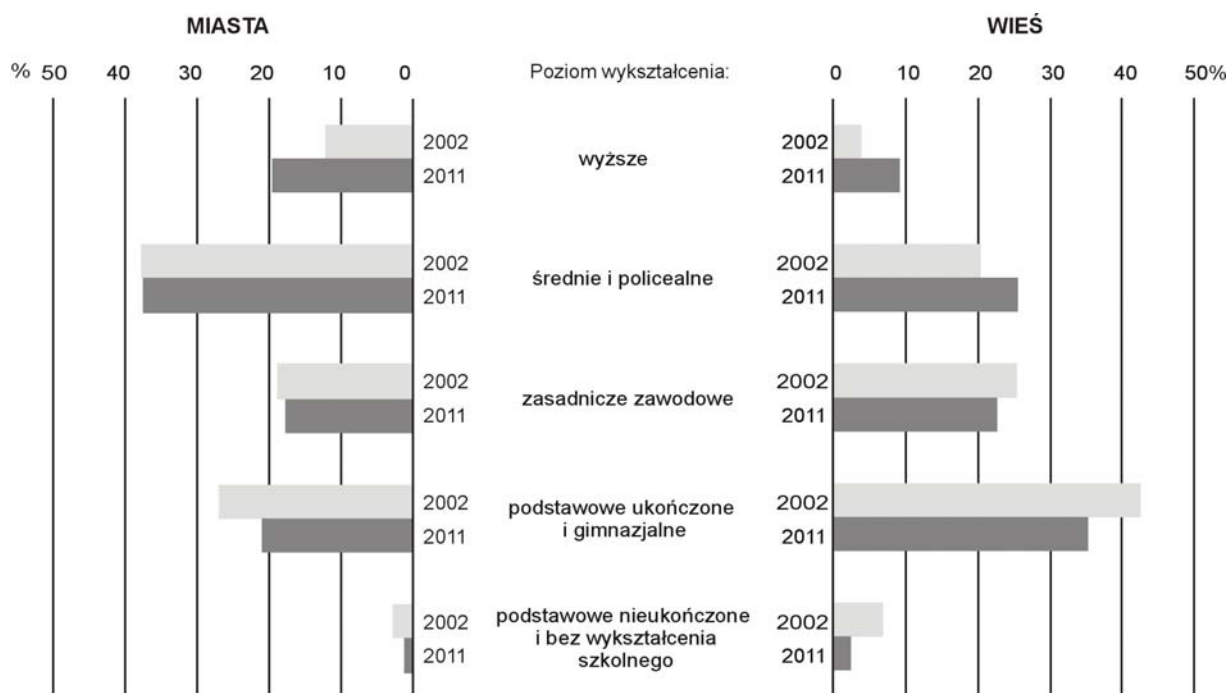
Znaczny wzrost udziału osób z wykształceniem wyższym dotyczył tak mieszkańców miast, jak i wsi. Mieszkańcy miast legitymujący się wyższym poziomem wykształcenia stanowili 19,8% (wobec 12,1% w 2002 r.), natomiast na wsi odsetek takich osób wyniósł

9,5%. Jednak to właśnie na wsi – w stosunku do wyników spisu 2002 r. – odnotowano bardzo wyraźny, ponad 2-krotny, wzrost udziału osób z tym wykształceniem. Równie znaczący wzrost udziału w strukturze według wykształcenia obserwowany jest dla ludności wiejskiej z wykształceniem średnim ogólnokształcącym. W 2011 r. osoby te stanowiły 9,2% ludności, podczas gdy w 2002 r. jedynie 4,3%.

Tabl. 10. Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia, płci i miejsca zamieszkania w 2011 r.

Poziom wykształcenia	Miasta			Wieś		
	razem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety
	w %					
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
w tym:						
Wyższe.....	19,8	17,6	21,7	9,5	7,2	11,8
Średnie i policealne.....	37,3	35,2	39,0	25,6	23,3	27,8
Zasadnicze zawodowe.....	17,5	22,5	13,2	25,1	31,6	18,7
Podstawowe ukończone i gimnazjalne.....	20,9	20,1	21,6	35,5	34,4	36,6
Podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego.....	1,0	0,8	1,2	2,5	1,8	3,2

Wykres 8. Ludność w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia i miejsca zamieszkania

Różnice w poziomie wykształcenia mieszkańców miast i terenów wiejskich przekładają się na przekrój powiatowy. Im więcej w powiecie ludności zamieszkałej w mieście tym wyższy poziom wykształcenia mieszkańców powiatu (mierzony udziałem osób z wyższym wykształceniem). Wśród powiatów najwyższy udział ludności z wykształceniem wyższym odnotowano w miastach na prawach powiatu: Skierniewicach – 23,4% wobec 22,6% w Łodzi i 20,5% w Piotrkowie Trybunalskim. Najniższy udział ludności posiadającej wyższe wykształcenie zanotowano w: skierniewickim, który w całości stanowią gminy wiejskie (9,6%) oraz poddębickim (9,9%).

Kontynuacja nauki

Spis z 2011 roku dostarczył również informacji o osobach posiadających już określony poziom wykształcenia, a kontynuujących naukę. W 2011 roku 14,2% mieszkańców województwa, spośród ludności w wieku 13 lat i więcej, kontynuowało naukę. Był to udział nieco mniejszy niż przeciętnie w Polsce, gdzie odsetek kontynuujących naukę wyniósł 14,8%.

Tabl. 11. Ludność w wieku 13 lat i więcej kontynuująca naukę według poziomu wykształcenia i trybu kontynuowania nauki w 2011 r.

Poziom wykształcenia	Osoby kontynuujące naukę		
	razem	w trybie dziennym /stacjonarnym	w trybie wieczorowym, zaocznym (niestacjonarnym), na odległość
	w %		
Ogółem	100,0	100,0	100,0
Wyższe z tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym	4,6	1,9	13,1
Wyższe z tytułem inżyniera, licencjata, dyplomowanego ekonomisty	7,1	4,0	17,2
Policealne	1,0	0,3	3,2
Średnie zawodowe	5,9	2,1	18,0
Średnie ogólnokształcące	23,0	19,5	34,1
Zasadnicze zawodowe	2,0	0,4	7,0
Gimnazjalne	28,6	35,9	5,2
Podstawowe	25,7	33,1	2,2
Podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego	2,1	2,8	0,0

Wśród 317,7 tys. kontynuujących naukę przeszło 3/4, tj. 241,8 tys. osób uczyło się w trybie stacjonarnym (dziennym), a 75,9 tys. osób w trybie niestacjonarnym – wieczorowym, zaocznym lub na odległość. W trybie stacjonarnym kontynuują naukę przede

wszystkim absolwenci szkół podstawowych i gimnazjów, stanowiąc 69,0% ogółu osób uczących się w szkołach dziennych. Natomiast większość kontynuujących naukę w trybie niestacjonarnym to absolwenci szkół średnich, w tym liceów ogólnokształcących (34,1%) oraz średnich zawodowych (18,0%). Głównie w trybie niestacjonarnym kształcą się również absolwenci studiów wyższych (licencjackich lub magisterskich). Osoby te stanowiły łącznie 30,4% kontynuujących naukę w trybie wieczorowym, zaocznym lub na odległość.

2. Osoby niepełnosprawne

Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 4 marca 2010 r. o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2011 r. udzielanie odpowiedzi na pytania dotyczące niepełnosprawności odbywało się na zasadzie dobrowolności – ze względu na specyfikę i wrażliwość tematu. Na pytania odpowiadały osoby dorosłe, które wyraziły na to zgodę, natomiast na temat dzieci informacji udzielali rodzice lub opiekunowie.

Wyniki spisu 2011 dotyczące osób niepełnosprawnych należy zatem traktować jako wstępne. Główny Urząd Statystyczny nadal prowadzi pogłębione analizy, których celem będzie zmniejszenie liczby brakujących odpowiedzi.

Pomimo niedoszacowania ogólnej liczby osób niepełnosprawnych wydaje się zasadne przeprowadzenie analizy zmian w strukturze według rodzaju oraz stopnia niepełnosprawności wśród kobiet i mężczyzn.

Wyniki spisu ludności 2011 r. wykazały, że liczba osób, które zadeklarowały ograniczenie zdolności do wykonywania zwykłych czynności podstawowych dla swojego wieku i/lub posiadały ważne orzeczenie kwalifikujące je do zaliczenia do zbiorowości osób niepełnosprawnych, wynosiła 333,8 tys., co stanowiło 13,1% ludności województwa łódzkiego wobec 14,0% w 2002 r.

W Polsce zbiorowość osób niepełnosprawnych wynosiła 4697,5 tys. osób, co stanowiło 12,2% ludności kraju wobec 14,3% w 2002 r.

Wśród ogółu osób niepełnosprawnych w łódzkim 183,2 tys. (54,9%) stanowiły kobiety, których liczba w porównaniu ze spisem 2002 zmniejszyła się o 5,6%. Na wsi liczba kobiet niepełnosprawnych była o 18,6 tys. niższa, natomiast w miastach zwiększyła się o 7,8 tys.

Niepełnosprawni mężczyźni w 2011 r. stanowili nieco mniej liczną grupę niż kobiety – 150,6 tys. osób. Ich liczebność zmniejszyła się w stosunku do 2002 r. o 12,0%. Spadek

liczby niepełnosprawnych mężczyzn szczególnie widoczny jest na wsi – o 29,0%, natomiast w miastach ich liczba zmniejszyła się w mniejszym stopniu, bo o 1,5%.

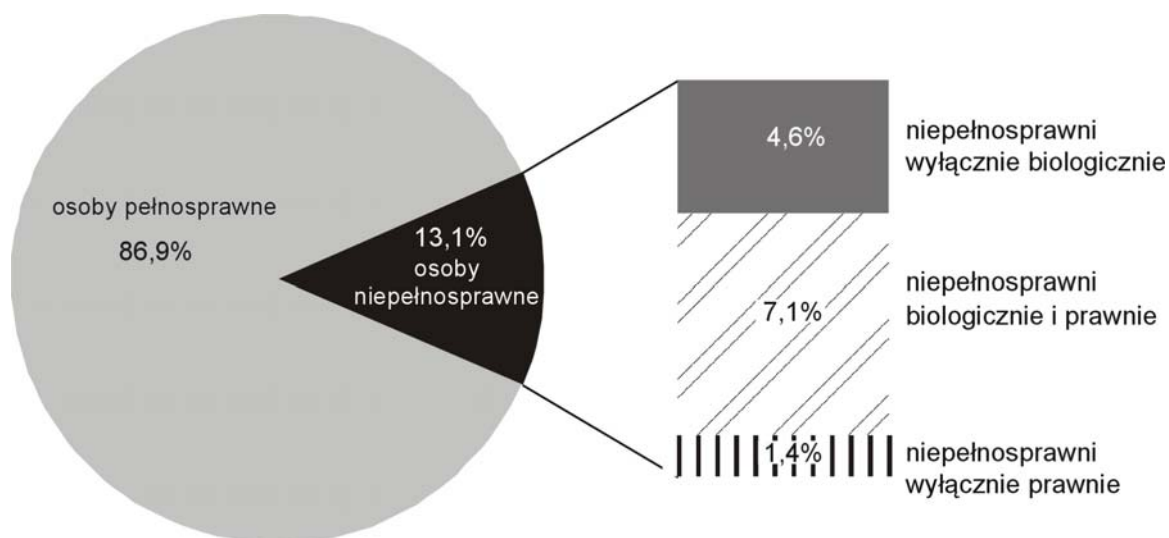
Tabl. 12. Osoby niepełnosprawne według stopnia niepełnosprawności – wyniki wstępne

Wyszczególnienie	Ogółem			Miasta			Wieś		
	2002	2011	2002 =100	2002	2011	2002 =100	2002	2011	2002 =100
	w tys.			w tys.			w tys.		
Ogółem	365,1	333,8	91,4	230,0	236,2	102,7	135,2	97,6	72,2
mężczyźni	171,1	150,6	88,0	105,7	104,1	98,5	65,5	46,5	71,0
kobiety	194,0	183,2	94,4	124,3	132,1	106,2	69,7	51,1	73,3
Niepełnosprawni prawnie	275,7	216,1	78,4	177,0	162,9	92,0	98,7	53,2	53,9
mężczyźni	139,0	105,3	75,7	87,3	77,1	88,3	51,7	28,2	54,5
kobiety	136,7	110,8	81,1	89,7	85,7	95,6	47,0	25,0	53,3
Niepełnosprawni tylko biologicznie	89,5	117,7	131,5	53,0	73,3	138,3	36,5	44,4	121,7
mężczyźni	32,1	45,3	141,0	18,4	27,0	146,9	13,8	18,3	133,1
kobiety	57,4	72,4	126,2	34,7	46,3	133,7	22,7	26,1	114,9

U W A G A. Ze względu na zaokrąglenia danych w niektórych przypadkach sumy składników mogą się nieznacznie różnić od podanych wielkości ogółem.

W 2011 r. zbiorowość niepełnosprawnych prawnie liczyła 216,1 tys. osób, co oznacza, że w stosunku do 2002 r. była o 21,6% mniejsza. Należy sądzić, że to zmiany w przepisach prawnych i zaostrzenie przepisów dotyczących przyznawania rent z tytułu niezdolności do pracy i podobnych świadczeń spowodowały znaczne zmniejszenie się tej zbiorowości. Większy spadek liczby osób niepełnosprawnych prawnie odnotowuje się wśród osób mieszkających na wsi (o 46,1%) niż w miastach (o 8,0%).

Wykres 9. Struktura ludności województwa łódzkiego według kryterium niepełnosprawności w 2011 r.

Zwraca uwagę również fakt, że w stosunku do wyników spisu 2002 wzrosła o 31,5% liczba osób niepełnosprawnych wyłącznie biologicznie, tj. takich, które nie posiadają orzeczenia, ale ich subiektywna ocena wskazywała, że miały (odczuwały) całkowicie lub poważnie ograniczoną zdolność do wykonywania czynności podstawowych. Ich liczba wyniosła 117,7 tys. osób, tj. 4,6% ogółu ludności (w 2002 stanowili oni 3,4% ogółu ludności).

W kraju liczebność grupy osób niepełnosprawnych prawnie wyniosła 3131,9 tys., tj. o 29,6% mniej niż w 2002 r. Wzrosła natomiast liczba osób niepełnosprawnych wyłącznie biologicznie – do 1565,6 tys. osób, tj. o 55,5%.

Wśród ogółu osób niepełnosprawnych mężczyźni stanowili 45,1%. Rozpatrując ich zbiorowość, według podstawowych kategorii w 2011 r., najliczniejszą grupę spośród nich stanowili ci mężczyźni, którzy deklarowali ograniczenie sprawności oraz posiadanie odpowiedniego orzeczenia wydanego przez organ do tego uprawniony, tzn. niepełnosprawni prawnie i biologicznie. Ich udział wyniósł 58,8%. Najczęściej deklarowali oni umiarkowane ograniczenie sprawności. Natomiast 9,3% spośród ogółu niepełnosprawnych mężczyzn oceniało swoją sprawność jako całkowicie ograniczoną, a 14,7% jako poważnie ograniczoną.

Tabl. 13. Osoby niepełnosprawne według płci w 2011 r. – wyniki wstępne

Wyszczególnienie	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
W tysiącach			
Osoby niepełnosprawne	333,8	150,6	183,2
W odsetkach			
Niepełnosprawni tylko biologicznie odczuwający ograniczenie sprawności	35,3	30,1	39,5
całkowite	1,6	1,2	1,8
poważne	8,3	7,0	9,4
umiarkowane.....	25,4	21,8	28,3
Niepełnosprawni biologicznie i prawnie odczuwający ograniczenie sprawności	54,3	58,8	50,5
całkowite	8,2	9,3	7,3
poważne	13,7	14,7	12,9
umiarkowane.....	32,3	34,7	30,3
Niepełnosprawni tylko prawnie	10,5	11,2	9,9
o stopniu:			
znacznym	1,0	1,1	1,0
umiarkowanym	4,0	4,4	3,7
lekkim.....	4,5	4,6	4,4
nieustalonym.....	0,6	0,7	0,5
osoby w wieku (0-15) posiadające orzeczenie o niepełnosprawności	0,4	0,5	0,3

U W A G A. Ze względu na zaokrąglenia danych w niektórych przypadkach sumy składników mogą się nieznacznie różnić od podanych wielkości ogółem.

Znacznie mniejszą grupę osób niepełnosprawnych prawnie i biologicznie stanowiły kobiety, których udział wyniósł 50,5% wśród ogółu kobiet niepełnosprawnych. Nieco rzadziej niż mężczyźni deklarowały one całkowite ograniczenie sprawności (7,3%). Na zbliżonym poziomie kształtuje się odsetek kobiet o poważnym ograniczeniu sprawności (12,9%).

W zbiorowości osób niepełnosprawnych mężczyźni nieposiadający orzeczenia, a deklarujący ograniczenie sprawności stanowili 30,1%, natomiast odsetek kobiet był znacznie wyższy i wyniósł 39,5%. W grupie osób niepełnosprawnych wyłącznie biologicznie, zarówno mężczyźni, jak i kobiety, najczęściej deklarowali umiarkowane ograniczenie sprawności (odpowiednio 21,8% i 28,3%). Uwagę zwraca fakt, że wśród niepełnosprawnych zarówno mężczyzn, jak i kobiet, co dziesiąta osoba posiada orzeczenie o niepełnosprawności, nie odczuwając jednocześnie ograniczenia w wykonywaniu podstawowych czynności życiowych.

3. Ludność według źródeł utrzymania

W NSP 2011 ustalano źródła dochodów (główne i dodatkowe), z których pochodziły środki na finansowanie konsumpcyjnych i innych życiowych potrzeb ludności uzyskane w ciągu całego roku (12 miesięcy) poprzedzających moment krytyczny spisu, tj. dzień 31 marca. Nie zbierano natomiast danych dotyczących wysokości uzyskiwanych dochodów.

Główne źródło utrzymania osoby jest to źródło przynoszące jej największy dochód. Jeżeli osoba miała w ciągu roku poprzedzającego spis tylko jedno źródło dochodów – było ono jednocześnie jej głównym, a zarazem wyłącznym źródłem utrzymania.

W spisie 2011 wyróżniono następujące grupy źródeł utrzymania:

- dochody (zarobki) z pracy osobiście wykonywanej (również sezonowej, dorywczej bez formalnej umowy) niezależnie od charakteru zatrudnienia – pracujący najemnie, na rachunek własny, a także pomagający w prowadzeniu działalności gospodarczej bez umownego wynagrodzenia członkowie wspólnego gospodarstwa domowego,*
- dochody z własności lub z wynajmu,*
- niezarobkowe źródło (w tym świadczenia społeczne: emerytury, renty, zasiłki, również świadczenia przedemerytalne),*
- pozostałe źródła osobno nie wymienione (w 2002 roku zaliczane do innych niezarobkowych źródeł).*

Ze względu na posiadane źródła utrzymania ludność można podzielić na dwie podstawowe kategorie: ludność posiadającą własne źródła utrzymania (w wieku 15 lat i więcej), tj. dochody z pracy, ze źródeł niezarobkowych i pozostałych oraz ludność utrzymywaną. Do ludności utrzymywanej zaliczono wszystkie osoby niezależnie od wieku nieposiadające własnych źródeł dochodów (w tym dzieci do lat 14).

Analizując wyniki spisu 2011 można zaobserwować istotne różnice dotyczące źródeł utrzymania ludności w stosunku do wyników spisu z 2002 r. Przy wyodrębnieniu dwóch podstawowych kategorii, tzn. posiadających własne źródła utrzymania i utrzymywanych, w 2011 r. wśród ogółu ludności województwa łódzkiego udział osób z pierwszej grupy wyniósł 69,5% i w porównaniu z 2002 r. wzrósł o 4,6 pkt. proc. Tym samym udział osób utrzymywanych zmniejszył się z 34,2% do 27,9%. Należy jednak podkreślić, że pewne braki danych mogą rzutować na zniekształcenie struktury osób według źródeł utrzymania. Udział osób, dla których nie udało się ustalić źródła utrzymania w województwie łódzkim wyniósł 2,6% (w 2002 r. ukształtował się on na poziomie 0,9%). W Polsce nie ustalono źródła utrzymania dla 4,5% ludności, podczas gdy w 2002 r. osoby takie stanowiły 1,6% ludności.

Wśród ogółu ludności Polski udział osób posiadających własne źródło utrzymania był niższy niż w województwie łódzkim i wyniósł 65,3% (o 4,9 pkt. proc. więcej niż w 2002 r.). Zmniejszył się natomiast odsetek osób utrzymywanych z 38,0% do 30,2% w 2011 r.

Porównując głównie źródło utrzymania ludności (grupując w dwie podstawowe kategorie) w województwach zauważa się niewielkie zróżnicowanie. Warto w tym miejscu wymienić jednak dwa województwa: łódzkie i mazowieckie, w których odsetek osób posiadających własne źródło utrzymania znacznie przewyższa ten wskaźnik dla Polski (odpowiednio o 4,2 pkt. proc. i 2,7 pkt. proc.). Natomiast województwami, w których odsetek osób drugiej grupy – pozostających na utrzymaniu – był najwyższy są: podkarpackie (ze wskaźnikiem 33,6%), pomorskie (31,7%) i małopolskie (31,6%). Ostatnie wymienione województwa należały do grupy województw o najwyższym odsetku osób o nieustalonym źródle utrzymania.

Analizując zmiany zachodzące w strukturze ludności według źródeł utrzymania należy pamiętać, że wpływ na nie mają także czynniki demograficzne, w tym znaczne zmniejszenie się liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym (z 547,5 tys. w 2002 r. do 441,5 tys. w 2011 r.), która rzadko deklarowała własne źródła utrzymania, pozostając niemal w 100% wyłącznie na utrzymaniu.

W 2011 r. dochody z pracy jako źródło utrzymania deklarowało 991,4 tys. osób, ich liczba w porównaniu z wynikami spisu 2002 wzrosła o 13,0%. Należy zwrócić uwagę, że największą dynamikę zmian, w porównaniu z rokiem 2002, obserwuje się w odniesieniu do źródła jakim były dochody z pracy najemnej. W okresie 2002-2011 wzrosła zarówno liczba osób utrzymujących się z pracy najemnej oraz ich udział w strukturze według źródła utrzymania o 6,4 pkt. proc. Obniżył się natomiast odsetek osób utrzymujących się z pracy na rachunek własny (o 0,9 pkt. proc.), a liczebność tej grupy spadła o 12,8%.

Tabl. 14. Ludność według głównego źródła utrzymania i płci

Główne źródło utrzymania	2002		2011						2002 =100
	ogółem		ogółem		mężczyźni		kobiety		
	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w %	
OGÓŁEM	2612,9	100,0	2538,7	100,0	1210,3	100,0	1328,4	100,0	97,2
w tym:									
Posiadający własne źródło utrzymania	1696,6	64,9	1764,1	69,5	837,5	69,2	926,6	69,8	104,0
w tym:									
Dochody z pracy	877,3	33,6	991,4	39,1	540,2	44,6	451,3	34,0	113,0
najemnej	649,5	24,8	792,9	31,2	417,8	34,5	375,0	28,2	122,1
na rachunek własny ^a	227,8	8,7	198,6	7,8	122,3	10,1	76,2	5,7	87,2
Niezarobkowe źródło i pozostałe źródła osobno nie wymienione	817,9	31,3	770,0	30,3	295,6	24,4	474,3	35,7	94,1
Na utrzymaniu	893,7	34,2	708,8	27,9	341,1	28,2	367,7	27,7	79,3

^a Łącznie z dochodami z wynajmu.

U W A G A. W dalszym podziale nie wymieniono nieustalonego źródła utrzymania, w tym osób przebywających za granicą co najmniej 12 miesięcy. Ze względu na zaokrąglenia danych w niektórych przypadkach sumy składników mogą się nieznacznie różnić od podanych wielkości ogółem.

Rozpatrując źródła dochodu według płci zauważyć można istotne różnice. Prawie połowa mężczyzn utrzymywała się z pracy, a tylko 1/3 kobiet. Uwagę zwraca również fakt, że to mężczyźni 2-krotnie częściej niż kobiety pracowali na własny rachunek (5,7% wobec 10,1%). Kobiety równie często, jak z dochodów z pracy (najemnej i na rachunek własny łącznie), utrzymywały się z niezarobkowych źródeł (35,7%), podczas gdy wśród mężczyzn odsetek ten jest znacząco niższy. Sytuację taką wiązać należy z niższym wiekiem emerytalnym kobiet oraz częstszym niż w przypadku mężczyzn, ograniczeniem czasu pracy, związanym z opieką nad dzieckiem.

Zmniejszenie liczby ludności województwa łódzkiego, a przede wszystkim zmiany w jej strukturze według wieku, mają istotny wpływ na indywidualne źródła utrzymania

poszczególnych osób. Struktura głównych źródeł utrzymania ludności według ekonomicznych grup wieku wskazuje, że osoby w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) pozostają głównie na utrzymaniu (98,6% ludności) i był to odsetek nieco wyższy niż w 2002 r. (97,4%). W wieku produkcyjnym ponad 3/4 osób niezależnie od płci i aktywności zawodowej posiadało własne źródła utrzymania, wśród których dominowały dochody z pracy (60,7% wobec 53,7% w 2002 r.). Źródła niezarobkowe stanowiły podstawę utrzymania dla 19,0% (23,3% w 2002 r.) osób spośród tej grupy, a pozostawanie na utrzymaniu deklarowało 16,7% (21,8% według danych ze spisu w 2002 r.).

Tabl. 15. Ludność według głównego źródła utrzymania, płci i ekonomicznych grup wieku w 2011 r.

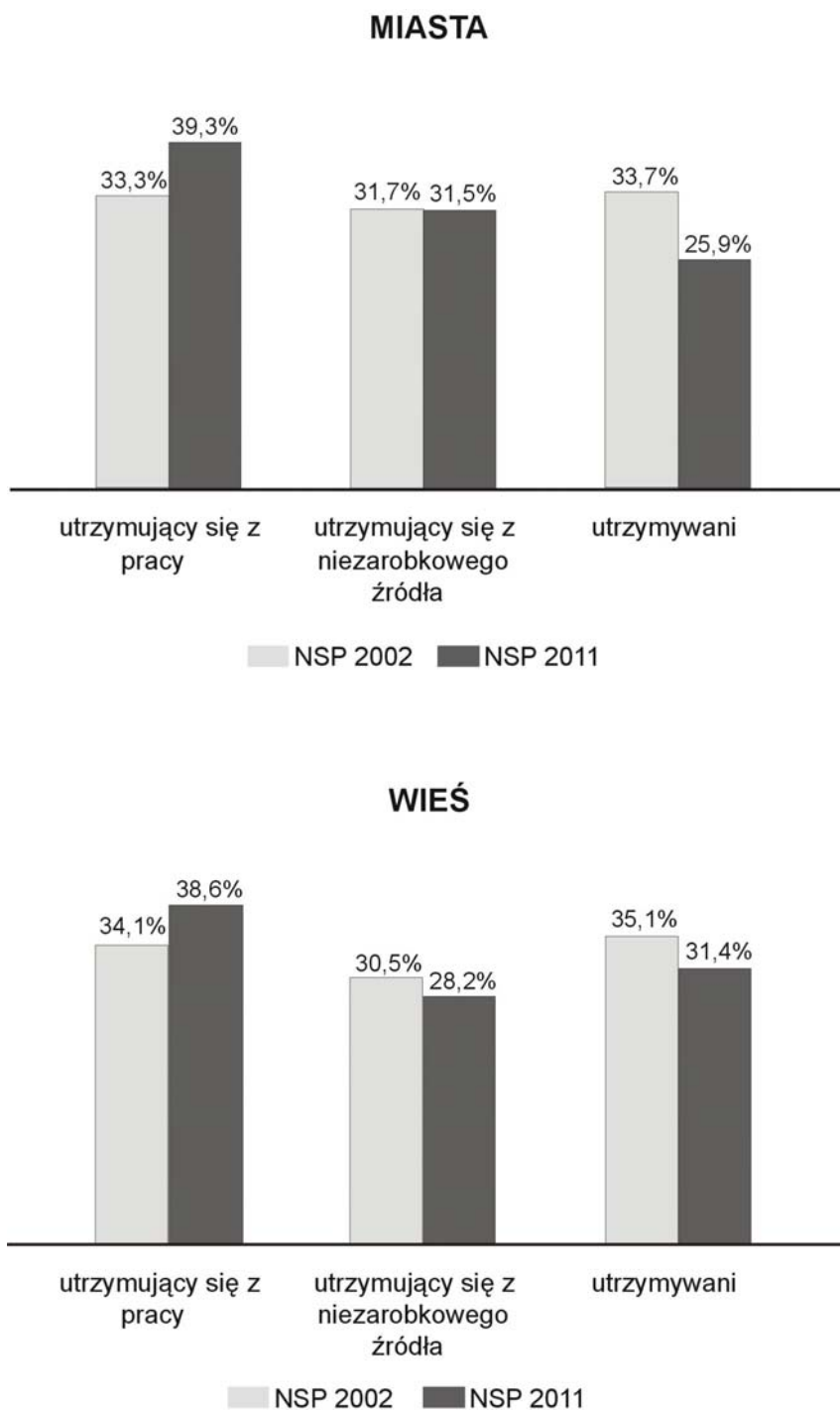
Wyszczególnienie	Ogółem w tys.	Główne źródło utrzymania		
		w tym		
		dochody z pracy	niezarobkowe i pozostałe	na utrzymaniu
		w %		
Ogółem	2538,7	39,1	30,3	27,9
w wieku:				
przedprodukcyjnym (0-17 lat).....	441,5	0,1	0,6	98,6
produkcyjnym (18-64)	1615,6	60,7	19,0	16,7
mobilnym (18-44)	974,3	63,9	9,0	22,6
niemobilnym (45-64)	641,3	55,8	34,2	7,7
poprodukcyjnym (65 lat i więcej)	481,5	2,2	95,5	0,8
Mężczyźni	1210,3	44,6	24,4	28,2
w wieku:				
przedprodukcyjnym (0-17 lat).....	226,7	0,1	0,6	98,6
produkcyjnym (18-64)	844,8	63,5	19,1	13,8
mobilnym (18-44)	495,0	68,3	7,9	19,4
niemobilnym (45-64)	349,8	56,6	34,9	6,0
poprodukcyjnym (65 lat i więcej)	138,7	2,5	95,7	0,4
Kobiety	1328,4	34,0	35,7	27,7
w wieku:				
przedprodukcyjnym (0-17 lat).....	214,8	0,1	0,6	98,6
produkcyjnym (18-59)	770,8	57,6	18,9	19,8
mobilnym (18-44)	479,3	59,3	10,2	25,9
niemobilnym (45-59)	291,5	54,8	33,2	9,7
poprodukcyjnym (60 lat i więcej)	342,8	2,1	95,5	1,0

U W A G A. Ze względu na zaokrąglenia danych w niektórych przypadkach sumy składników mogą się nieznacznie różnić od podanych wielkości ogółem.

Wśród osób będących w wieku najwyższej aktywności zawodowej, tzw. wieku produkcyjnym mobilnym (18-44 lata, niezależnie od płci) 72,9% posiadało własne źródło

utrzymania, w tym dla 63,9% podstawowym źródłem utrzymania były dochody z pracy, a dla 9,0% źródła niezarobkowe. Na utrzymaniu pozostawało natomiast 22,6% ludności w wieku produkcyjnym mobilnym.

Wykres 10. Ludność według głównego źródła utrzymania

W wieku produkcyjnym niemobilnym (45-59 lat kobiety i 45-64 lata mężczyźni) 90,0% ludności deklarowało posiadanie własnych źródeł utrzymania, wśród nich 55,8%

dochody z pracy, a 34,2% z niezarobkowych źródeł, co oznacza, że w tej grupie wieku znalazła się część osób, które zakończyły już pracę zawodową i korzystają ze świadczeń emerytalnych lub innych świadczeń społecznych. Część z tych osób może jednak nadal pracować, ale ich dochody z pracy nie stanowią już głównego źródła utrzymania.

Zupełnie inna jest sytuacja osób w wieku poprodukcyjnym. Niemal wszystkie osoby z tej grupy – 97,7%, tj. o 0,4 pkt. proc. mniej niż w 2002 r., posiadały własne źródła utrzymania. Były to głównie źródła niezarobkowe - 95,5% (wobec 96,7% w 2002 r.), a dla 2,2% (o 0,8 pkt. proc. więcej niż w 2002 r.) dochody z pracy. Osoby deklarujące pozostawanie na utrzymaniu stanowiły 0,8% wobec 1,5% w 2002 r.

W latach dzielących oba spisy powszechne zmiany w strukturach ludności według podstawowych źródeł utrzymania, które stanowiły podstawę ich utrzymania obserwuje się zarówno w miastach i na wsi.

W miastach w 2011 r. odsetek osób posiadających własne źródła utrzymania sięgnął 70,8% i był znacznie wyższy (o przeszło 6 pkt. proc.) w porównaniu z 2002 r. Analizując sytuację mieszkańców miast można stwierdzić, że odsetek osób utrzymujących się z pracy wyniósł 39,3% i w zestawieniu z wynikami spisu z 2002 r. znacznie się zwiększył (o 6,0 pkt. proc.), natomiast niezarobkowe źródło pozostało na podobnym poziomie co w 2002 r. (wzrost o 0,2 pkt. proc.).

Podobnie jak w miastach, również na wsi w 2011 r. odnotowano zwiększenie się odsetka osób, wśród ogółu ludności tam mieszkającej, posiadających własne źródła utrzymania do 66,8% wobec 64,6% w 2002 r. Było to wynikiem przede wszystkim wzrostu udziału osób utrzymujących się głównie z pracy – 38,6% w 2011 r. (w 2002 roku -34,1%). Niezarobkowe źródła stanowiły podstawę utrzymania dla 28,2% mieszkańców obszarów wiejskich (wobec 30,5% w 2002 r.).

Zarówno w miastach, jak i na wsi, obserwowane jest znaczne zmniejszenie udziału ludności nieposiadającej własnych źródeł dochodów – pozostającej na utrzymaniu. O ile w 2002 r. jej odsetek w miastach wyniósł 33,7%, a na wsi 35,1%, to według wyników spisu w 2011 r. udział takich osób wyniósł odpowiednio: 25,9% i 31,4%.

Najniższy odsetek utrzymujących się z pracy odnotowano w powiatach: radomszczańskim (34,8%), opoczyńskim (34,9%), tomaszowskim (36,3%) oraz pajęczańskim (36,8%). Powiaty, w których udział dochodów z pracy w strukturze według źródeł utrzymania, był znacznie wyższy niż w całym województwie to: miasto Skierniewice (42,8%) oraz powiat bełchatowski (41,4%) i łódzki wschodni (41,2%).

Wykres 11. Ludność według głównego źródła utrzymania według powiatów w 2011 r.

Odsetek osób utrzymujących się z niezarobkowych źródeł wyniósł dla województwa łódzkiego 30,3%. W większości powiatów był niższy od średniej, a jego najniższą wartość zanotowano w powiecie bełchatowskim (23,7%) oraz mieście Skierniewice (26,7%). Najwyższy natomiast odsetek wystąpił w Łodzi (33,8%) oraz w powiatach: tomaszowskim (31,5%) i kutnowskim (31,4%).

Odsetek osób, które nie posiadają własnych źródeł utrzymania, pozostając tym samym na utrzymaniu, wyniósł w województwie łódzkim 27,9%. Udział ten znacznie powyżej średniej odnotowano w powiatach: opoczyńskim (33,9%), pączężańskim (33,5%), piotrkowskim (32,8%), bełchatowskim (31,9%), sieradzkim (31,9%) i radomszczańskim (31,6%). Wartość niższa niż przeciętnie w województwie wystąpiła jedynie w Łodzi (22,9%) oraz powiatach: pabianickim (26,7%) oraz zgierskim (27,7%).

Rozdział VII. AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA LUDNOŚCI

Zgodnie z międzynarodowymi standardami stosowanymi w statystyce rynku pracy ludność dzieli się na trzy podstawowe kategorie, istotne z punktu widzenia podaży pracy i jednoczesnego dopasowania do strony popytowej. Są to: pracujący, bezrobotni i bierni zawodowo. Ludność aktywną zawodowo tworzą grupy pracujących i bezrobotnych. Za minimalny wiek wejścia na rynek pracy przyjmuje się umownie moment ukończenia 15-go roku życia, nie wyznaczając jednocześnie górnej granicy wieku kończącego aktywność zawodową.

Przedmiotem badania był fakt wykonywania pracy, czyli wykonywanie, posiadanie bądź poszukiwanie pracy, a nie formalna sytuacja zawodowa osób badanych w okresie tygodnia poprzedzającego moment krytyczny spisu, tj. okresu 25-31 marca 2011 r.

Do podstawowych wskaźników zaprezentowanych w raporcie i opisujących sytuację na rynku pracy należą:

- *współczynnik aktywności zawodowej – stosunek liczby aktywnych zawodowo do sumy aktywnych i biernych zawodowo,*
- *wskaźnik zatrudnienia – stosunek liczby pracujących do sumy aktywnych i biernych zawodowo,*
- *stopa bezrobocia – stosunek liczby bezrobotnych do aktywnych zawodowo.*

W NSP 2011 pytania dotyczące aktywności ekonomicznej skierowano tylko do osób zamieszkałych w mieszkaniach, w związku z tym nie ma możliwości określenia statusu na rynku pracy osób w obiektach zbiorowego zakwaterowania oraz bezdomnych. Poza badaniem znalazły się także osoby, które co prawda podlegały badaniu, ale dla których nie udało się ustalić jaki mają status na rynku pracy, co w znacznej części wynikało z faktu przebywania tych osób za granicą.

Wyniki spisu wskazują, że ludność w wieku 15 lat więcej, spełniająca kryterium faktycznego zamieszkania liczyła w województwie łódzkim 2183,1 tys. osób. Dla 63,8 tys. osób, stanowiących 2,9%, nie ustalono statusu na rynku pracy.

Dalsza, szczegółowa analiza wyników spisu z punktu widzenia sytuacji osób na rynku pracy dotyczy zbiorowości 2119,4 tys. osób, a więc tych, dla których uzyskano informacje o aktywności ekonomicznej.

Według wyników NSP 2011 zbiorowość aktywnych zawodowo w województwie łódzkim liczyła 1097,4 tys. osób, co stanowiło 51,8% ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej. W jej obrębie liczba pracujących wyniosła 953,1 tys., a liczba bezrobotnych – 144,3 tys. osób. Oznacza to, że co druga osoba sklasyfikowana według statusu na rynku pracy pracowała lub poszukiwała pracy, a blisko co ósma spośród aktywnych zawodowo miała trudności ze znalezieniem zatrudnienia (stopa bezrobocia 13,1%). Natomiast populacja biernych zawodowo w 2011 r. stanowiła 1022,0 tys. osób.

Województwo łódzkie ze współczynnikiem aktywności zawodowej wynoszącym 51,8% (średnia w skali kraju – 53,3%) zajęło niską 13 lokatę na tle innych województw. Stosunek liczby osób aktywnych zawodowo do łącznej populacji aktywnych i biernych zawodowo był najkorzystniejszy w województwie wielkopolskim (56,1%), a najniższą wartość współczynnika odnotowano w województwie świętokrzyskim (48,5%).

W badanym okresie w całej Polsce nastąpił również wzrost liczby biernych zawodowo: najwyższy w województwie świętokrzyskim (18,7%) i mazowieckim (13,4%), zaś najniższy w dolnośląskim (0,8%). W województwie łódzkim przyrost ten wyniósł 9,0% (4 lokata na tle kraju).

Niezmiennie, wyraźnie wyższy współczynnik aktywności zawodowej wystąpił w grupie mężczyzn niż kobiet, odpowiednio 59,6% wobec 44,8%, co należy tłumaczyć m.in. odmiennymi dla obu płci uwarunkowaniami demograficznymi i społecznymi (tj. w przypadku kobiet wcześniejszym wiekiem przechodzenia na emeryturę i dłuższym przeciętnym trwaniem życia oraz rolą pełnioną w rodzinie – obowiązkami opiekuńczymi wobec dzieci lub innych osób niesamodzielnych).

Tabl. 16. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej według płci i miejsca zamieszkania w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Aktywni zawodowo			Bierni zawodowo	Nieustalony status na rynku pracy	Współczynnik aktywności zawodowej ^a	Wskaźnik zatrudnienia ^a	Stopa bezrobocia
		razem	pracujący	bezrobotni					
		w tysiącach							
Ogółem	2183,1	1097,4	953,1	144,3	1022,0	63,8	51,8	45,0	13,1
mężczyźni	1027,7	594,1	516,9	77,3	402,9	30,6	59,6	51,8	13,0
kobiety	1155,5	503,3	436,2	67,0	619,1	33,1	44,8	38,9	13,3
Miasta.....	1413,1	723,3	625,8	97,5	640,1	49,7	53,1	45,9	13,5
Wieś	770,0	374,1	327,3	46,8	381,9	14,0	49,5	43,3	12,5

^a Przy wyliczaniu wskaźników nie uwzględniono nieustalonego statusu na rynku pracy.

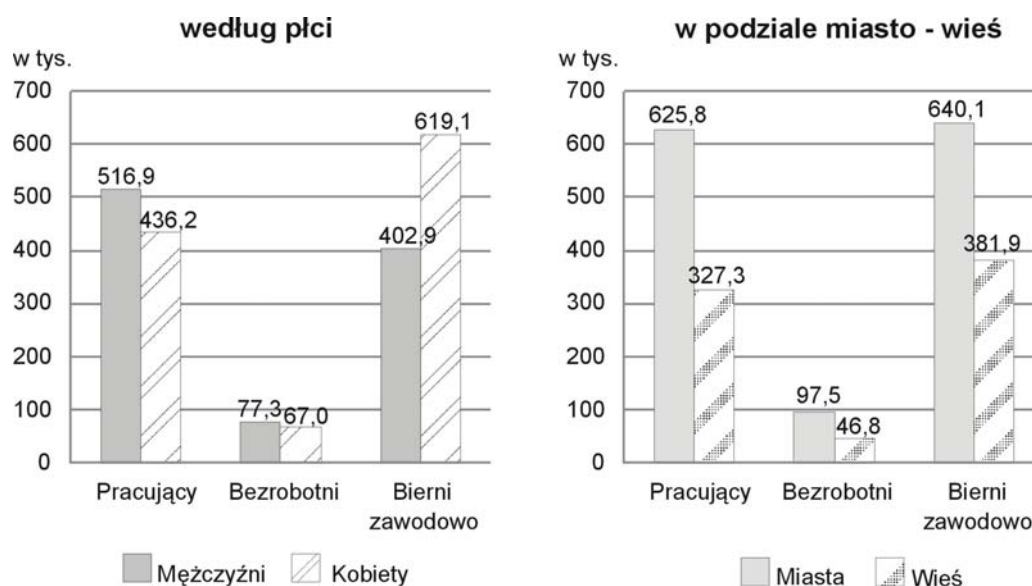
U W A G A. Ze względu na zaokrąglenia danych w niektórych przypadkach sumy składników mogą się nieznacznie różnić od podanych wielkości ogółem.

W latach 2002-2011 zwiększyła się rozpiętość między wskaźnikami aktywności zawodowej charakteryzującymi mężczyzn i kobiety (różnica o 14,8 pkt. proc. wobec 13,7 pkt. proc. w 2002 r.).

Analiza współczynnika aktywności zawodowej wskazuje na istotne zróżnicowanie sytuacji na rynku pracy ludności zamieszkałej w mieście oraz na wsi, pozwala również zaobserwować, że – odwrotnie niż w roku 2002 – wskaźnik ten był niższy o 3,6 pkt. proc. na terenach wiejskich niż w przypadku mieszkańców miast (49,5% wobec 53,1%). W porównaniu z rokiem 2002 spadek współczynnika aktywności zawodowej wyniósł na wsi 9,3 pkt. proc. wobec niewielkiego spadku o 1,8 pkt. proc. w miastach. Jednocześnie w omawianym okresie liczba osób biernych zawodowo z terenów wiejskich zwiększyła się o 80,2 tys., tj. o 26,6%, podczas gdy w miastach zaledwie o 4,2 tys., tj. o 0,7%.

Różnice w aktywności ekonomicznej są także widoczne w przekroju powiatów. Powiatami o współczynnikach znacznie przewyższających średni jego poziom dla województwa są miasto Skierniewice (58,6%), powiaty: bełchatowski (57,5%), wierszowski i zduńskowski (55,6%). Najniższy poziom aktywności zawodowej w spisie 2011 odnotowano wśród mieszkańców powiatu radomszczańskiego (46,9%) oraz tomaszowskiego (46,7%).

Wykres 12. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej według płci i miejsca zamieszkania w 2011 r.

Rozpatrując zbiorowość aktywnych zawodowo według 10-letnich grup wieku można zaobserwować, że dominującą liczebnie grupą, tj. obejmującą 312,5 tys. osób (28,5% ogółu tej populacji) w województwie łódzkim, byli aktywni zawodowo w wieku 25-34 lata.

Natomiast analiza współczynnika aktywności zawodowej ze względu na płeć wskazuje, że był on najwyższy w przypadku mężczyzn w wieku 30-39 lat, zaś w wieku 35-44 lata dla kobiet. Należy także zauważyć, że współczynnik aktywności zawodowej obliczany jedynie dla ludności w wieku produkcyjnym wzrasta do 68,8%, co oznacza, że ponad 2/3 populacji reprezentującej ten przedział wieku (18-64 lata dla mężczyzn i 18-59 lat dla kobiet) pracowało lub poszukiwało pracy wobec 51,8% dla ogółu zbiorowości w wieku 15 lat i więcej.

W świetle danych spisowych, inaczej niż w 2002 r., to mieszkańcy miast, nie zaś wsi, w województwie łódzkim dłużej pozostawali aktywni na rynku pracy: współczynnik aktywności zawodowej wyniósł dla osób w wieku 55-59 lat – 51,9%, 60-64 lata – 21,3%, 65 lat i więcej – 4,0%, podczas gdy w przypadku mieszkańców wsi odpowiednio – 43,6%, 13,0% i 1,8%. Jednocześnie współczynnik aktywności ludzi młodych w wieku 20-24 lata był na wsi wyższy o 8,3 pkt. proc.

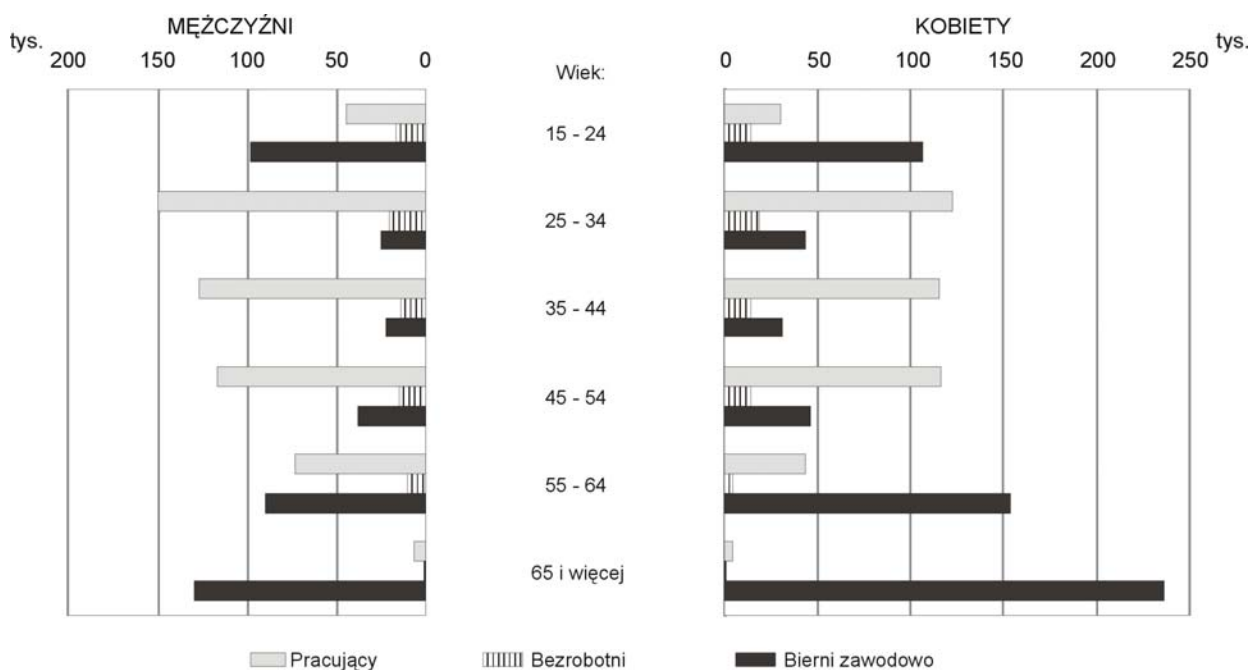
Tabl. 17. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej według wieku w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Aktywni zawodowo			Bierni zawodowo	Nieustalony status na rynku pracy	Współczynnik aktywności zawodowej ^a	Wskaźnik zatrudnienia ^a	Stopa bezrobocia
		razem	pracujący	bezrobotni					
w tysiącach							w %		
Ogółem	2183,1	1097,4	953,1	144,3	1022,0	63,8	51,8	45,0	13,1
15-24 lata	320,8	105,7	75,0	30,8	204,7	10,4	34,1	24,1	29,1
25-34	402,9	312,5	273,0	39,5	68,6	21,8	82,0	71,6	12,6
35-44	336,6	271,3	243,0	28,3	53,6	11,6	83,5	74,8	10,4
45-54	356,8	263,5	233,6	29,9	84,8	8,5	75,7	67,1	11,3
55-64	382,1	132,2	116,7	15,4	243,8	6,1	35,2	31,0	11,7
65 lat i więcej	383,9	12,2	11,7	0,4	366,4	5,3	3,2	3,1	3,5
Z ogółem wiek:									
Przedprodukcyjny	86,0	1,3	1,1	0,2	82,6	2,1	1,5	1,3	15,5
Produkcyjny	1615,6	1073,8	930,5	143,3	486,5	55,3	68,8	59,6	13,3
mobilny	974,3	688,3	589,9	98,4	244,4	41,7	73,8	63,3	14,3
niemobilny	641,3	385,5	340,6	44,9	242,1	13,6	61,4	54,3	11,7
Poprodukcyjny	481,5	22,3	21,5	0,8	452,9	6,3	4,7	4,5	3,6

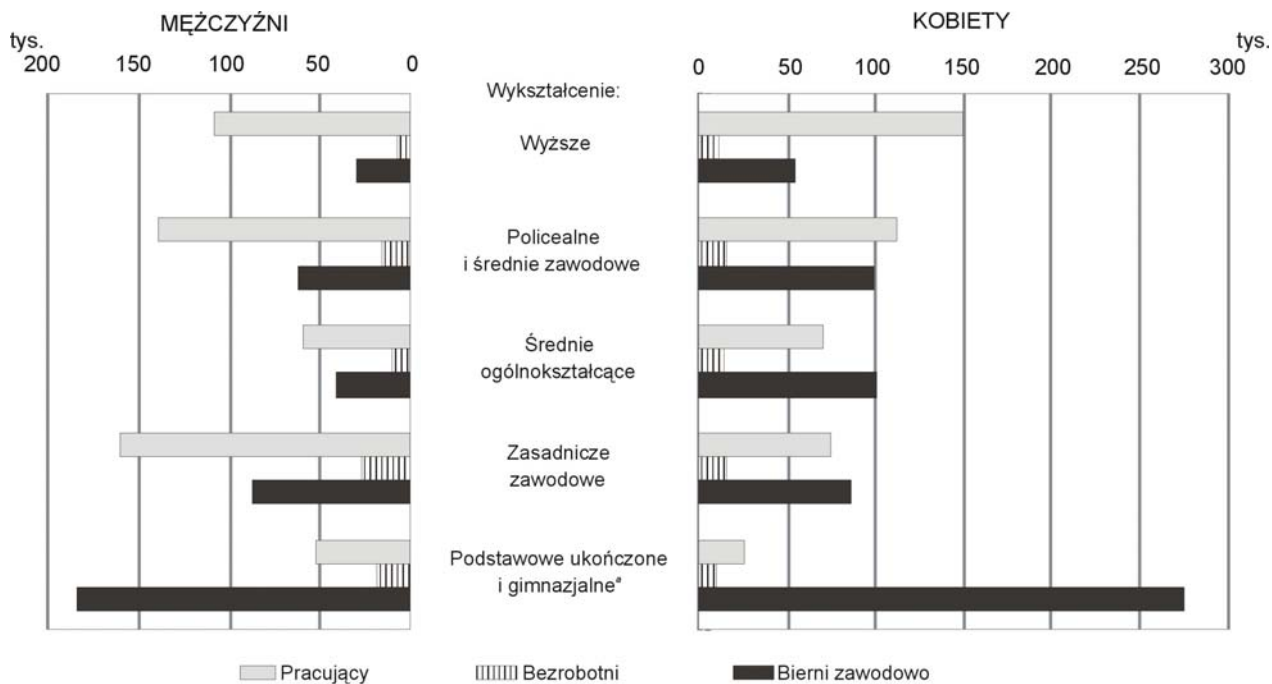
^a Przy wyliczeniu wskaźników nie uwzględniono nieustalonego statusu na rynku pracy.

U W A G A. Ze względu na zaokrąglenia danych w niektórych przypadkach sumy składników mogą się nieznacznie różnić od podanych wielkości ogółem.

Wykres 13. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej według wieku i płci w 2011 r.

Wykres 14. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia i płci w 2011 r.

^a Łącznie z wykształceniem podstawowym nieukończonym i bez wykształcenia szkolnego.

Innym istotnym czynnikiem determinującym sytuację poszczególnych osób na rynku pracy jest poziom wykształcenia. W 2011 r. w łódzkim blisko 2/3 ludności aktywnej zawodowo (65,0%) posiadało wykształcenie średnie lub wyższe, a w 2002 r. było to niewiele ponad połowę ogółu pracujących i poszukujących pracy (52,5%).

Wśród aktywnych zawodowo ponad 1/3 (39,8%) to osoby z wykształceniem średnim i policealnym, 1/4 to osoby z wykształceniem wyższym, kolejna 1/4 z zasadniczym, natomiast osoby aktywne zawodowo z wykształceniem podstawowym i gimnazjalnym (lub takie, które nie ukończyły żadnej szkoły) stanowiły jedynie 9,8% ogółu. Największą aktywność zawodową wykazywali absolwenci studiów wyższych, natomiast najmniejszą osoby, które ukończyły co najwyżej szkoły podstawowe lub gimnazjalne.

Tabl. 18. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Aktywni zawodowo			Bierni zawodowo	Nieustalony status na rynku pracy	Współczynnik aktywności zawodowej ^a	Wskaźnik zatrudnienia ^a	Stopa bezrobocia
		razem	pracujący	bezrobotni					
		w tysiącach							
Ogółem	2183,1	1097,4	953,1	144,3	1022,0	63,8	51,8	45,0	13,1
Wyższe.....	360,8	276,7	259,1	17,6	84,0	0,1	76,7	71,8	6,4
Policealne i średnie zawodowe.....	443,9	282,8	251,8	31,0	161,1	0,1	63,7	56,7	10,9
Średnie ogólnokształcące.....	296,0	153,5	129,6	23,9	142,4	0,1	51,9	43,8	15,6
Zasadnicze zawodowe.....	450,5	276,9	234,1	42,8	173,6	0,0	61,5	52,0	15,5
Podstawowe ukończone i gimnazjalne ^b	567,3	107,2	78,3	28,9	460,1	0,0	18,9	13,8	27,0
Nieustalony poziom wykształcenia	64,5	0,3	0,2	0,1	0,7	63,5	29,8	18,3	38,6

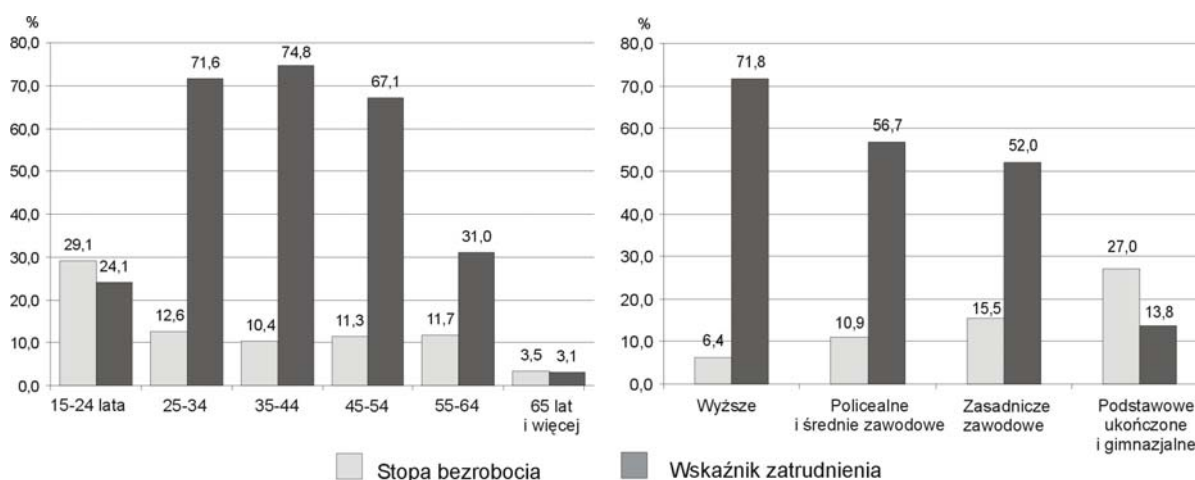
^a Przy wyliczaniu wskaźników nie uwzględniono nieustalonego statusu na rynku pracy. ^b Łącznie z wykształceniem podstawowym nieukończonym i bez wykształcenia szkolnego.

U W A G A. Ze względu na zaokrąglenia danych w niektórych przypadkach sumy składników mogą się nieznacznie różnić od podanych wielkości ogółem.

Ponieważ wyniki spisu po raz kolejny potwierdziły, że generalnie kobiety są lepiej wykształcone niż mężczyźni, znajduje to również odzwierciedlenie wśród aktywnych zawodowo. W województwie łódzkim, zgodnie z tendencją ogólnopolską, wśród aktywnych zawodowo mężczyzn odsetek osób z wykształceniem co najmniej średnim wynosił 56,8%,

a wśród kobiet – 74,6%. Co więcej, w podziale według poziomu wykształcenia najbardziej liczebna grupa aktywnych zawodowo kobiet legitymowała się wykształceniem wyższym (161,8 tys., tj. 32,1% ogółu kobiet aktywnych zawodowo), a następnie policealnym i średnim zawodowym (128,3 tys., tj. 25,5%), podczas gdy wśród mężczyzn dominowali absolwenci zasadniczych szkół zawodowych (186,0 tys., tj. 31,3% ogółu mężczyzn aktywnych zawodowo), a także, podobnie jak u kobiet, osoby z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym (154,5 tys., tj. 26,0%).

Wykres 15. Wskaźnik zatrudnienia oraz stopa bezrobocia według grup wieku i poziomu wykształcenia w 2011 r.

Aktywność zawodowa grup wydzielonych według poziomu wykształcenia kształtuje się odmiennie także w zależności od miejsca zamieszkania. W mieście blisko 3/4 populacji pracujących i poszukujących pracy (71,8%) stanowią osoby z wykształceniem wyższym i średnim, natomiast na wsi jest to tylko nieco ponad połowa (51,9%).

W 2011 r. populacja pracujących liczyła 953,1 tys. osób, z czego blisko 2/3 stanowili mieszkańcy miast (65,7%). Przeważali w niej mężczyźni (54,2%). W porównaniu z 2002 r. w województwie łódzkim liczba pracujących mężczyzn wzrosła (o 1,4%), a pracujących mieszkańców miast (o 5,3%). Zmalała natomiast liczba pracujących kobiet (o 3,4%) i mieszkańców wsi (o 10,9%). Udział mężczyzn w zbiorowości pracujących był większy wśród mieszkańców wsi (58,7%) niż miast (53,2%).

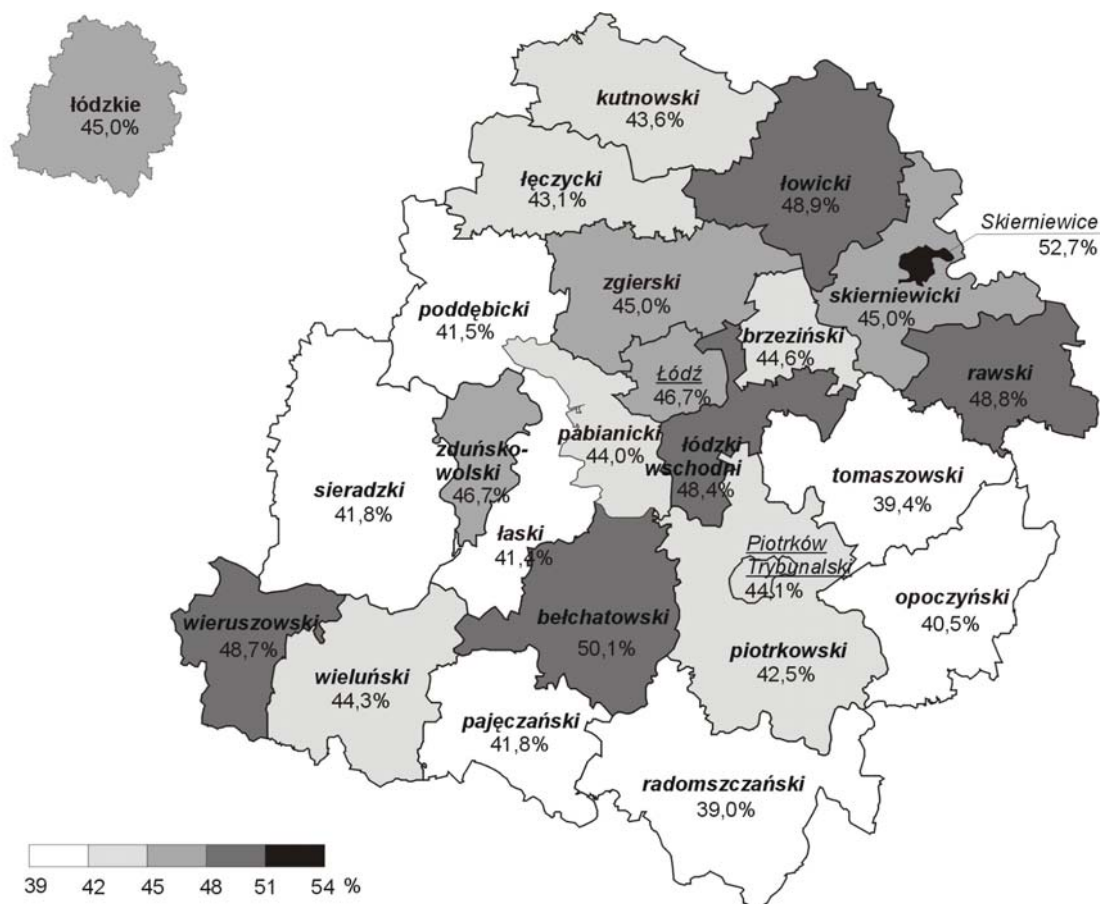
W 2011 r. struktura pracujących mężczyzn i kobiet według wieku była zbliżona. Najwięcej pracujących mężczyzn było w wieku 25-44 lata (53,5%), zaś kobiet w wieku 30-39 lat i 45-54 lata (łącznie 55,4%).

Wskaźnik zatrudnienia w województwie łódzkim wyniósł 45,0%, co oznacza, że utrzymał się na niemal niezmiennym poziomie w stosunku do poziomu odnotowanego w poprzednim spisie (wzrost o 0,1 pkt. proc.). Osiągnął on wyraźnie wyższą wartość dla

mężczyzn (51,8%) niż kobiet (38,9%) oraz odwrotnie niż w 2002 r., wyższą w miastach (45,9%) niż na wsi (43,3%). Wskaźnik obliczany jedynie dla osób w wieku produkcyjnym wyniósł 59,6%.

Pod względem wartości wskaźnika zatrudnienia województwo łódzkie uplasowało się dopiero na 11 miejscu. Średni jego poziom dla Polski wynosił 46,4% i wzrósł od poprzedniego spisu dla niemal wszystkich województw.

Wykres 16. Wskaźnik zatrudnienia według powiatów w 2011 r.

Zaangażowanie zawodowe mężczyzn było, we wszystkich przedziałach wieku, wyższe niż u kobiet, a ze względu na miejsce zamieszkania – wyższe wśród osób zamieszkałych w miastach niż na wsi, niezależnie od grupy wieku, wyjąwszy grupę najmłodszych pracujących do 24 roku życia.

W 2011 r. wskaźnik zatrudnienia osób w wieku przedprodukcyjnym wynosił na wsi 2,0% wobec 0,7% w miastach. Dla osób w wieku poprodukcyjnym odnotowano, w odróżnieniu od wyników poprzedniego spisu, ponad dwukrotnie wyższy wskaźnik zatrudnienia dla miast niż wsi (5,7% wobec 2,4%). Wskazuje to na zmianę dotychczasowego obrazu wyższego zaangażowania zawodowego osób w wieku poprodukcyjnym

zamieszkałych na wsi niż w miastach, przy równoczesnym utrzymaniu się na wsi tendencji do wcześniejszego rozpoczynania pracy.

Ponadto, analiza kształtowania się wskaźnika zatrudnienia dla poszczególnych grup wieku wskazuje, że przyjmuje on najniższą wartość dla osób znajdujących się w skrajnych grupach wieku, tj. najmłodszych – do 24 roku życia (24,1%; ze względu na kontynuację nauki lub trudności z wejściem na rynek pracy) i najstarszych – powyżej 55 lat (17,0%; przede wszystkim w związku ze stopniowym osiąganiem wieku emerytalnego), natomiast wartość szczytową osiąga dla osób w przedziale 35-44 lata (77,7% dla mężczyzn, 71,8% dla kobiet).

Najwyższym wskaźnikiem zatrudnienia charakteryzują się osoby z wykształceniem wyższym (wskaźnik zatrudnienia 71,8%, stopa bezrobocia 6,4%), w przeciwieństwie do osób najslabiej wykształconych lub bez edukacji, które najgorzej radzą sobie na rynku pracy (wskaźnik zatrudnienia 13,8%, stopa bezrobocia 27,0%).

Tabl. 19. Pracujący według statusu zatrudnienia, płci oraz miejsca zamieszkania w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Pracownicy najemni			Pracujący na własny rachunek			Pomagający członkowie rodzin	Nieustalony status zatrudnienia
		razem	pełnozatrudnieni	niepełnozatrudnieni	razem	pracodawcy	niezatrudniający pracowników		
w tysiącach									
Ogółem	953,1	764,0	697,8	66,2	171,0	41,1	129,9	17,9	0,2
Według płci									
mężczyźni	516,9	398,3	369,8	28,5	110,5	27,3	83,2	8,0	0,1
kobiety	436,2	365,7	328,0	37,7	60,6	13,8	46,8	9,9	0,1
Według miejsca zamieszkania									
Miasta.....	625,8	536,5	487,3	49,2	84,7	29,4	55,3	4,4	0,1
Wieś	327,3	227,5	210,4	17,0	86,3	11,7	74,6	13,5	0,1
Według ekonomicznych grup wieku									
Przedprodukcyjny	1,1	0,6	0,1	0,4	0,0	-	0,0	0,5	-
Produkccyjny	930,5	749,9	691,5	58,4	164,1	39,3	124,8	16,4	0,2
mobilny.....	589,9	494,0	455,6	38,4	85,7	20,1	65,6	10,1	0,1
niemobilny....	340,6	255,9	236,0	19,9	78,4	19,2	59,2	6,3	0,1
Poprodukcyjny	21,5	13,5	6,1	7,4	6,9	1,9	5,1	1,1	-

U W A G A. Ze względu na zaokrąglenia danych w niektórych przypadkach sumy składników mogą się nieznacznie różnić od podanych wielkości ogółem.

Wśród pracujących najliczniejszą grupą, wyodrębnioną według kryterium statusu zatrudnienia, byli pracownicy najemni (764,0 tys., tj. 80,2%), spośród których ponad 90% stanowili pełnozatrudnieni. Pozostały odsetek obejmował 17,9% pracujących na własny rachunek (z tego blisko 1/4 to pracodawcy) oraz 1,9% pomagających członków rodzin.

Mężczyźni zdecydowanie częściej niż kobiety wybierali pracę na własny rachunek, bowiem sytuacja ta dotyczyła 21,4% pracujących mężczyzn wobec 13,9% pracujących kobiet. W omawianej grupie odsetek mężczyzn-pracodawców przewyższał odsetek kobiet o tym samym statusie (5,3% wobec 3,2%). Charakterystyczne jest natomiast, że w porównaniu z mężczyznami, kobiety o wiele częściej funkcjonowały na rynku pracy jako niepełnozatrudnieni pracownicy najemni (8,6% pracujących kobiet wobec 5,5% mężczyzn) czy też pomagający członkowie rodzin (2,3% wobec 1,6%).

Struktura pracujących według statusu zatrudnienia była istotnie zróżnicowana w zależności od miejsca zamieszkania. Pośród mieszkańców miast odsetek pracowników najemnych osiągnął 85,8% ogółu pracujących, zaś na wsi kształtował się na poziomie 69,5%. Wynika to między innymi z faktu zaangażowania w pracę w indywidualnych gospodarstwach rolnych, stąd pracujący na własny rachunek mieli na wsi blisko dwukrotnie większy udział w populacji pracujących niż miało to miejsce w miastach (26,4% wobec 13,5%). Z podobnych powodów na wsi odnotowano także znacząco wyższy niż w populacji pracujących mieszkańców miast odsetek pomagających członków rodzin (4,1% w stosunku do 0,7%).

W 2011 r. liczba bezrobotnych w województwie łódzkim wyniosła 144,3 tys. osób, tj. 6,7% ogółu bezrobotnych w kraju. Stopa bezrobocia osiągnęła poziom 13,1% (dla Polski 13,0%). Sytuuje to łódzkie na 8 lokacie spośród wszystkich województw (uporządkowanych rosnąco). Oznacza też, że zgodnie z tendencją ogólnopolską, stopa bezrobocia znacząco obniżyła się od czasu poprzedniego spisu powszechnego (w 2002 r. wynosiła 20,2%).

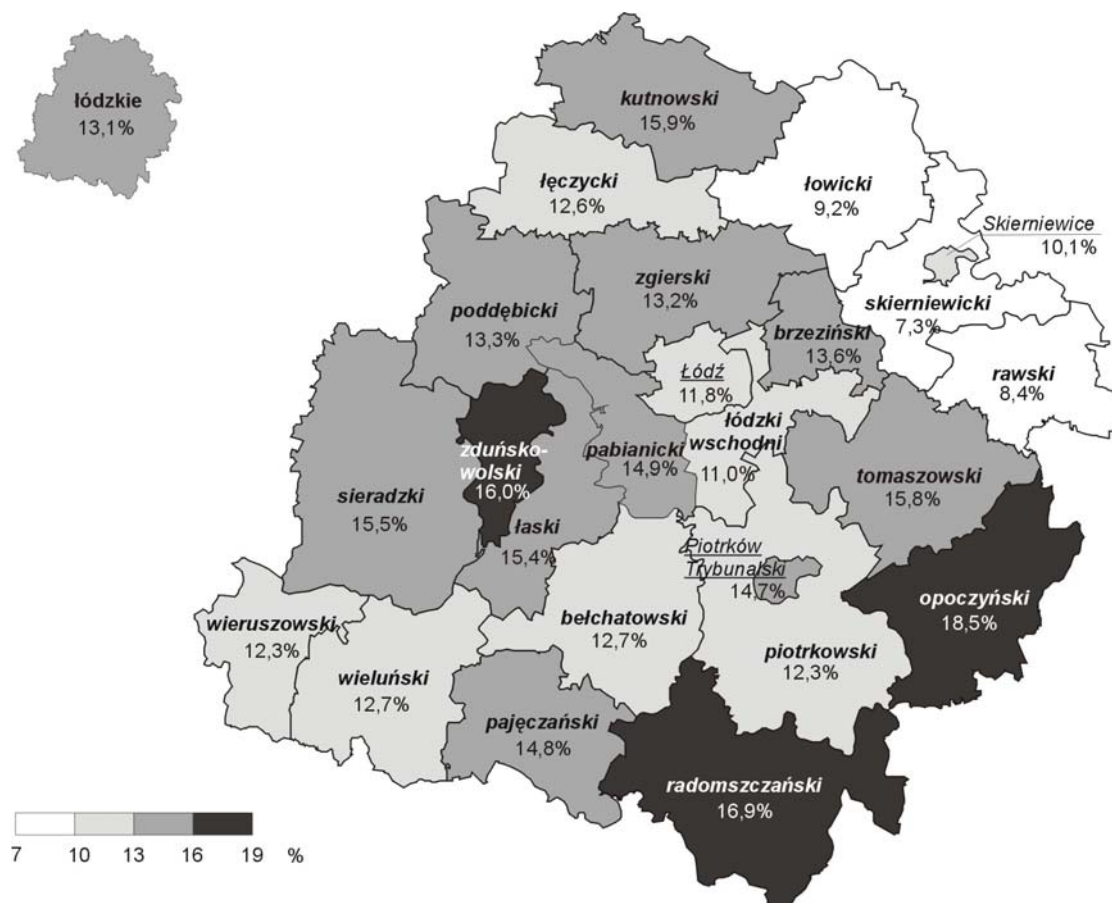
W populacji bezrobotnych dominowali mężczyźni stanowiąc 53,7%. Stopa bezrobocia mężczyzn ukształtowała się na poziomie 13,0% wobec 13,3% dla kobiet.

Rozpatrując wpływ miejsca zamieszkania na sytuację ludności na rynku pracy, warto zauważyć, iż w 2011 r. nastąpiło znaczne zbliżenie stopy bezrobocia w miastach (13,5%) i na terenach wiejskich (12,5%), podczas gdy analogiczny wskaźnik w 2002 r. charakteryzował się znaczną rozpiętością (odpowiednio 23,2% i 14,9%).

Silne zróżnicowanie stopy bezrobocia występuje według powiatów. Rozpiętość tego wskaźnika według danych spisowych wyniosła 11,2 pkt. proc. i była niższa niż w 2002 r. o 2,9 pkt. proc. Powiatem o najniższej stopie bezrobocia pozostał powiat skierniewicki (7,3%

wobec 10,3% w 2002 r.). Najwyższą natomiast stopę bezrobocia w spisie 2011 odnotowano w powiecie opoczyńskim (18,5%), podczas gdy w 2002 r. w mieście Piotrków Trybunalski (24,4%).

Wykres 17. Stopa bezrobocia według powiatów w 2011 r.

W strukturze według wieku najwyższe natężenie bezrobocia odnotowano wśród ludzi młodych u progu kariery zawodowej – w wieku 18-19 lat i 20-24 lata, wśród których stopa bezrobocia osiągnęła odpowiednio aż 46,1% i 27,6%, natomiast największą liczebnością w województwie łódzkim charakteryzowała się grupa bezrobotnych w wieku 20-29 lat (48,9 tys.). W sumie ponad 1/3 osób dotkniętych bezrobociem nie przekroczyła 30 roku życia. W świetle danych spisowych w najlepszej sytuacji na rynku pracy znajdowały się osoby w wieku 30-49 lat, o czym świadczy wysoki wskaźnik zatrudnienia między 71,4% a 75,0% oraz najniższa stopa bezrobocia kształtująca się między 10,2% a 10,8%.

W podziale ze względu na poziom wykształcenia najwyższa stopa bezrobocia wystąpiła wśród osób najslabiej wykształconych, które ukończyły najwyżej szkołę gimnazjalną (27,0%), zaś najniższa u osób z wykształceniem wyższym (6,4%), potwierdzając

tym samym tezę o znaczącej roli edukacji dla pozyskania zatrudnienia. Warto wspomnieć jednak, iż wysokie, niemal takie samo, natężenie bezrobocia dotyczyło zarówno absolwentów zasadniczych szkół zawodowych, jak i absolwentów średnich szkół ogólnokształcących, dla których stopa bezrobocia wyniosła odpowiednio 15,5% i 15,6%.

W województwie łódzkim najliczniejszą grupę bezrobotnych stanowiły osoby legitymujące się wykształceniem zasadniczym zawodowym (29,7% ogółu bezrobotnych), najmniejszą natomiast absolwenci szkół wyższych (12,2%).

Ponadto, należy zwrócić uwagę, że na sytuację poszczególnych osób na rynku pracy bardzo istotny wpływ ma długość okresu pozostawania bez pracy. Najliczniejszą grupę spośród bezrobotnych stanowiły osoby pozostające bez pracy od 7 do 12 miesięcy (28,1% ogółu bezrobotnych), drugą pod względem wielkości – długotrwale bezrobotne, tzn. poszukujące pracy powyżej roku (co czwarta osoba), w tej ostatniej grupie nieco częściej występowały kobiety. Odsetek osób najkrócej poszukujących pracy wynosił dla województwa łódzkiego 22,7%.

Odsetek bezrobotnych poszukujących pracy krócej niż rok był większy wśród mieszkańców wsi (77,6% wobec 73,6% w miastach), zatem długotrwale bezrobocie jest zjawiskiem relatywnie częściej występującym w miastach.

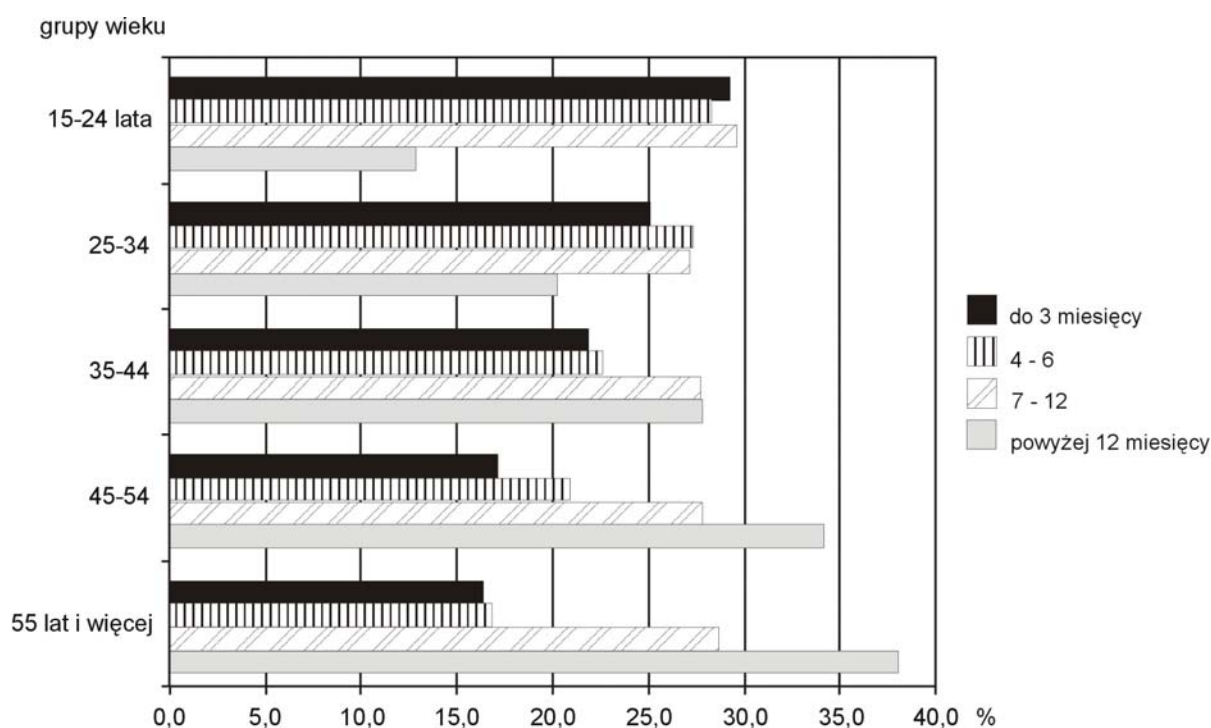
Tabl. 20. Bezrobotni według okresu poszukiwania pracy w 2011 r.

Wyszczególnienie	Ogółem		Według okresu poszukiwania pracy				
			do 3 miesiące włącznie	4-6	7-12	powyżej 12 miesiące	nieustalony okres poszukiwania pracy
	w tys.		w %				
Ogółem	144,3	100,0	22,7	24,1	28,1	25,0	0,1
mężczyźni.....	77,3	100,0	22,9	24,5	28,2	24,4	0,0
kobiety.....	67,0	100,0	22,6	23,7	27,9	25,6	0,1
Miasta.....	97,5	100,0	23,4	23,5	26,7	26,3	0,1
Wieś.....	46,8	100,0	21,2	25,4	30,9	22,3	0,1

U W A G A. Ze względu na zaokrąglenia danych w niektórych przypadkach sumy składników mogą się nieznacznie różnić od podanych wielkości ogółem.

Wśród osób długotrwale poszukujących zatrudnienia, powyżej 12 miesięcy, największą liczebnie grupę (10,9 tys. osób) stanowili bezrobotni w wieku 50-59 lat – blisko 1/3 wszystkich długotrwale bezrobotnych w województwie łódzkim. Tymczasem spośród najkrócej poszukujących pracy (do 3 miesięcy włącznie) najliczniejsi byli ludzie młodzi w wieku 20-29 lat (13,4 tys.), którzy stanowili 40,8% ogółu.

Wykres 18. Struktura bezrobotnych według okresu poszukiwania pracy w 2011 r.

Ponadto, analiza okresu pozostawania bez pracy bezrobotnych należących do poszczególnych grup wieku pozwala stwierdzić, że w grupach młodszych odsetek osób krótkotrwale poszukujących pracy był zawsze wyższy niż odsetek długotrwale bezrobotnych, w przedziale wiekowym 30-34 lata następowała równowaga między obydwoma grupami, podczas gdy wśród osób po 35 roku życia tendencja odwracała się na rzecz długotrwale bezrobotnych.

Populacja biernych zawodowo w 2011 r. liczyła 1022,0 tys. osób, co stanowiło 48,2% ludności w wieku 15 lat i więcej. Oznacza to, że w porównaniu z wynikami spisu powszechnego z 2002 r. wzrosła ona o 84,5 tys. osób, tj. o 9,0%. W zbiorowości tej dominowały kobiety (60,6%), w szczególności przebywające na emeryturze, co należy tłumaczyć niższą granicą wieku emerytalnego oraz dłuższym przeciętnym trwaniem życia. Prawie 2/3 analizowanej populacji stanowili mieszkańcy miast (62,6%).

Zbiorowość biernych zawodowo obejmowała przede wszystkim osoby najstarsze, które już wyczołgały się z życia zawodowego oraz najmłodsze, które nie rozpoczęły jeszcze pracy, kształciły się albo też poświęciły się czasowo opiece nad dziećmi czy innymi osobami niesamodzielnymi. Należały do niej również osoby, które nigdy nie podjęły aktywności zawodowej lub też zrezygnowały z niej ze względów zdrowotnych.

Tabl. 21. Bierni zawodowo według przyczyn bierności w 2011 r.

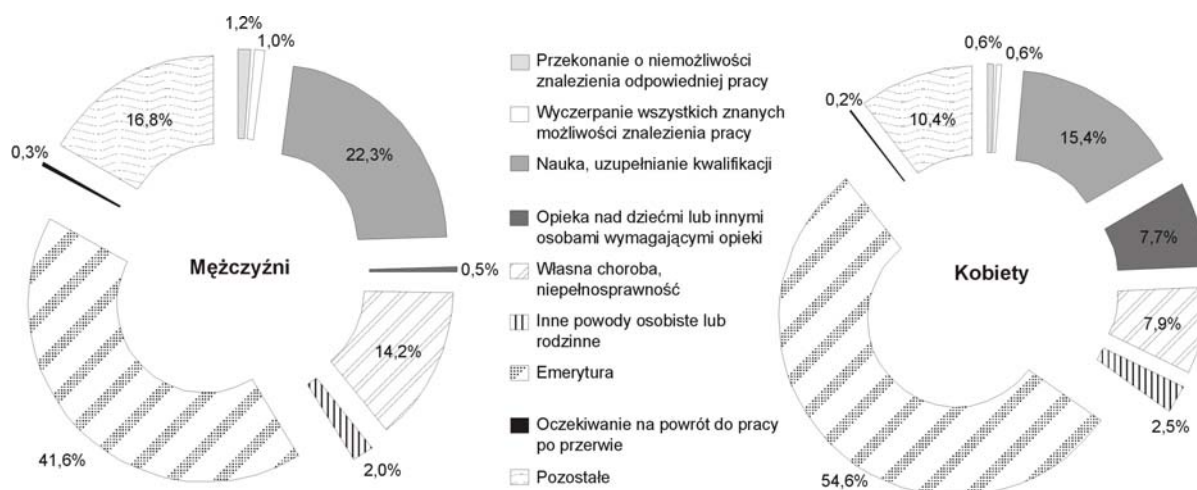
Wyszczególnienie	Ogółem	W tym według wybranych przyczyn nieposzukiwania pracy								
		przeko- nanie o nie- moż- liwości znale- zienia odpo- wied- niej pracy	wy- czerpa- nie wszyst- kich zna- nych możli- wości znale- zienia pracy	nauka, uzupeł- nianie kwali- fikacji	opieka nad dziećmi lub innymi osoba- mi wy- magają- cymi opieki	własna choro- ba, nie- pełno- spraw- ność	inne powody osobiste lub rodzin- ne	emery- tura	ocze- kiwanie na powrót do pracy po przer- wie	
	w tys.	w %								
Ogółem	1022,0	100,0	0,8	0,7	18,2	4,9	10,4	2,3	49,5	0,3
mężczyźni.....	402,9	100,0	1,2	1,0	22,3	0,5	14,2	2,0	41,6	0,3
kobiety.....	619,1	100,0	0,6	0,6	15,4	7,7	7,9	2,5	54,6	0,2
Miasta.....	640,1	100,0	0,8	0,7	17,6	4,1	10,5	1,9	51,5	0,3
Wieś	381,9	100,0	0,9	0,8	19,2	6,2	10,1	3,0	46,1	0,3
Z ogółem wiek:										
Przedproduk- cyjny	82,6	100,0	0,0	0,0	97,5	0,1	0,4	0,1	-	-
Produkcyjny	486,5	100,0	1,6	1,5	21,6	9,9	18,0	4,4	18,0	0,6
mobilny.....	244,4	100,0	1,4	1,3	42,9	16,2	8,5	4,3	0,3	0,8
niemobilny.....	242,1	100,0	1,9	1,8	0,1	3,6	27,6	4,4	35,9	0,3
Poprodukcyjny ...	452,9	100,0	0,2	0,0	0,0	0,3	4,0	0,5	92,3	0,0

U W A G A. Ze względu na zaokrąglenia danych w niektórych przypadkach sumy składników mogą się nieznacznie różnić od podanych wielkości ogółem.

W województwie łódzkim 59,7% biernych zawodowo miało powyżej 55 lat (35,9% powyżej 64 lat), a 20,0% nie przekroczyło 25 roku życia. W stosunku do danych spisowych z 2002 r. w największym stopniu wzrosła liczba biernych zawodowo w wieku 25-44 lata oraz 55-64 lata (odpowiednio o 72,7% oraz 45,3%).

W strukturze biernych zawodowo według wykształcenia przeważały osoby z wykształceniem podstawowym i gimnazjalnym (45,1%), których udział był zdecydowanie mniejszy pośród mieszkańców miast (36,4%) niż wsi (59,6%). Odsetek osób biernych zawodowo legitymujących się co najmniej wykształceniem średnim wzrósł z 29,8% w 2002 r. do 37,9% w 2011 r. W stosunku do 2002 r. podwoił się odsetek absolwentów studiów wyższych, osiągając 8,2% zbiorowości biernych zawodowo (4,1% w 2002 r.).

Wykres 19. Struktura biernych zawodowo według wybranych przyczyn bierności w 2011 r.

O przyczynie bierności zawodowej w znacznej mierze decyduje wiek. Niemal wszystkie osoby w wieku przedprodukcyjnym jako przyczynę bierności wskazywały naukę. W wieku produkcyjnym mobilnym dominowała nauka i uzupełnianie kwalifikacji oraz opieka nad dziećmi. Natomiast wśród osób w wieku produkcyjnym niemobilnym główną przyczynę bierności stanowiła, obok emerytury, własna choroba lub niepełnosprawność.

Rozdział VIII. ZASOBY MIGRACYJNE

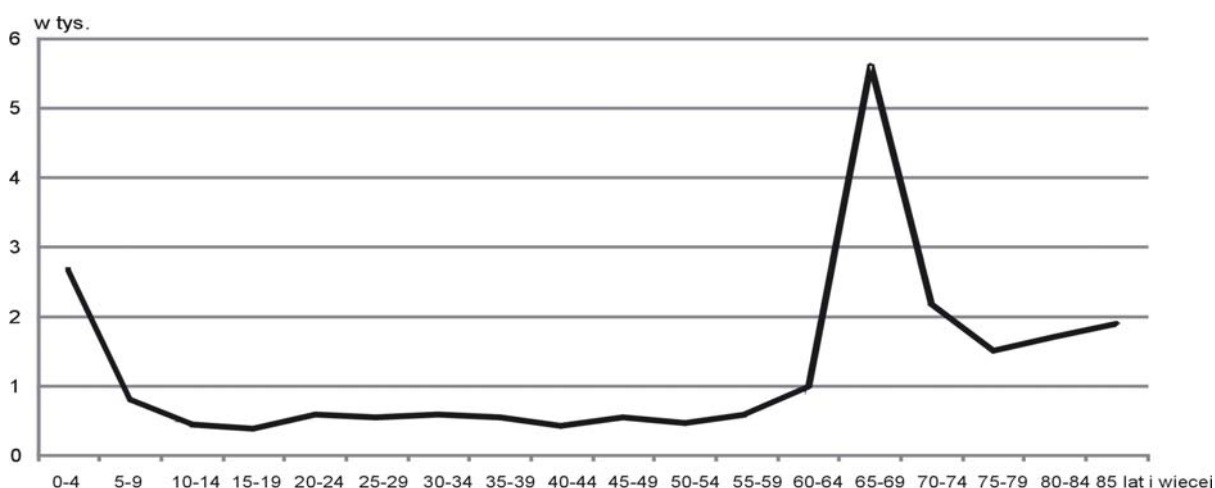
1. Kraj urodzenia

Zgodnie z przyjętą w spisie 2011 metodologią, kraj urodzenia należało podać – podobnie jak w 2002 r. – przy uwzględnieniu granic państw aktualnych w momencie spisu, a nie w momencie urodzenia osoby. Zasadę tę udało się zachować również w przypadku pobierania informacji o kraju urodzenia z rejestrów, w których jest na ogół wpisywana miejscowość urodzenia – miejscowości tej został przyporządkowany kraj urodzenia według aktualnych granic.

Wyniki spisu 2011 wykazały, że około 99,1% (2515,4 tys.) stałych mieszkańców województwa łódzkiego wskazało Polskę jako kraj swego urodzenia, 0,9% (22,5 tys.) urodziło się za granicą, a dla 716 osób kraj urodzenia nie został ustalony. Dla Polski odsetki te ukształtowały się następująco: 98,2% mieszkańców naszego kraju wskazało Polskę jako kraj urodzenia, a 1,8% urodziło się za granicą.

Wśród osób przebywających w województwie łódzkim, a urodzonych za granicą, dominują kobiety (56,4%). Odsetek ten jest większy niż wśród urodzonych w Polsce (52,3%). W miastach w momencie spisu przebywało 79,4% ludności województwa łódzkiego urodzonej za granicą i 63,7% urodzonych w Polsce.

Wykres 20. Ludność urodzona za granicą według grup wieku w 2011 r.

W spisie 2011 r. odnotowano zmniejszenie się liczby osób urodzonych za granicą (o blisko 5 tys.) w stosunku do 2002 r., kiedy było to 27,3 tys. osób. Większość urodzonych za granicą to osoby urodzone przed 1945 r., które stanowią 57,4% ogółu urodzonych poza granicami Polski. Wśród nich przeważają osoby w wieku 65-69 lat (24,9% urodzonych za

granicą), z czego 52,0% stanowią kobiety. Osoby urodzone za granicą i mające nie więcej niż 14 lat stanowią 17,4% tej subpopulacji (3,9 tys. osób).

W spisie 2011 r. mieszkańcy łódzkiego urodzeni za granicą Polski, wskazali blisko 90 krajów urodzenia, z czego w 9 krajach urodziło się łącznie 82,5% osób. Wśród nich, podobnie jak w 2002 r. przeważają osoby urodzone w Niemczech. Według wyników NSP 2011 liczba osób urodzonych w tym kraju była niższa o blisko 3 tys. niż w 2002 r. stanowiąc 24,7% ogółu urodzonych za granicą (30,5% w 2002 r.). Według spisu 2011 mieszkańcy urodzeni w Wielkiej Brytanii (2,3 tys. osób) stanowili 10,1% ludności urodzonej za granicą (o 9,6 pkt. proc. więcej niż w 2002 r.). Wzrósł także odsetek mieszkańców urodzonych we Włoszech (o 1,2 pkt. proc.) oraz w Stanach Zjednoczonych (o 1,1 pkt. proc.).

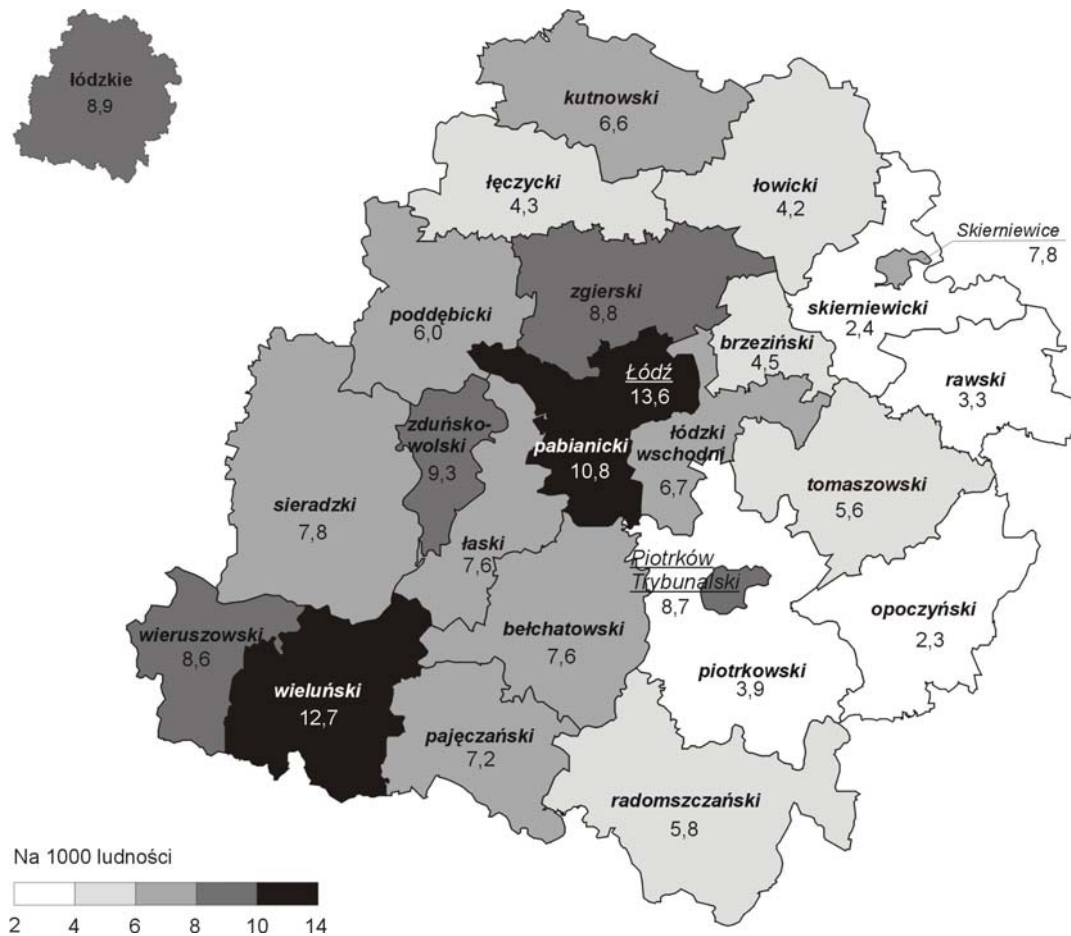
Tabl. 22. Ludność według kraju urodzenia

Kraj urodzenia	2002			2011		
	w tys.	ogółem = 100	inny kraj ogółem=100	w tys.	ogółem = 100	inny kraj ogółem=100
Ogółem	2612,9	100,00	x	2538,7	100,00	x
Polska	2555,4	97,80	x	2515,4	99,08	x
Inny kraj	27,3	1,04	100,0	22,5	0,89	100,0
w tym:						
Niemcy	8,3	0,32	30,5	5,6	0,22	24,7
Ukraina	4,8	0,18	17,6	3,3	0,13	14,8
Wielka Brytania	0,1	0,01	0,5	2,3	0,09	10,1
Białoruś	3,1	0,12	11,4	2,2	0,09	9,7
Litwa	2,9	0,11	10,8	1,8	0,07	8,2
Francja	2,1	0,08	7,6	1,4	0,05	6,2
Rosja	1,9	0,07	6,8	1,2	0,05	5,4
Stany Zjednoczone	0,2	0,01	0,6	0,4	0,02	1,7
Włochy	0,1	0,01	0,5	0,4	0,02	1,7
Nieustalone miejsce urodzenia	30,3	1,16	x	0,7	0,03	x

U W A G A. Ze względu na zaokrąglenia danych w niektórych przypadkach sumy składników mogą się nieznacznie różnić od podanych wielkości ogółem.

W spisie 2011 spośród powiatów i miast na prawach powiatów największy odsetek mieszkańców urodzonych za granicą wystąpił oczywiście w Łodzi – 44,1% ogółu urodzonych za granicą (9,9 tys. osób). Wysoki udział miał miejsce w powiatach sąsiadujących z Łodzią – w zgierskim – 6,4% urodzonych za granicą (1,5 tys.) i pabianickim – 5,7% (1,3 tys.). Najmniejszy odsetek ludności urodzonej za granicą odnotowano w powiecie skierniewickim – 0,4% (91 osób) i brzezińskim – 0,6% urodzonych za granicą (140 osób).

Wykres 21. Ludność urodzona za granicą według powiatów w 2011 r.

Według danych NSP 2011 liczba ludności urodzonej za granicą w przeliczeniu na 1000 ludności województwa łódzkiego wyniosła 8,9%. Spośród powiatów i miast na prawach powiatu największe natężenie urodzonych za granicą wystąpiło w Łodzi (13,6%), w powiecie wieluńskim (12,7%) oraz pabianickim (10,8%).

2. Obywatelstwo

Według obowiązujących aktualnie norm prawnych, cudzoziemcem w Polsce jest osoba przebywająca na terytorium Polski i nieposiadająca polskiego obywatelstwa. Zgodnie z tą definicją osoba posiadająca obywatelstwo polskie i obywatelstwo innych krajów nie jest cudzoziemcem.

W spisie ludności 2011 istniała możliwość podania trzech obywatelstw zarówno w przypadku obywateli polskich, jak i cudzoziemców.

Wyniki spisu 2011 wykazały, że wśród mieszkańców województwa łódzkiego, podobnie jak w całej Polsce, 99,8% (2534,6 tys. osób) to obywatele Rzeczypospolitej Polskiej, a pozostali cudzoziemcy, tj. osoby bez polskiego obywatelstwa (3,5 tys.) – w tym 2,9 tys. ma obywatelstwo niepolskie, a 549 określiło się jako bezpaństwowcy.

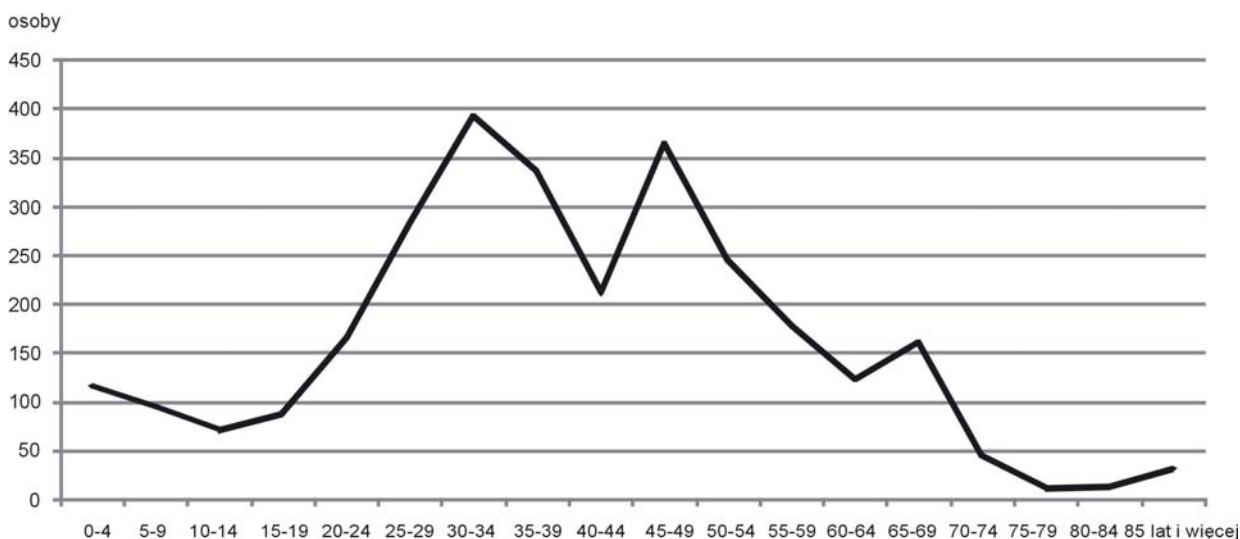
Ogólna liczba cudzoziemców przebywających w województwie łódzkim jest większa, ponieważ imigranci przebywający w Polsce czasowo (stali mieszkańcy innych krajów) nie są wliczani do ludności Polski faktycznie zamieszkałej, prezentowanej w tym raporcie. Część z nich – przebywający lub zamierzający przebywać w Polsce 12 miesięcy lub więcej – należy do ludności rezydującej.

Wśród osób z obywatelstwem niepolskim przeważają mężczyźni, którzy stanowią 52,7%. Analogiczny odsetek (mężczyzn) wśród osób z obywatelstwem polskim wynosi 47,7%. Odsetki kobiet i mężczyzn różnią się w zależności od obywatelstwa. Wśród obywateli Litwy kobiety stanowią 87,5%, Rosji – 71,8%, podczas gdy wśród obywateli Ukrainy – 61,8%, Białorusi – 60,2%, Armenii – 50,6%, Niemiec – 48,5%, Wielkiej Brytanii – 43,4%, a Włoch tylko 20,4%.

Osoby z obywatelstwem niepolskim w większości mieszkają w miastach (blisko 86%), tam też mieszka 93,6% osób, które określiły się jako bezpaństwowcy. Dla porównania – odsetek osób z obywatelstwem polskim zamieszkałych w miastach wynosi 63,8%.

Według danych NSP 2011, 83,1% osób z obywatelstwem niepolskim urodzonych za granicą – to imigranci, którzy przybyli do Polski. Osoby, które podejmują migrację są zwykle stosunkowo młode. W efekcie 59,8% mieszkańców województwa z obywatelstwem niepolskim jest w wieku wysokiej aktywności zawodowej (20-49 lat), podczas gdy wśród osób z polskim obywatelstwem odsetek ten wynosi 42,1%.

Wykres 22. Ludność z niepolskim obywatelstwem według 5-letnich grup wieku w 2011 r.

Spośród osób z obywatelstwem niepolskim mieszkających na stałe w województwie łódzkim najwięcej jest obywateli: Ukrainy (13,7%), Niemiec (6,8%), Indii (5,9%), Rosji i Armenii – stanowiących po 5,6% ludności z obywatelstwem niepolskim.

Tabl. 23. Ludność według kraju obywatelstwa

Kraj obywatelstwa	2002			2011		
	w tys.	ogółem = 100	niepolskie ogółem=100	w tys.	ogółem = 100	niepolskie ogółem=100
Ogółem	2612,9	100,00	x	2538,7	100,00	x
Polskie razem	2579,7	98,73	x	2534,6	99,84	x
wyłącznie polskie	2568,9	98,32	x	2456,9 ^a	96,78 ^a	x
polskie i inne.....	10,7	0,41	x	4,2 ^a	0,17 ^a	x
Niepolskie	2,5	0,10	100,0	2,9	0,12	100,0
w tym:						
Ukraina.....	0,2	0,01	9,7	0,4	0,02	13,7
Niemcy.....	0,1	0,00	4,4	0,2	0,01	6,8
Indie	x	x	0,2	0,01	5,9
Rosja	0,2	0,01	7,1	0,2	0,01	5,6
Armenia	0,1	0,00	2,3	0,2	0,01	5,6
Turcja.....	.	x	x	0,1	0,01	5,0
Wielka Brytania	0,0	0,00	1,2	0,1	0,01	4,4
Białoruś.....	0,1	0,00	3,2	0,1	0,00	4,0
Włochy.....	0,0	0,00	1,4	0,1	0,00	3,9
Bezpaństwowcy	0,0	0,00	x	0,5	0,02	x
Obywatelstwo nie- ustalone	30,7	1,17	x	0,6	0,02	x

^a W 2011 r. dla 73,5 tys. osób z terenu województwa łódzkiego posiadających obywatelstwo polskie nie ustalono czy mają inne obywatelstwo - w rejestrach jest zapisane tylko jedno obywatelstwo.

U W A G A. Ze względu na zaokrąglenia danych w niektórych przypadkach sumy składników mogą się nieznacznie różnić od podanych wielkości ogółem.

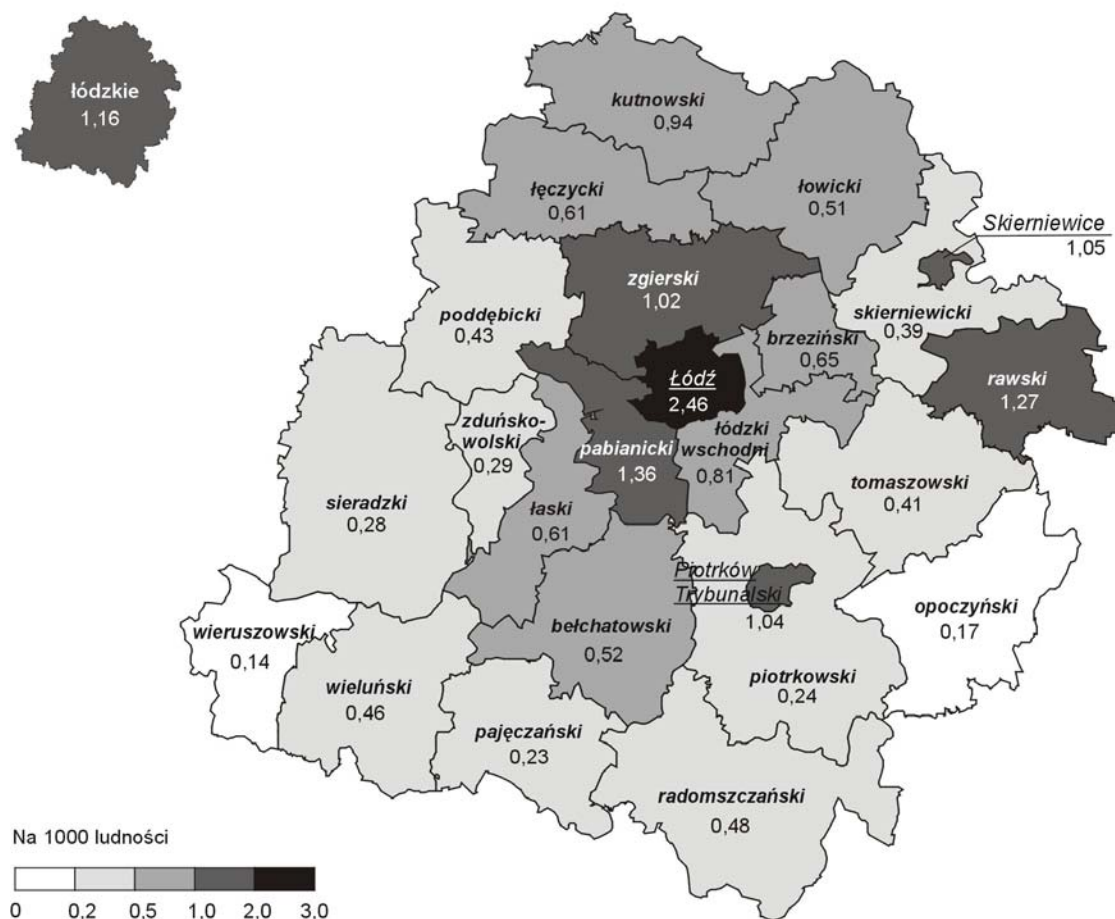
Wyniki spisu pokazują, że 4,3 tys. mieszkańców łódzkiego posiada dwa i więcej obywatelstwa. Zdecydowana większość (99,3%) osób jako pierwsze wskazało obywatelstwo polskie.

Porównanie wyników spisów w zakresie obywatelstwa pomiędzy 2002 i 2011 r. jest utrudnione ze względu na znaczną liczbę nieustalonego obywatelstwa w 2002 r. Liczba osób z obywatelstwem niepolskim w 2011 r. jest wyższa niż w 2002 r.

Rozmieszczenie terytorialne ludności z obywatelstwem niepolskim nie jest równomierne. Wśród ludności posiadającej niepolskie obywatelstwo zdecydowanie najwięcej, bo 61,2% cudzoziemców z terenu województwa łódzkiego mieszka w Łodzi (1,8 tys. osób). Na terenie powiatu zgierskiego na stałe przebywa 5,7% ludności posiadającej

niepolskie obywatelstwo (167 osób), w powiecie pabianickim – 5,6% (163 osoby), kutnowskim – 3,3% (96 osób). Najmniejszy odsetek odnotowano w powiecie wierszowskim – 0,2%, gdzie na stałe przebywa jedynie 6 obcokrajowców posiadających niepolskie obywatelstwo.

Wykres 23. Ludność z niepolskim obywatelstwem na 1000 mieszkańców według powiatów w 2011 r.

Według danych NSP 2011 liczba ludności posiadającej niepolskie obywatelstwo w przeliczeniu na 1000 ludności województwa łódzkiego wyniosła 1,16‰. Spośród powiatów i miast na prawach powiatu zdecydowanie największe natężenie tej grupy ludności wystąpiło w Łodzi (2,46‰). W dwóch powiatach sąsiadujących z Łodzią – w pabianickim i zgierskim – na 1000 mieszkańców powiatu przypadały odpowiednio 1,36 i 1,02 osoby posiadające niepolskie obywatelstwo. Wysoki poziom współczynnika odnotowano także w powiecie rawskim (1,27‰).

Rozdział IX. MIGRACJE ZAGRANICZNE NA POBYT CZASOWY

1. Imigranci przebywający w województwie łódzkim czasowo

Imigranci przybyli z zagranicy przebywający w Polsce czasowo nie są włączani do stanów ludności faktycznie zamieszkałej, prezentowanych w tym raporcie, natomiast część z nich – przebywający 12 miesięcy lub dłużej – wchodzi w skład ludności rezydującej.

Spis ludności 2011 wykazał, że w województwie łódzkim przebywało czasowo 4,4 tys. stałych mieszkańców innych krajów. Przebywający w województwie łódzkim powyżej 3 miesięcy stanowili grupę 3,2 tys. osób, z których 1,8 tys. to imigranci przebywający co najmniej 12 miesięcy. W skali kraju na terenie Polski czasowo przebywało 56,3 tys. cudzoziemców, z czego 40,1 tys. powyżej 3 miesięcy, a ponad 29 tys. co najmniej 12 miesięcy.

W 2011 r. spisano więcej imigrantów niż w poprzednim spisie (według spisu w 2002 r. w województwie przebywało czasowo powyżej 2 miesięcy 1,8 tys. imigrantów). Przypuszcza się, że wartości te uzyskane w obu spisach mogą być zaniżone, bowiem badaniem reprezentacyjnym trudno było objąć imigrantów, zwłaszcza tych, którzy mają nieuregulowany status przebywania w Polsce, a rejestry i systemy administracyjne dostarczają jedynie danych o osobach zarejestrowanych.

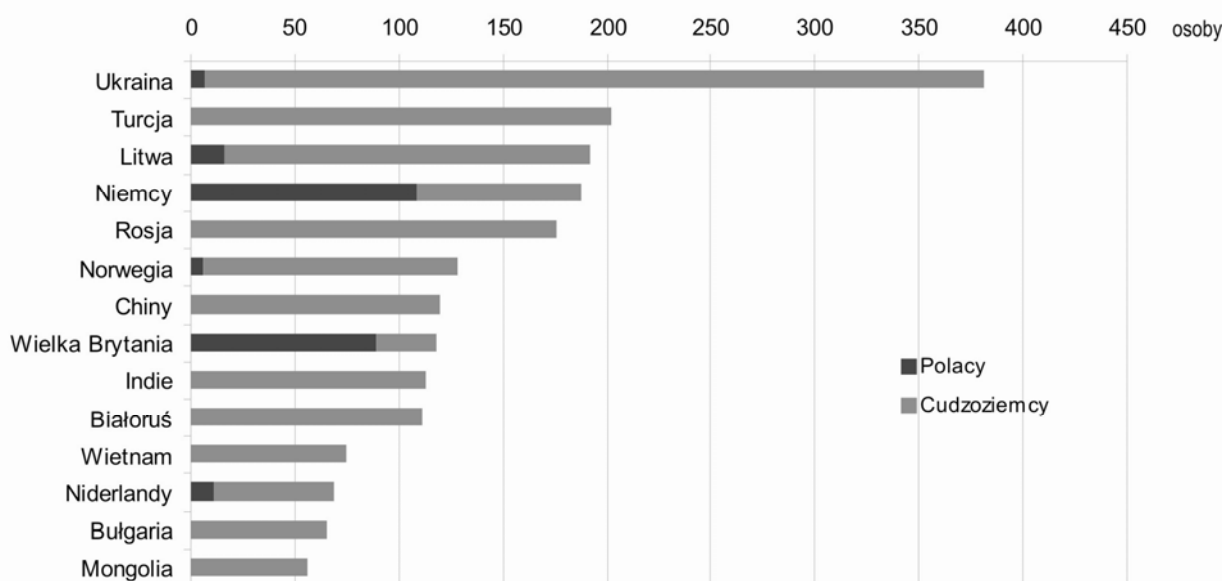
Wśród imigrantów przebywających w województwie łódzkim powyżej 3 miesięcy w 2011 r. przeważają kobiety, które stanowią 54,5% ogółu, podczas gdy w 2002 r., wśród przebywających powyżej 2 miesięcy, wyższy był odsetek mężczyzn (54,9%). Zdecydowana większość imigrantów (92,1%) przebywa w miastach.

Imigranci są stosunkowo młodą populacją, 67,2% z nich nie przekroczyło 30 roku życia, a osoby w wieku 20-44 lata stanowią 70,2% ogółu. Prawie co trzeci imigrant jest w wieku 20-24 lata.

Najwięcej imigrantów pochodzi z Ukrainy (12,1%), Turcji (6,4%), Litwy (6,1%), Niemiec (6,0%) i Rosji (5,6%).

Wśród imigrantów 89,3% to cudzoziemcy. Pozostałe osoby to Polacy, którzy wcześniej opuścili nasz kraj i obecnie przebywają w Polsce jako stali mieszkańcy innych krajów. Przeważają oni wśród osób przybyłych z krajów takich jak: Wielka Brytania, Francja, Niemcy, Irak. W ostatnich latach były to główne kraje emigracji Polaków. Natomiast wśród imigrantów z Ukrainy, Turcji, Litwy, Rosji, Norwegii, Chin oraz Indii dominują cudzoziemcy.

Wykres 24. Imigranci przebywający w Polsce czasowo powyżej 3 miesięcy według kraju poprzedniego zamieszkania i obywatelstwa w 2011 r.

Według wyników spisu główną przyczyną migracji z zagranicy dla 25,0% imigrantów była praca. Edukację, jako przyczynę, podało 19,7% imigrantów, natomiast sprawy rodzinne wykazało 16,5% ogółu.

Dla imigrantów posiadających polskie obywatelstwo, główną przyczyną powrotu do kraju okazały się sprawy rodzinne (43,5% imigrantów z polskim obywatelstwem) oraz praca (23,7%). Dla imigrujących cudzoziemców, najważniejszym powodem migracji do województwa łódzkiego była praca (25,1% imigrantów nieposiadających obywatelstwa polskiego) oraz edukacja (20,7%). Sprawy rodzinne wskazało natomiast 13,4% cudzoziemców.

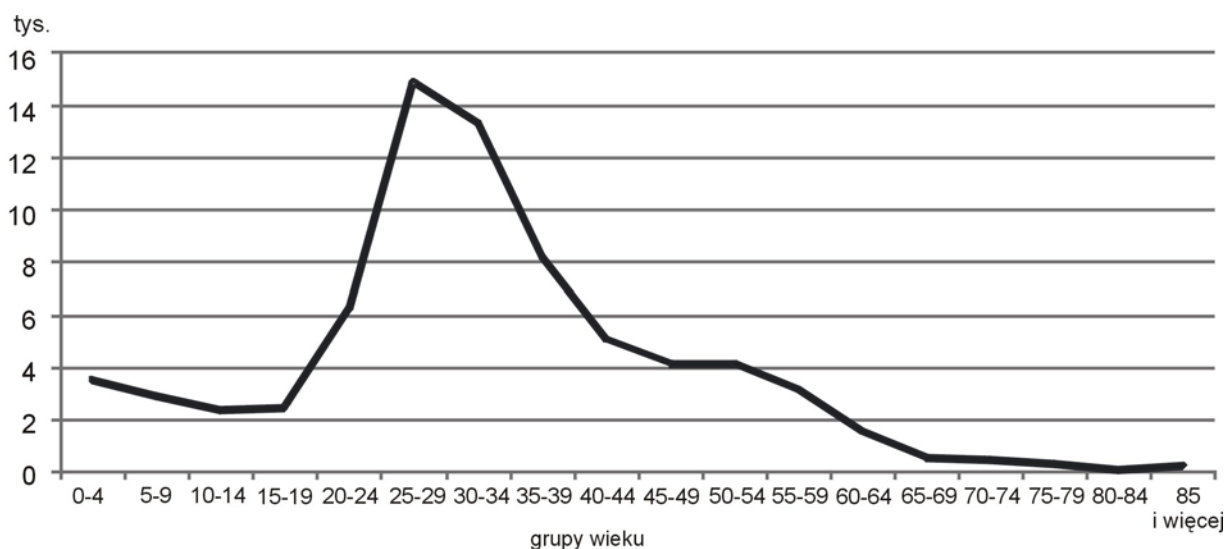
2. Emigranci z województwa łódzkiego przebywający czasowo za granicą

W ostatnich latach, zwłaszcza po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej i otwieraniu kolejnych rynków pracy przez kraje członkowskie Wspólnoty, zwiększyła się liczba wyjazdów Polaków za granicę. Rejestry i systemy administracyjne nie dostarczają miarodajnych danych o skali wyjazdów, dlatego temat ten został podjęty w spisie ludności.

Aktualnie osoby przebywające czasowo za granicą (nawet przez kilka lat) są włączone do stanu ludności faktycznie zamieszkałej w Polsce. Ludność rezydująca wyklucza emigrantów długookresowych – przebywających za granicą 12 miesięcy lub dłużej.

Według danych szacunkowych, wyprowadzonych na bazie wyników spisu, w końcu marca 2011 r. za granicą powyżej 3 miesięcy przebywało 73,5 tys. osób (w skali kraju około 2 milionów osób). W stosunku do 2002 r. odnotowano ponad 4-krotny wzrost liczby emigrantów. Według poprzedniego spisu poza granicami Polski powyżej 2 miesięcy przebywało 17,8 tys. mieszkańców województwa łódzkiego, z tego co najmniej 12 miesięcy prawie 13 tys. osób (w skali kraju odpowiednio 786,1 tys. i 626,2 tys. osób).

Wykres 25. Emigranci przebywający czasowo powyżej 3 miesięcy za granicą według grup wieku w 2011 r.

Największa liczba emigrantów z województwa łódzkiego przebywa w Wielkiej Brytanii (30,7% ogółu), Niemczech (7,5%), Irlandii (4,9%) oraz w Stanach Zjednoczonych (4,1%).

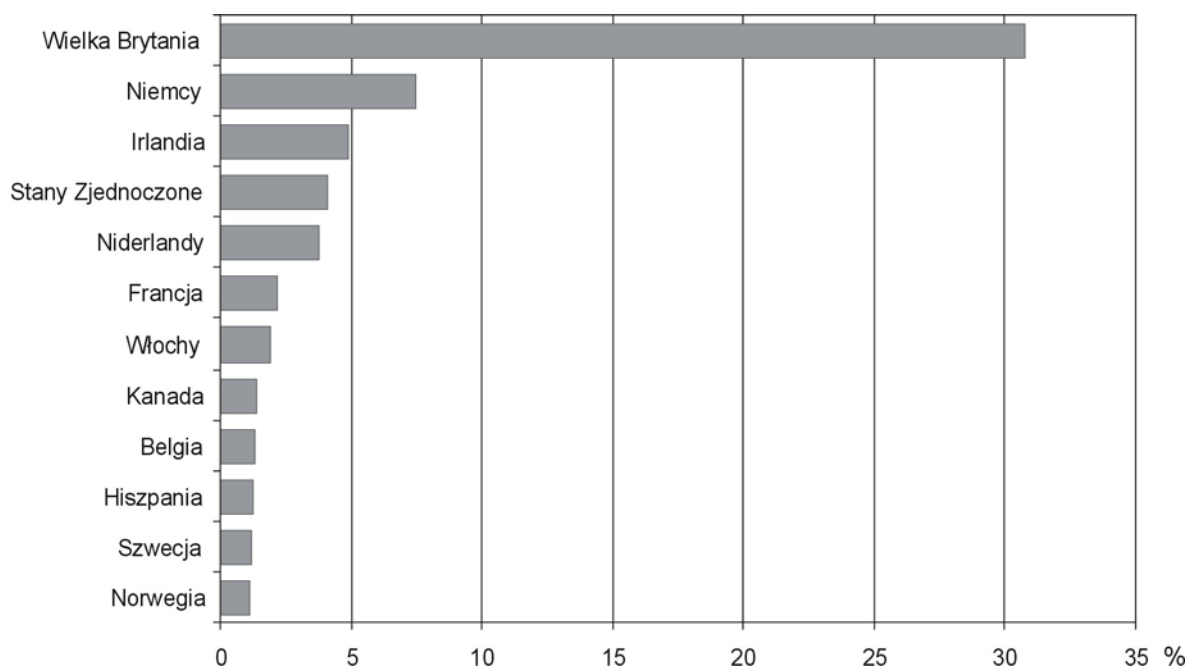
Wśród emigrantów nieznacznie przeważają kobiety, stanowiąc 50,6% mieszkańców województwa przebywających poza krajem. W 2002 r. przewaga kobiet była nieco większa (57,1%). Odsetki kobiet i mężczyzn różnią się jednak w zależności od kraju przebywania, np. wśród emigrantów przebywających we Włoszech kobiety stanowią 80,1%, a w Rosji – 30,4%.

Zdecydowana większość emigrantów (ponad 3/4) pochodzi z miast. Emigranci to w większości osoby młode. Blisko 65% stanowią osoby w wieku 20-44 lata (47,6 tys. osób), wśród których prawie 51% to kobiety (24,2 tys.). Dzieci w wieku 0-14 lat, towarzyszące rodzicom – najliczniejszej grupie emigrantów, stanowią prawie 12% ogółu emigrantów (8,8 tys.).

Najczęstszą przyczyną wyjazdu wśród osób, dla których uzyskano taką informację – była praca (ponad 73%), w tym najwięcej osób wymieniło jako główny powód wyższe

zarobki za granicą i trudności w znalezieniu pracy w kraju. Około 13% wskazało sprawy rodzinne, w tym najczęściej podawaną przyczyną było towarzyszenie rodzinie, a na drugim miejscu – połączenie rodziny. Przyczyny związane z edukacją wymieniło nieco ponad 7% ogółu emigrantów (5,2% kobiet i 9,5% mężczyzn).

Wykres 26. Emigranci przebywający czasowo powyżej 3 miesięcy za granicą według kraju przebywania w 2011 r.

Rozdział X. STRUKTURA NARODOWO-ETNICZNA LUDNOŚCI

Informacje o narodowości, języku i wyznaniu mają w badaniach statystycznych specyficzny status, ponieważ odnoszą się do najbardziej subiektywnych aspektów życia ludności i są trudne do pozyskania w badaniach statystycznych.

Warto podkreślić, że mimo metodologii przyjętej do realizacji spisu ludności w 2011 r., zakładającej wykorzystanie zróżnicowanych źródeł danych, informacje z zakresu narodowości, języka i wyznania w zasadzie mogły być pozyskiwane wyłącznie za pomocą technik ankietowych, tzn. otrzymywanych odpowiedzi na pytania w formularzu spisowym.

1. Przynależność narodowo-etniczna ludności

W spisie ludności w 2011 r. po raz pierwszy w historii spisów powszechnych umożliwiono mieszkańcom Polski określenie swojej tożsamości narodowo-etnicznej.

Na podstawie wstępnych wyników uzyskanych z badania można stwierdzić, że wśród mieszkańców województwa łódzkiego dominuje ludność o jednorodnej polskiej tożsamości narodowej, obejmująca 2486,7 tys. osób, co stanowi 98,0% (w Polsce 36156,7 tys. osób, tj. 93,9%).

Około 9 tys. (0,4%) osób posiada zarówno polską, jak i inną niż polska, tożsamość narodowo-etniczną. Deklarujący wyłącznie niepolską przynależność narodową lub etniczną stanowią grupę liczącą 3,9 tys. osób (0,2%).

Tabl. 24. Ludność faktycznie zamieszkała według struktury identyfikacji narodowo-etnicznej w 2011 r.

Identyfikacja narodowo-etniczna	Ogółem	
	w tysiącach	w %
Ludność	2538,7	100,00
Wyłącznie polska.....	2486,7	97,95
Polska i niepolska.....	8,9	0,35
Wyłącznie niepolska.....	3,9	0,15
Nieustalona.....	39,2	1,54
Polska razem	2495,6	98,30
Inna niż polska razem	12,8	0,50

2. Język używany w domu

W spisie ludności 2011 r., podobnie jak w poprzednim spisie, obok pytania o przynależność narodowo-etniczną, zadawano pytanie o język używany w kontaktach domowych, które dawało respondentom możliwość wymienienia dwóch języków niepolskich, niezależnie od tego, czy były one używane z językiem polskim, czy też nie.

Na podstawie wyników badania spisowego można stwierdzić, że w zdecydowanej większości ludność województwa łódzkiego (97,0%) posługuje się w kontaktach domowych językiem polskim (w skali kraju odsetek ten wyniósł 94,5%). Używanie tego języka zadeklarowało bowiem w sumie 2463,6 tys. osób, z czego dla 2452,9 tys. (96,6%) jest to jedyny język używany w domu. W Polsce używanie języka polskiego zadeklarowało 36409,8 tys. osób, a większość, bo 92,6% (35681,1 tys.) posługuje się nim jako jedynym. W łódzkim odnotowano 11,8 tys. osób (0,5%), które posługiwały się w kontaktach domowych innym językiem niż polski, przy czym 10,7 tys. osób (0,4%) używało również języka polskiego. Wyłącznie w jednym języku niepolskim rozmawiał w domu 1,1 tys. (0,04%) osób.

Tabl. 25. Ludność według języka używanego w domu w 2011 r.

Język używany w kontaktach domowych	Ogółem	
	w tysiącach	w %
Ludność	2538,7	100,00
Wyłącznie polski.....	2452,9	96,62
Polski i niepolski(e) – razem.....	10,7	0,42
polski i jeden niepolski.....	9,2	0,36
polski i dwa niepolskie.....	1,5	0,06
Wyłącznie jeden niepolski.....	1,1	0,04
Nieustalony.....	74,0	2,92
Polski razem	2463,6	97,04
Niepolski razem	11,8	0,46

Rozdział XI. ZASOBY MIESZKANIOWE

1. Stan i rozwój zasobów mieszkaniowych

Według wyników spisu w 2011 r. zasoby mieszkaniowe w łódzkim wyniosły 980,8 tys. mieszkań. Przyrost liczby mieszkań w okresie od spisu w 2002 r. wyniósł 38,6 tys. mieszkań, tj. 4,1%.

W Polsce, w tym okresie, przyrost liczby mieszkań wyniósł ok. 1 mln, tj. 8,3%. Najwięcej mieszkań przybyło w województwach: mazowieckim (o 14,4%), pomorskim (o 14,1%) oraz wielkopolskim (o 10,6%), a najmniej w śląskim (3,4%), świętokrzyskim (3,7%) oraz opolskim (3,8%).

Tabl. 26. Podstawowe informacje o mieszkaniach według powiatów w 2011 r.

Wyszczególnienie	Mieszkania w tys.	Przeciętna liczba izb w mieszkaniach	Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań (w m ²)
OGÓLEM	980,8	3,5	64,9
Powiaty:			
bełchatowski.....	39,0	3,9	71,5
brzeziński	10,9	3,7	74,5
kutnowski	36,9	3,5	63,2
łaski	18,8	3,8	73,3
łęczycki.....	17,1	3,8	76,9
łowicki.....	27,1	4,1	83,1
łódzki wschodni.....	23,1	4,1	84,8
opoczyński.....	25,4	3,7	73,7
pabianicki	49,6	3,4	61,6
pajęczański	16,5	4,2	82,4
piotrkowski.....	28,9	4,0	83,2
poddębicki	15,1	3,8	78,7
radomszczański	42,2	3,7	71,7
rawski	16,0	3,8	74,9
sieradzki	38,8	3,9	78,2
skierniewicki	11,8	4,1	86,3
tomaszowski	44,5	3,6	66,0
wieluński	24,8	4,2	82,7
wieruszowski.....	13,0	4,4	91,0
zduńskowolski	24,0	3,6	67,3
zgierski	63,5	3,5	65,0
Miasta na prawach powiatu:			
Łódź.....	344,1	3,1	52,1
Piotrków Trybunalski ...	30,7	3,4	58,2
Skierniewice	19,1	3,7	63,1

U W A G A. Ze względu na zaokrąglenia danych w niektórych przypadkach sumy składników mogą się nieznacznie różnić od podanych wielkości ogółem.

Wśród powiatów województwa łódzkiego zasoby mieszkaniowe zwiększyły się najbardziej w powiecie bełchatowskim (o 8,4%), mieście Skierniewice (o 8,3%) i powiecie łódzkim wschodnim (o 7,2%). W najmniejszym stopniu wzrosły one w powiecie kutnowskim (o 0,2%).

W latach 2002-2011 odnotowano przyrost przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkań, chociaż przeciętna liczba izb w mieszkaniach (3,50 izby) pozostała na niemal niezmiennym poziomie. Jest to efektem budowania mieszkań o większej powierzchni oraz rozbudowy starszych zasobów.

Przeciętna powierzchnia mieszkania w 2011 r. wyniosła 64,9 m² i w porównaniu z 2002 r. wzrosła o 1,3 m². Była to jednak jedna z najmniejszych wielkości wśród wszystkich województw, przy średniej wielkości dla kraju 69,2 m² (tj. o 1,3 m² większej niż w 2002 r.). Tylko w województwie warmińsko-mazurskim była ona nieco mniejsza – na poziomie 64,8 m². Największe mieszkania pod względem średniej powierzchni występują w województwach: opolskim (77,5 m²), podkarpackim i wielkopolskim (odpowiednio 76,8 m² i 76,4 m²).

Wśród powiatów województwa łódzkiego największe mieszkania pod względem średniej powierzchni występują w powiatach: wierszowskim (91,0 m²), skierniewickim i łódzkim wschodnim (odpowiednio 86,3 m² i 84,8 m²), natomiast najmniejsze: w miastach Łodzi (52,1 m²) i Piotrkowie Trybunalskim (58,2 m²) oraz powiecie pabianickim (61,6 m²).

W strukturze zasobów mieszkaniowych nadal, w porównaniu z 2002 r., największą grupę stanowią mieszkania 3-izbowe. Spadkowi udziału mieszkań małych – 1 i 2-izbowych towarzyszył wzrost odsetka mieszkań posiadających co najmniej 4 izby. Mieszkań posiadających 5 i więcej izb było o 1,2 pkt. proc. więcej niż w 2002 r.

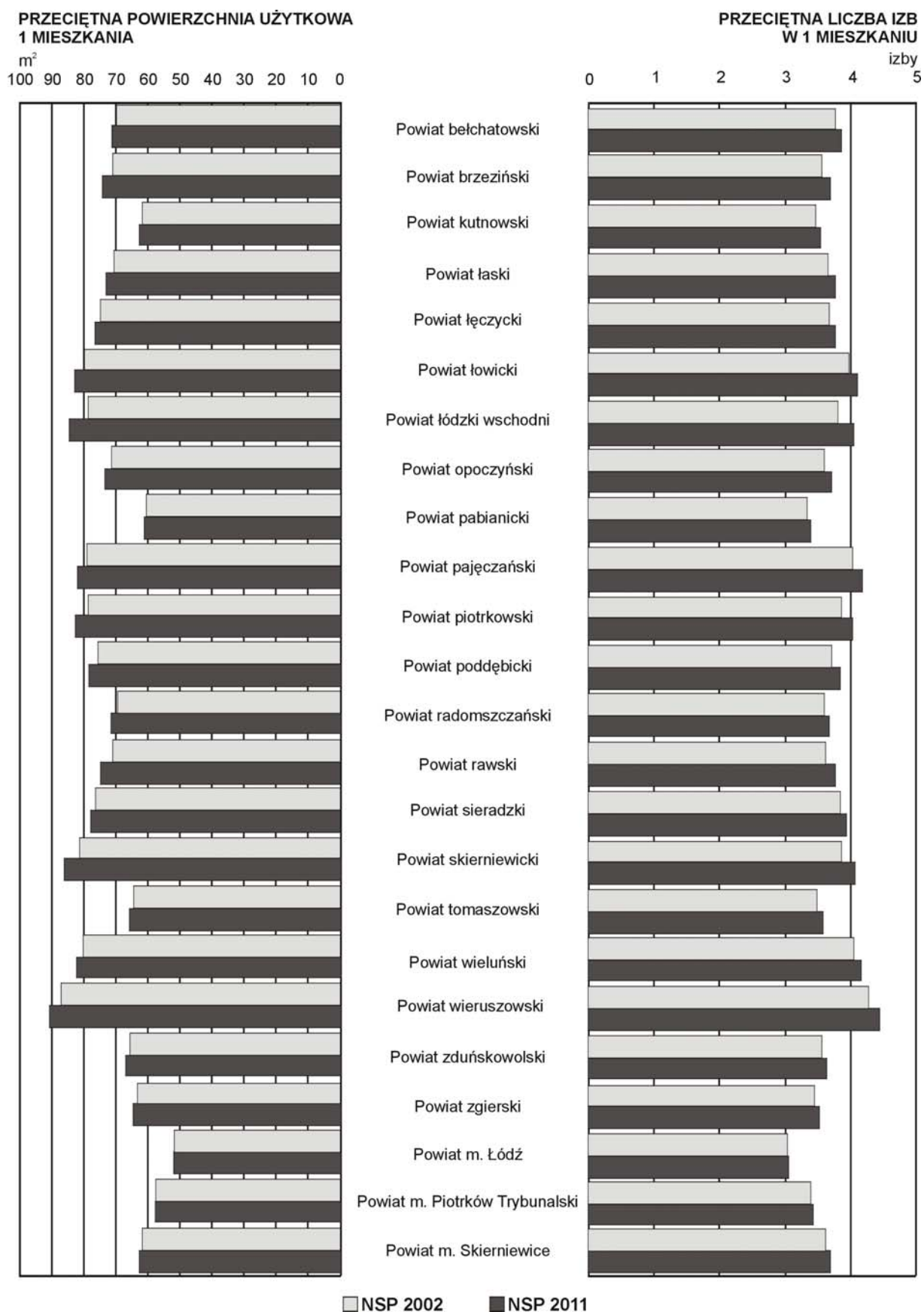
Tabl. 27. Struktura mieszkań według liczby izb^a

Wyszczególnienie	Mieszkania o liczbie izb w % ogółu					Przeciętna liczba izb w mieszkaniu
	1	2	3	4	5 i więcej	
2002	4,9	18,0	35,2	26,2	15,7	3,44
2011	4,6	16,9	35,2	26,5	16,9	3,50

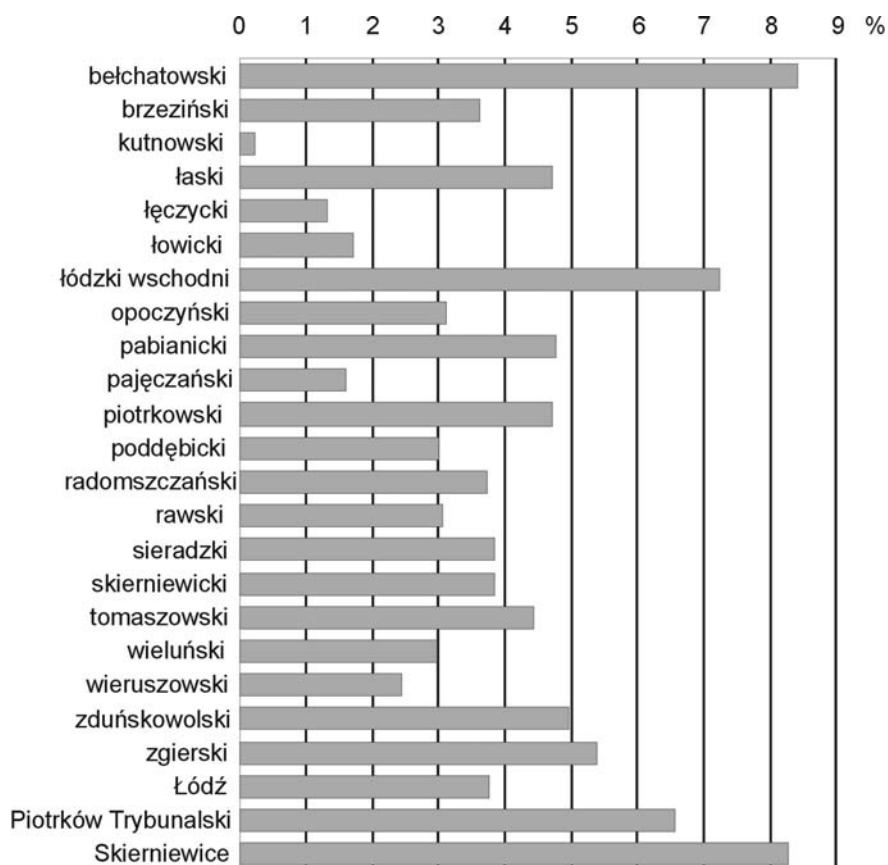
^a Bez mieszkań o nieustalonej powierzchni.

Warto zwrócić uwagę również na wzrost udziału mieszkań największych, których powierzchnia przekracza 80 m². Mieszkania te stanowią 24,1%, czyli tyle samo co mieszkania o powierzchni poniżej 40 m², jednak w stosunku do wyników NSP 2002 ich udział wzrósł o 0,7 pkt. proc.

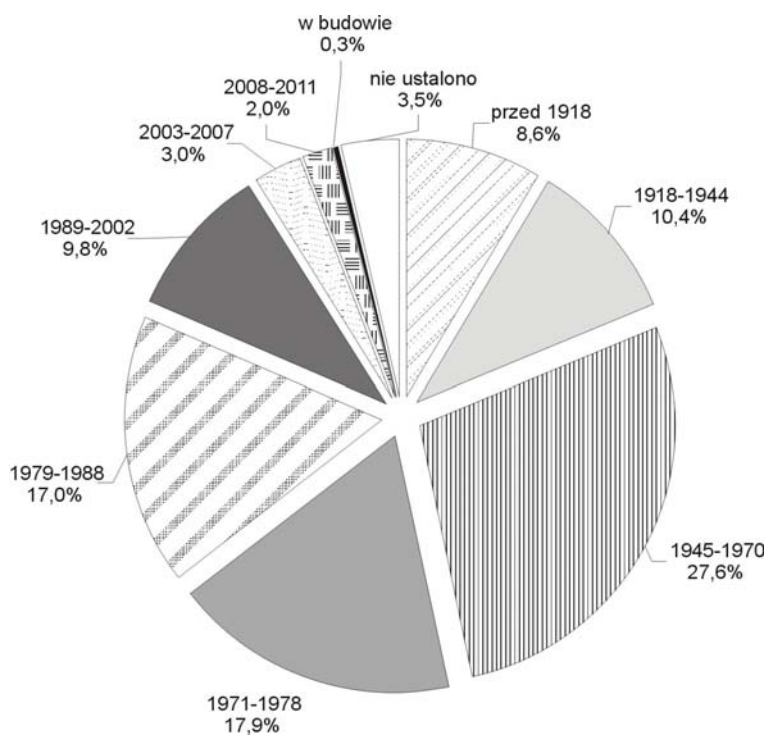
Wykres 27. Przeciętna powierzchnia mieszkania i przeciętna liczba izb w mieszkaniu według powiatów

Wykres 28. Przyrost liczby mieszkań w latach 2002-2011

Wykres 29. Struktura mieszkań w 2011 r. według roku wybudowania budynku

2. Forma własności mieszkań

W latach 2002-2011 nie wystąpiły tak istotne zmiany stosunków własnościowych, jak te obserwowane przed 2002 r., a związane z procesami prywatyzacji zasobów mieszkaniowych. Największą grupę mieszkań, podobnie jak w 2002 r., stanowiły lokale będące własnością osób fizycznych (49,0%) oraz mieszkania spółdzielcze (28,6%), w tym mieszkania o statusie własnościowym (18,4%). Wciąż znaczącą grupę stanowią mieszkania komunalne (12,3%).

3. Wiek mieszkań i ich wyposażenie

W województwie łódzkim mieszkania znajdujące się w budynkach wzniesionych przed 1918 r. stanowią 8,6% ogółu mieszkań, ale w porównaniu ze spisem 2002 r. ich udział w stosunku do ogółu mieszkań zmniejszył się o 0,4 pkt. proc. Mieszkania znajdujące się w budynkach wybudowanych po 1944 r. to 77,3% ogółu, a w porównaniu ze spisem 2002 r. ich udział zwiększył się o 3,4 pkt. proc.

W kraju mieszkania wybudowane przed 1918 r. stanowią 9,0% mieszkań, a wzniesione po 1944 r. to 75,2%.

Województwami, na terenie których znaczny udział w ogólnej liczbie mieszkań stanowią te wybudowane przed 1918 r. są: dolnośląskie (22,2% ogółu mieszkań na terenie województwa), lubuskie (16,0%), opolskie (14,9%) oraz kujawsko-pomorskie (13,6%). Z kolei młodsze zasoby mieszkaniowe (wybudowane po 1944 r.) charakteryzują przede wszystkim województwa: podlaskie (86,8%), lubelskie (85,8%), świętokrzyskie (84,5%) oraz mazowieckie (84,0%).

Tabl. 28. Wyposażenie mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne

Lata	Mieszkania ogółem ^a	W tym wyposażone w					
		wodociąg	ustęp	łazienkę	ciepłą wodę bieżącą	c.o.	gaz z sieci
W tysiącach							
2002	942,2	862,2	754,7	735,8	704,5	671,5	413,2
2011	980,8	905,7	868,7	867,6	757,7	691,4	452,0
W odsetkach							
2002	100,0	91,5	80,1	78,1	74,8	71,3	43,9
2011	100,0	92,3	88,6	88,5	77,3	70,5	46,1
Dynamika zmian (2002 = 100)							
2011	104,1	105,0	115,1	117,9	107,6	103,0	109,4

^a Ze względu na zaokrąglenia danych w niektórych przypadkach sumy składników mogą się nieznacznie różnić od podanych wielkości ogółem.

W okresie od poprzedniego spisu przyrost mieszkań wyposażonych w instalacje jest większy od przyrostu mieszkań ogółem, co świadczy o tym, że na poprawę w tym zakresie miało wpływ nie tylko oddawanie do użytku nowych mieszkań, ale również modernizowanie zasobów wybudowanych w okresach wcześniejszych.

W 2011 r. w województwie łódzkim w podstawową instalację, jaką jest wodociąg, wyposażonych było 92,3% mieszkań i było to o 0,8 pkt. proc. więcej niż w 2002 r. Zwiększył się również odsetek mieszkań z łazienką (o 10,4 pkt. proc.) oraz z ustępem spłukiwanym wodą bieżącą (o 8,5 pkt. proc.). W te instalacje wyposażonych było odpowiednio 88,5% oraz 88,6% mieszkań. Wzrost o 2,2 pkt. proc. odnotowano w udziale mieszkań wyposażonych w gaz z sieci (do 46,1%). Przyrost liczby mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie kształtował się natomiast na poziomie 3,0%. Bez jakiegokolwiek instalacji pozostaje ponad 30 tys. mieszkań, tj. 3,1%, podczas gdy w 2002 r. udział takich mieszkań kształtował się na poziomie 7,9%.

**Plan wydawniczy publikacji Urzędu Statystycznego w Łodzi
prezentujących wyniki spisów powszechnych:**

NARODOWY SPIS POWSZECHNY LUDNOŚCI I MIESZKAŃ 2011

- Raport z wyników w województwie łódzkim. Łódź 2012
- Ludność w województwie łódzkim. Stan i struktura demograficzno-społeczna
- Aktywność ekonomiczna ludności w województwie łódzkim
- Zamieszkane budynki w województwie łódzkim
- Mieszkania w województwie łódzkim
- Migracje wewnętrzne i zagraniczne ludności w województwie łódzkim

POWSZECHNY SPIS ROLNY 2010

- Raport z wyników województwa łódzkiego. Łódź 2011
- Charakterystyka gospodarstw rolnych w województwie łódzkim. Łódź 2012

Zapraszamy do zapoznania się z szeroką ofertą wydawniczą
znajdującą się na stronie internetowej Urzędu <http://www.stat.gov.pl/lodz>,
gdzie prezentowane są w formie elektronicznej
publikacje, komunikaty oraz tematyczne informacje sygnałne.

Zamówienia realizuje Urząd Statystyczny w Łodzi
ul. Suwalska 29, 93-176 Łódź tel. (42) 683-92-96, FAX (42) 684-48-46